UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky, katedra mediálních studií

Bc. Pavlína Fejtková

Jan Petránek a jeho pozice v médiích. Životopisná studie.

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Bc. Pavlína Fejtková**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Barbora Osvaldová**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2017**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

FEJTKOVÁ, Pavlína. *Jan Petránek a jeho pozice v médiích. Životopisná studie.* Praha, 2017. 169 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

Anotace (abstrakt)

Diplomová práce s názvem *Jan Petránek a jeho pozice v médiích. Životopisná studie.* pojednává o životě a publicistické činnosti novináře Jana Petránka. Text odborné stati, jenž se věnuje rozsáhlému časovému období od Petránkova narození v roce 1931 až do roku 2016, je seřazen chronologicky. Jednotlivé kapitoly jsou uvozeny politicko-společenským kontextem daného časového období, který ovlivňoval nejen vysílání Československého rozhlasu, ale i novinářovu existenci. Stěžejní metodou pro vypracování této práce byla orální historie, tedy osobní rozhovor s Janem Petránkem, a práce s archivními materiály z fondů Národního archivu v Praze a Archivu Českého rozhlasu. Hlavní osou textu je Petránkova činnost v Československém rozhlase, kam nastoupil v roce 1951 a působil až do roku 1970, kdy byl propuštěn pro aktivní účast na protiokupačním vysílání v srpnu 1968. Pozornost byla věnována i Petránkovu rodinnému zázemí, podpisu Charty 77, působení v samizdatových *Lidových novinách* a v uskupení *Šanson – věc veřejná*, které bylo založeno v reakci na sebeupálení Jana Palacha. Vzhledem k faktu, že Jan Petránek do současnosti, tj. roku 2016, nadále externě spolupracuje s Českým rozhlasem a je častým hostem televizních pořadů, zaobírá se poslední kapitola jeho publicistickou činností po pádu komunistického režimu v roce 1989. Nedílnou součástí je obsáhlý seznam příloh zahrnující nejen fotografie, ale i rodinnou korespondenci, ukázky Petránkových písňových textů, básní, úvah a názorů na aktuální dění v České republice i v zahraničí.

Abstract

The master thesis *Jan Petránek and his position in media. A biographical study.* is describing life and publishing activities of journalist Jan Petránek. Text is dedicated to extensive period of time, from the birth of Petránek in 1931 up to the current year 2016. In each chapter, you can find foreword describing political and social context, which influenced not only Czechoslovakia Radio but the journalist himself. The used key methodology was oral history, conversations with Jan Petránek, research and work with the archived materials from National Archive in Prague and Archive of Czechoslovakia Radio. The biggest emphasis is focused on Petránek's work in Czechoslovakia Radio, he started to work there in 1951 until 1970, when he was fired for his activity in anti-occupation broadcasts in 1968. In the thesis, you can find information about his family, signature of Charta 77, activity in *Lidové noviny* and in the company *Šanson – věc veřejná,* established to support self-immolation of Jan Palach. Taking into account, that Jan Petránek until today, 2016, is still external contributor in Czech Radio and often guest in television programs, last chapter is dedicated to his activity after fall of communistic regime in 1989. In the attachments is possible to see wide selection of photos, family letters, samples of Petránek's lyrics, poems, ideas and comments on current events in the Czech Republic and abroad.

Klíčová slova

Jan Petránek, Československý rozhlas, Redakce mezinárodního života, rozhlasové vysílání, zahraniční korespondent, československý/český novinář, Indie, Sovětský svaz.

Keywords

Jan Petránek, Czechoslovakian Radio, Foreign Broadcasting Department, broadcasting, foreign correspondent, Czechoslovak/Czech journalist, India, Soviet Union.

Rozsah práce: Vlastní text práce bez anotací a příloh má 271 923 znaků s mezerami, tj. cca 103 normostran.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 5. ledna 2017 Pavlína Fejtková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Barboře Osvaldové za pomoc a odborné vedení při zpracování mé diplomové práce. Zároveň bych ráda vyjádřila poděkování panu Janu Petránkovi za to, že se se mnou podělil o své vzpomínky a umožnil tak vznik tohoto textu. V neposlední řadě děkuji mé rodině a Helče – oni vědí.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Fejtková Pavlína	**Razítko podatelny:** Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Došlo dne: 25-01-2016, -1-, Čj: 906, Přiloh:, Skartační heslo:, Přiděleno:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2009	
E-mail diplomantky/diplomanta: pavlina.fejtek@gmail.com	
Studijní obor/forma studia: Mediální a komunikační studia/kombinovaná	

Předpokládaný název práce v češtině:
Jan Petránek a jeho pozice v médiích. Životopisná studie.

Předpokládaný název práce v angličtině:
Jan Petránek and his position in the media. Biographical study.

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: *ZS 2012/2013*)
(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)
ZS 2016/2017

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků)**:**

Diplomová práce s názvem *Jan Petránek a jeho pozice v médiích. Životopisná studie.* - se věnuje významné osobnosti českého novináře a dlouholetého rozhlasového redaktora, Jana Petránka. Jan Petránek patří ke generaci novinářů, kteří změnili tvář Československého rozhlasu v 60. letech. Petránkovo působení v médiích bylo od počátku formováno zásadními událostmi československé historie. Jan Petránek nastoupil do Československého rozhlasu v období totality, které je poznamenáno masovými výpověďmi zkušených novinářů a redaktorů, na jejichž uvolněné místo byla přijímána revolučně naladěná mládež. Po návratu z vojenské služby v roce 1955 přichází Petránek do uvolněnější atmosféry, která umožní vznik prvních míst zahraničních rozhlasových korespondentů. Dlouho očekávaný pracovní pobyt v Indii je však záhy zmařen, když Petránek odmítne spolupracovat s československou vojenskou rozvědkou. Všechny cesty na západ jsou tak pro Petránka uzavřeny, jeho další kroky proto vedou do Moskvy, kde navzdory svému přání zůstává až do roku 1967. Mezníkem, který na dalších dvacet let předurčí jeho osud, tak jako mnohým dalším, se stává 21. srpen 1968. Petránek během sedmi osudných dnů nepřestává i přes zákaz vysílat a rozhlas v té době naplňuje významnou společenskou funkci. S Československým rozhlasem se Petránek loučí komentováním přistání Apolla na Měsíci, ke kterému má jako jediný člen redakce odborné a jazykové znalosti. Po propuštění z rozhlasu na počátku roku 1970 neztrácí životní optimismus a touhu po poznání, která ho provází celý život. Během nočních směn v mazutové kotelně na topný olej podniku Mitas, kde strávil celých osmnáct let, se neúnavně snaží udržovat si přehled o událostech, odehrávajících se u nás i v zahraničí. Po pádu komunistického režimu v roce 1989 odmítá návrat do Československého rozhlasu, ale nastupuje do obnovených Lidových novin, kde setrval až do odchodu do důchodu v roce 1993. Nadále však působí jako nezávislý komentátor v rozhlase a televizi. Orientuje se především na zahraniční problémy, jeho znalosti jsou obdivuhodné a prognózy téměř vizionářské.
Životopisná studie Jana Petránka, která by se věnovala jeho pozici v Československém rozhlase, Lidových novinách, později i televizi a Českém rozhlase, nebyla dosud zpracována. Na podobné téma vznikla pouze jedna bakalářská práce, která se věnuje Petránkovu působení v Československém rozhlase. Sledované časové období je tedy omezeno na roky 1951 až 1969.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků)**:**

Cílem diplomové práce je podrobně zmapovat činnost Jana Petránka v médiích. Záměrem je zpracovat přehledný text, který podrobně popíše nejprve profesní počátky Jana Petránka v Československém

rozhlase. Toto rozhodnutí bylo silně motivováno názory silných osobností, které Petránka od dětství obklopovaly – jak v rodinném kruhu, tak ve školní třídě. Dále mě bude zajímat jeho působení v roli zahraničního korespondenta v Indii, Moskvě a posléze i Londýně. Významná část bude proto věnována právě období přelomu 50. a 60. let, pro které je charakteristický proces uvolňování a demokratizace, vrcholící tzv. Pražským jarem. Naděje na „socialismus s lidskou tváří" byly zmařeny dne 21. srpna 1968. Toto období znamenalo přelom v Petránkově rozhlasové kariéře. Zmíněno bude rovněž období tzv. normalizace, kdy velká část novinářů musela Československý rozhlas opustit a měla znemožněno jiné uplatnění než v manuálních profesích. Text bude zaměřen také na Petránkovo působení v Lidových novinách. V úvodu každé kapitoly vysvětlím historický kontext.
Navzdory všem historickým a společenským událostem, které zásadním způsobem ovlivnily Petránkův život, neztrácí nadhled, šarm a neúnavně rozšiřuje oblasti svého vědění. V závěru práce mě proto bude zajímat, jaké jsou jeho názory na některé celospolečensky i celosvětově aktuální otázky.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu)**:**

Obsah
Úvod
1. Kapitola: Dětství a školní léta
2. Kapitola: Nástup do rozhlasu na počátku padesátých let
3. Kapitola: Petránek jako zahraniční zpravodaj v letech 1961-1968
   - Pracovní pobyt v Indii
   - Pracovní pobyt v Moskvě
   - Pracovní pobyt v Londýně
4. Kapitola: Pražské jaro
   - 60. léta – zlaté období Československého rozhlasu
   - Srpnové události 1968 v Československém rozhlase
5. Kapitola: Období normalizace
   - Rozloučení s rozhlasem: komentování přistání na Měsíci
   - Podpis Charty 77
   - Práce v Mitasu
6. Kapitola: Lidové noviny
7. Kapitola: Petránek po odchodu do důchodu v roce 1993
   - Názory na aktuální dění ve světě

Závěr
Summary
Seznam použité literatury
Seznam zkratek
Seznam příloh
Přílohy

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období)**:**

Stať diplomové práce zahrnuje relativně rozsáhlé časové období, tj. od roku 1931 až do současnosti. Při práci na tématu chci využít především písemné archivní prameny, archivní zvukové nahrávky a odborné knihy, které se věnují tématice Československého rozhlasu a Lidových novin. Vzhledem k faktu, že mě budou zajímat i názory Jana Petránka na některé z nejpalčivějších problémů dnešní doby, budu čerpat i z archivu Českého rozhlasu dostupného online. Petránek je častým hostem například pořadů *Dobré jitro, Jak to vidí..., Rendez-vous.*

Metody (techniky) zpracování materiálu:

1) Historický průzkum - bude vycházet především ze studia a zpracování materiálů následujících institucí:
   - Archivu Českého rozhlasu
   - Archivu a knihovny Libri prohibiti.

2) Orální historie – bude zahrnovat rozhovor s Janem Petránkem

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

[1] BĚHAL, R. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii České rozhlasu.* 1. vyd. Praha: Český rozhlas, 1992.

- Kniha obsahuje informace o řadě významných osobností, které během sedmdesátileté historie (do roku 1992) pracovaly v Československém rozhlase.

[2] DIENSTBIER, Jiří. *Srpen 1968.* 1. vyd. Praha: Práce, 1990, 217 s. ISBN 80-208-0028-x.

- Nejobsáhlejší kapitola knihy s názvem *Rozhlas proti tankům*, kterou sestavila dvojice autorů Jiří Dienstbier a Karel Lánský, podrobně pojednává o sedmidenním vysílání Československého rozhlasu po obsazení země vojsky států Varšavské smlouvy dne 21. srpna 1968. Tohoto vysílání se aktivně účastnil i Jan Petránek.

[3] HEROLDOVÁ-ŠŤOVÍČKOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem.* 1. vyd. Praha: Radioservis, 2009, 125 s. ISBN 978-80-86212-59-3.

- Vzpomínková kniha známé rozhlasové reportérky, zahraniční dopisovatelky a překladatelky Věry Šťovíčkové. Vzpomíná nejen na své začátky v rozhlase na počátku 50. let, kam s Janem Petránkem a mnoha jinými nastoupila na pozici elévky zpravodajství, ale i na Redakci mezinárodního života pod vedením Milana Weinera, a na zřizování prvních míst zahraničních rozhlasových zpravodajů.

[4] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí Českého rozhlasu.* Praha: Český rozhlas, 2003, 667 s. ISBN 80-86762-00-9.

- Obsáhlé dějiny českého rozhlasu zahrnují osm desetiletí jeho existence. V knize mě bude zajímat především období 50. a 60. let, kdy v Československém rozhlasu působil Jan Petránek.

[5] PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu: (1923-1993).* 1. vyd. Praha: Český rozhlas, 1993, 158 s. ISBN 80-238-2754-5.

- Kniha popisuje historii rozhlasu od počátku vysílání v roce 1923 až do roku 1993. Jednotlivé události a trendy, které ovládaly a formovaly rozhlas, zprostředkovává autor čtenáři pomocí ukázek přepisů rozhlasových pořadů či rozhovorů s rozhlasovými pracovníky. Jedním z nich jsou i vzpomínky Jiřího Dienstbiera. Tedy přímého účastníka sedmidenního vysílání po 21.srpnu 1968, za které byli jeho protagonisté během normalizace perzekvováni.

[6] PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky.* Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, 143 s. ISBN 80-7106-056-9.

- Kniha o stoleté historii Lidových novin, jejichž vydávání bylo po komunistickém převratu v roce 1948 na více než třicet let přerušeno. V roce 1987 vyšla dvě nultá čísla. Vzhledem k faktu, že se list nedařilo oficiálně zaregistrovat, šířila se jako samizdat. Jedním z přispěvatelů byl i Jan Petránek.
-

[7] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl: privátní encefalogram našeho tak málo lidského XX. století.* Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2014, 306 s. ISBN 978-80-87530-44-3.

- Vzpomínková kniha zahraničního zpravodaje Československého rozhlasu Jana Petránka o dětství, rozhlase, milované Indii, ale především o nezlomném životním optimismu a obdivuhodném rozhledu.

[8] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů 1989-2008.* Praha: Libri, 2008, 358 s. ISBN 978-80-7277-356-5.

- Almanach obsahuje medailony a vzpomínky šedesáti významných osobností, které svůj profesní život spojily s médii – s tiskem, rozhlasem a televizí. Jejich žurnalistická dráha odráží změny ve společnosti a sociální i politickou roli žurnalistiky ve druhé polovině 20. století.

Sborníky:

[1] BERÁNEK, Jindřich. *Květy jara - plody podzimu: sborník o médiích, hlavně však o těch, kdo je 17.11.1968 ještě vytvářeli, aby se tam směli vrátit až po 17.11.1989.* I. vydání. Praha: Syndikát novinářů ČR - Klub novinářů Pražského jara '68, 2015, 448 stran. ISBN 978-80-260-8877-6.

- Jednotlivé příspěvky z rozsáhlého sborníku od autorů jako například Jakub Končelík, Eva Ješutová, Jiří Hoppe či Jindřich Beránek reflektují nejvýznamnější události období více než dvaceti let po 21. srpnu 1968 v podobě osobních vzpomínek, rozhovorů a archivních článků. Ty pojednávají například o vzniku Charty 77, samizdatových Lidových novinách či událostech předcházejících Sametové revoluci.

[2] BERÁNEK, Jindřich, Jarmila CYSAŘOVÁ a Miroslav SÍGL. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu.* Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013, 180 s. ISBN 978-80-260-5272-2.

- Sborník o médiích a lidech s jejich fungováním úzce spojených, kteří se podíleli na událostech Pražského jara. Obsahuje mozaiku zpráv, komentářů a interview, které vytváří obraz roku 1968.

[3] HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie: (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase) : sborník ze semináře SRT a Katedry žurnalistiky IKSŽ UK, konaného 15.4.1999 v Karolinu.* Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha, 1999, 66 s.

- Jednotlivé příspěvky od autorů jako například Rostislav Běhal, Jarmila Votavová, Jiří Ruml či Eva Ješutová pojednávají o přelomu 50. a 60.let minulého století v Československém rozhlase. Toto období je považováno za renesanci rozhlasu. Posluchači vděčně přijímali otevřenější a kritičtější příspěvky, větší objem živého vysílání i aktuální zpravodajství. V šedesátých letech vznikla i řada nových rozhlasových pořadů, které se v rozhlasovém vysílání udržely desítky let.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

KOTALOVÁ, Zdeňka. *Jan Petránek – rozhlasový publicista.* Praha: Univerzita Karlova, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Fakulta žurnalistiky, 2010. 41 s.

KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v rozmezí let 1966–1969.* Praha: Univerzita Karlova, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2012. 90 s.

ROTTOVÁ, Tereza. *Samizdatové Lidové noviny 1987-1989.* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2009. 87 s.

Datum / Podpis studenta/ky

25.1.2016 Fylkna

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám. **Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.** OS Vlkové – Velmi zpsobr 6. Dvořák .....
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga **Datum / Podpis pedagožky/pedagoga**

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT** DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUCÍ PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Obsah

OBSAH **1**

ÚVOD **4**

1. DĚTSTVÍ A ŠKOLNÍ LÉTA **7**

1.1 RODINA 7

1.1.1 Otec *7*

1.1.2 Matka *9*

1.1.3 Ostatní příbuzní *11*

1.2 ŠKOLNÍ LÉTA 12

1.2.1 Základní škola *13*

1.2.2 Střední škola *13*

1.3 POČÁTEK 50. LET - SVATBA A SMRT OTCE 14

2. NÁSTUP DO ROZHLASU NA POČÁTKU PADESÁTÝCH LET **16**

2.1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE V 50. LETECH 16

2.2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS PO ROCE 1948 16

2.2.1 Budování informačního monopolu *18*

2.2.2 Monitor *18*

2.2.3 Cenzura *19*

2.2.4 Redakce mezinárodního života v 50. letech *20*

2.3 ÚMRTÍ J. V. STALINA A XX. SJEZD KSSS 21

2.4 NÁSTUP JANA PETRÁNKA DO ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU V ROCE 1951 23

2.4.1 Ve společnosti skvělých kolegů novinářů *24*

2.4.2 Základní vojenská služba *26*

2.4.3 První úspěchy *27*

3. ŠEDESÁTÁ LÉTA **29**

3.1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE V 60. LETECH 29

3.2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS V 60. LETECH 30

3.2.1 Cenzura v 60. letech *31*

3.2.2 Redakce mezinárodního života v 60. letech *32*

3.3 PETRÁNEK JAKO ZAHRANIČNÍ KORESPONDENT V INDII A SOVĚTSKÉM SVAZU 36

3.3.1 Indie *37*

3.3.2 Sovětský svaz *41*

4. ROK 1968 A VYSÍLÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU VE DNECH 21. – 27. SRPNA 1968 ..... **47**

4.1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE V ROCE 1968 47

4.2 ČESKOSLOVENSKÁ MÉDIA V ROCE 1968 48

4.2.1 Redakce mezinárodního života *50*

4.2.2 Vysílání Československého rozhlasu ve dnech 21. – 27. srpna 1968 ..... *52*

4.3 JAN PETRÁNEK V ROCE 1968 56

5. OBDOBÍ NORMALIZACE **63**

5. 1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE PO SOVĚTSKÉ OKUPACI 1968 63

5. 1. 1 Charta 77 ..... *64*

5. 1. 2 Samizdatové Lidové noviny *66*

5. 2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS PO SRPNU 1968 68

5. 3 ŠANSON – VĚC VEŘEJNÁ 71

5. 4 JAN PETRÁNEK V OBDOBÍ OD SRPNA 1968 DO ROKU 1989 73

5.4.1 Rozhlasové besedy o kosmické tematice *75*

5.4.2 Odchod z Československého rozhlasu a první pokus o vraždu *79*

5.4.3 Továrna MITAS a druhý pokus o vraždu *80*

5.4.4 Petránek členem hudebního uskupení Šanson – věc veřejná *83*

5.4.5 Návštěva Indiry Gándhíové *85*

5.4.6 Jan Petránek signatářem Charty 77 ..... *85*

5.4.7 Jan Petránek jako redaktor samizdatových Lidových novin *86*

6. OBDOBÍ PO SAMETOVÉ REVOLUCI **88**

6.1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE PO PÁDU REŽIMU V ROCE 1989 88

6.2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS PO LISTOPADU 1989 89

6.3 JAN PETRÁNEK PO LISTOPADU 1989 90

6.3.1 Jan Petránek jako redaktor obnovených Lidových novin *92*

6.3.2 Šansonová setkání po roce 1989 ..... *94*

6.3.3 Divadelní spolek J. K. Tyla v Josefově Dole *95*

6.3.4 Externí spolupráce s Českým rozhlasem a Českou televizí *96*

6.3.5 Kniha Jana Petránka *98*

6.3.6 Ocenění Jana Petránka *98*

6.3.7 Jan Petránek v roce 2016 ..... *99*

ZÁVĚR **101**

SUMMARY **102**

POUŽITÉ ZDROJE **103**

ARCHIVNÍ A PROGRAMOVÉ FONDY ČESKÉHO ROZHLASU 107

AUDIOVIZUÁLNÍ DOKUMENTY 108

NÁRODNÍ ARCHIV 108

SOUKROMÝ ARCHIV AUTORKY 109

SEZNAM ZKRATEK **110**

SEZNAM PŘÍLOH **112**

Úvod

Diplomová práce s názvem *Jan Petránek a jeho pozice v médiích. Životopisná studie.* se věnuje respektované osobnosti české žurnalistiky. Petránkovým osudem a celoživotní láskou se stal Československý rozhlas, kam nastoupil v roce 1951 a do dnešních dní mu zůstal věrný. Nebývalou oblibu novinářovy osobnosti u posluchačů umocňují nevšední rozhled a věcné zasvěcené komentáře. Během svého pohnutého života mnohokrát ukázal mravní sílu a odhodlání stát na straně pravdy i za cenu režimních ústrků.

Petránkovy názory, které ne vždy korespondují s mainstreamem, dlouhodobě sleduji. K volbě tématu mě motivoval osobní zájem a touha dozvědět se o panu Petránkovi více, ale i zjištění, jak jeho osobu vnímají moji vrstevníci. Mnozí z nich si vybaví některá z jeho televizních vystoupení či psaný komentář k aktuálnímu problému, ale o jeho osudu před rokem 1989 nevědí prakticky nic. Cílem diplomové práce proto bylo podrobně zmapovat životní osud a činnost Jana Petránka v československých, resp. českých médiích od jeho narození v roce 1931 až do současnosti, tj. roku 2016.

Práce je rozdělena do šesti tematických kapitol, které jsou seřazeny chronologicky. Součástí všech kapitol, kromě první, je stručný nástin společensko-politické situace v Československu a její vliv na fungování Československého rozhlasu. První kapitola sleduje dětství Jana Petránka, které během druhé světové války, kdy byla matka nucena emigrovat do Spojených států amerických, prožíval pouze s otcem. Společně se stručným životopisem obou rodičů jsou představeni i další členové Petránkovy rodiny. Kapitola se dále věnuje Petránkovým žákovským a školním létům, která prožil i na Československé obchodní akademii.

Po úspěšném absolvování maturitní zkoušky nastoupil Jan Petránek v roce 1951 na pozici eléva zpravodajství v Československém rozhlase. Právě Petránkovy profesní začátky, na více než dva roky přerušené základní vojenskou službou, jsou popsány ve druhé kapitole.

Třetí kapitola se zaobírá obdobím 60. let, kdy byl Jan Petránek členem Redakce mezinárodního života, kterou od roku 1963 vedl Milan Weiner. Pozornost je věnována především Petránkovým pracovním pobytům v Indii, Sovětském svazu a Londýně v rozmezí let 1961 až 1968.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na sedm dní, které následovaly po vojenské intervenci armád států Varšavské smlouvy dne 21. srpna 1968. Průběh dramatických

událostí odmítl Petránek jen sledovat zpovzdálí – společně s dalšími kolegy se proto účastnil protiokupačního vysílání Československého rozhlasu, které se nesmazatelně zapsalo do historie.

Participace na rozhlasovém vysílání v srpnových dnech roku 1968 byla na počátku normalizace tvrdě potrestána. Petránkův odchod z Československého rozhlasu je uvozujícím momentem páté kapitoly, která dále popisuje jeho nástup do továrny na výrobu pneumatik MITAS, podpis Charty 77, přispívání do samizdatových *Lidových novin* a účast na hudebních setkáních uskupení *Šanson – věc veřejná*.

Šestá kapitola zkoumá novinářovu činnost po roce 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu. Petránek odmítl nabídku k návratu do Československého rozhlasu a stal se redaktorem deníku *Lidové noviny*, kde setrval až do odchodu do důchodu v roce 1993. Od té doby působí jako externí spolupracovník Českého rozhlasu a České televize. Za svou celoživotní novinářskou činnost získal mnohá ocenění, která jsou v poslední kapitole blíže popsána.

Součástí diplomové práce je obsáhlý seznam příloh, který sestává z rodinných fotografií a snímků pořízených během pracovních pobytů v Indii a Sovětském svazu. Přílohy dále obsahují přepisy písňových textů, které složil pro uskupení *Šanson – věc veřejná* a básně, které vznikly během normalizačních let. Jako autorka práce si velmi vážím ochoty pana Petránka k osobnímu setkání – přílohy proto mohla obohatit zkrácená verze rozhovoru, který se uskutečnil dne 8. března 2016. Během něho se Petránek mimo jiné vyjadřoval k aktuálním otázkám, které plnily přední strany českých deníků na jaře roku 2016.

Stěžejní metodou byla orální historie, tedy rozhovor s Janem Petránkem, práce s dobovými dokumenty z fondu Národního archivu v Praze a rozhlasovými archivními záznamy. Zvukové nahrávky režimu nepohodlných redaktorů byly na počátku normalizace plošně likvidovány, i přesto se dochovalo několik pásek z let šedesátých. Petránkovy vstupy v protiokupačním vysílání v srpnu 1968 a debaty k přistání Apolla 11 na Měsíci jsou mimořádným svědectvím profesionality jeho novinářské práce.

Důležitým pramenem pro diplomovou práci byla Petránkova autobiografická kniha s názvem *Na co jsem si ještě vzpomněl : Privátní encefalograf našeho tak málo lidského XX. století*, která vznikla v roce 2014. Při zpracování textu se nenahraditelným zdrojem informací staly odborné monografie z oblasti historie Československého rozhlasu či sborníky sestavené ze vzpomínek pracovníků československých médií z období 60. let až do pádu režimu.

Při psaní diplomové práce jsem vycházela z obsahové struktury výchozích tezí, přesto během zpracování tématu došlo k několika drobným odchylkám, které celkové pojetí textu nezměnily. Z důvodu zachování kontinuity práce jsem se rozhodla problematiku tzv. Pražského jara použít ve třetí kapitole a uceleně referovat o 60. letech. Čtvrtá kapitola, v tezích označená pod názvem *Pražské jaro*, je tak věnována pouze událostem, které následovaly po sovětské vojenské interveni dne 21. srpna 1968 a Petránkově participaci na protiokupačním vysílání Československého rozhlasu. Stejně tak téma samizdatových *Lidových novin* bylo z důvodu logické a chronologické návaznosti zařazeno do páté kapitoly. Ta je věnována činnosti Jana Petránka během normalizace – obnovení *Lidových novin* vycházejících v samizdatu tak s časovým rozmezím koresponduje. Novinářovy názory na aktuální dění ve světě, které měly být zařazeny do sedmé kapitoly, jsem se vzhledem k velkému rozsahu rozhodla zařadit do seznamu příloh. Mezi metody zpracování materiálu jsem v tezích uvedla průzkum archiválií v knihovně Libri prohibiti. Vzhledem k faktu, že všechna čísla samizdatových *Lidových novin*, která měla být cílem mého bádání, jsou dostupná online, od původního záměru jsem upustila. Názvy kapitol byly v tezích pouze orientační, v diplomové práci se proto označení liší.

1. Dětství a školní léta

Jan Petránek se narodil 28. prosince 1931 v Praze do rodiny obchodního cestujícího Jana Petránka a političky Vlasty Koušové-Petránkové, kteří se brali 16. dubna 1930.[1] Jan vyrůstal jako jedináček, jeho starší sourozenec zemřel krátce po porodu.[2] Korespondence Vlasty Koušové-Petránkové s manželem uložená v Národním archivu v Praze prozrazuje nejen nesmírné očekávání z narození syna, ale i morální principy, na nichž byla výchova jejich potomka založená. V dopise z 6. prosince 1933 Jan Petránek st. své manželce mimo jiné píše: *„…A zapíšeme Jenďáskovi do pamětní knihy: ‚Nemůžeš-li někomu pomoct, tedy aspoň neškoď, nemůžeš-li radost dělat, aspoň žalost neploď.' Tatíček a maminka.“*[3]

1.1 Rodina

1.1.1 Otec

Petránkův otec, Jan Petránek, se narodil 24. února 1892[4] (zemřel 1956). V roce 1914, po vypuknutí první světové války, narukoval do rakousko-uherských jednotek. Prakticky bez jakéhokoliv výcviku byl přidělen na italskou frontu, kde byl nedaleko řeky Pád vážně postřelen do levé nohy. Ztratil mnoho krve, ale přesto se mu ve špitálu v Linci podařilo zotavit natolik, že ještě stihl další etapu války – na ruské frontě. „*O tom, co všechno táta v Rusku zažil, nerad mluvil. Bylo v tom příliš mnoho utrpení, které ho zraňovalo víc obecným zlem než tím, s čím se sám setkával,*“[5] vzpomíná na vyprávění svého otce novinář ve své knize.

Po návratu do Čech v roce 1922 čekala bývalého ruského legionáře ještě dlouhá rekonvalescence. Během bojů u Samary se nakazil paratyfem, který se v polních podmínkách jen těžko léčil. Studium knihovnictví, po kterém toužil, nebylo kvůli nedostatku financí možné, byl proto nucen hledat si práci. Poválečná situace mnoho možností odpovídajícího zaměstnání nenabízela, Petránek však měl oproti jiným uchazečům nesporné výhody – byl sečtělý a disponoval vědomostmi z rozličných oborů, mimo jiné ovládal i osm cizích jazyků včetně latiny a řečtiny. Jejich znalost mu

[1] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 24.
[2] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 99.
[3] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 44 z 6. 12. 1933.
[4] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 44, i.č. 2.
[5] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 12.

dopomohla k pozici obchodního zástupce nakladatelství Topič[6] a Borový. Petránkovou náplní práce tedy bylo putovat napříč republikou se dvěma kufříky a nabízet právě vydané knihy. Dvakrát do týdne synovi posílal dopisy,[7] ve kterých líčil své každodenní zážitky z cest. Jan Petránek ml. k tomu doplňuje: *„Bylo to nádherné čtení. A já cítil potřebu mu odpovídat. Snad proto se ze mě stal novinář.“*[8]

Do Prahy na Žižkov, do bytu, kde Petránek bydlí celý svůj život, se z pracovních cest vracel dvakrát do měsíce, velmi unavený, přesto veškeré volné chvíle trávil se synem. Petránek vzpomíná: *„Pro mne to byly chvíle štěstí. A vzrušení. Ať jsem se zeptal na cokoliv, táta nalézal pozoruhodné odpovědi. Bohaté na netušené obrazy. A takovými slovy, že citlivější nemohla být.“*[9]

Pouto mezi otcem a synem bylo mimořádné. Z každé zmínky o otci čiší upřímná láska a obdiv. *„Neřekl jsem o tátovi asi to hlavní, proč jsem ho miloval a miluji pořád, i když mi už tolik desetiletí chybí. Jádrem jeho charakteru byl smysl pro humor.“*[10] Dar laskavého a optimistického humoru bez náznaku vulgarity, společně se snahou dívat se hlouběji pod povrch skutků a věcí zdědil Jan Petránek ml. po svém otci. Spojovala je i láska k šachům a knihám, jak dokládá dopis ze dne 10. srpna 1945, ve kterém Petránek svému otci píše: *„Drahý táto, prosím Tě, buď tak hodný a napiš mi, jak stojí figury v té šachové pohádce ‚Jak hrál kostelník od sv. Víta s Mefistem o svou duši‘. Další postup už vím… Teta Betty říká, že ta kniha od Sienkiewicze ‚Quo vadis‘ ještě není pro mne. Proto prosím o písemné potvrzení. Posílám Ti tolik pus, kolik je 1, 000.000[10 10]. Jenda.“*[11]

Společný čas, kterého měla rodina poměrně málo, tak často trávili diskuzemi nad knihami. Rodinná knihovna, která je chloubou bytu Petránkových dodnes, obsahovala knihy od Jiráska, Machara, Dyka, Vrchlického, Nerudy, T. G. Masaryka a dalších. Oblast zájmu malého Jana se začala rozšiřovat, stal se proto pravidelným návštěvníkem Městské knihovny. Malý Petránek si oblíbil i další knihy, jejichž výběrem se nikterak nelišil od svých vrstevníků. Z válečné reality rád unikal do fiktivních světů vytvořených

---

[6] František Topič (*20. 11. 1858 – †29. 3. 1941) byl český nakladatel a knihkupec. V roce 1885 si v Praze na Národní (tehdy Ferdinandově) třídě otevřel knihkupectví. V roce 1905 koupil vedlejší dům, ve kterém zřídil nakladatelství. V roce 1936 prodal F. Topič nakladatelství i knihkupectví J. Stránskému, který sem přenesl sídlo redakce *Lidových novin* a nakladatelství Fr. Borový. In: GERŠLOVÁ, Jana a SEKANINA, Milan. *Lexikon našich hospodářských dějin*. s. 385.

[7] Část korespondence mezi otcem a synem je zachována v Národním archivu.

[8] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 99.

[9] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 10.

[10] c.d., s. 14.

[11] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 4 z 10. 8. 1945.

Karlem Mayem či mezi Foglarovy Rychlé šípy. *„Metelku a Červenáčka z Rychlých šípů jsme brali jako kamarády, které můžeme potkat za rohem,“*[12] vzpomíná Petránek.

1.1.2 Matka

Petránkova matka Vlasta Koušová-Petránková[13] se narodila 16. 5. 1900 v Praze (zemřela 5. 7. 1972 v Praze) jako páté dítě senátora a redaktora *Práva lidu* Josefa Kouši a Marie Svobodové.[14] Po skončení druhé světové války nastoupila na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde čtyři semestry studovala sociologii, angličtinu, francouzštinu a literaturu. Od roku 1919 do 1948 pracovala jako tajemnice v podniku Československý monopol lihový v Praze II. Byla funkcionářkou *Československé sociálně demokratické strany dělnické* (ČSDSD),[15] do které vstoupila po skončení první světové války v roce 1918. O rok později byla zvolena 1. místopředsedkyní Okresního výboru strany v Praze VII. a jednatelkou Okresní komise žen ČSDSD.[16] Byla také funkcionářkou *Odborového sdružení československého* (OSČ) a ženských organizací.[17]

Rodina Petránkova politikou žila – malý Jan byl často svědkem vášnivé výměny politických názorů mezi otcem, matkou a jejími bratry. Po několika desetiletích přiznává: „*Myslím, že klukem – dítětem jsem přestal být v sedmi, když jsem byl dennodenně svědkem debat… [v nichž] létaly pojmy, na něž jsem si rychle zvykal, ale málo je chápal.“*[18]

Během roku 1938 se o politice nejen diskutovalo, ale stále více ovlivňovala i život celé rodiny, která se podílela na dobře organizované pomoci německým sociálním demokratům, kteří prchali před nacismem. Byt rodiny Petránkových v Jičínské ulici se tak koncem třicátých let často měnil v noclehárnu pro německé antifašisty, kteří prchali přes Československo do bezpečí. Čtyři bloky družstevních domů se ukázaly jako ideální úkryt – domy mají ploché střechy a v nejvyšších patrech jsou propojené půdami a prádelnami. Díky těmto prostorám „*se tudy dalo uniknout před gestapem, jako to udělal strýc Václav Kouša, který zprvu prolezl oknem z balkonu do sousedního bytu paní*

[12] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 99.
[13] Jméno Koušová-Petránková užívala ve veřejném životě. Toto jméno si nechala i poté, co se 16. ledna 1960 znovu provdala za Bohuslava Koutníka. In: Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 22, i.č. 19.
[14] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 9, i.č. 1 z 29. 4. 1948.
[15] Název politické strany od roku 1993 známé jako *Česká strana sociálně demokratická* (ČSSD) se v průběhu 20. století několikrát změnil.
[16] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 9, i.č. 1 z 29. 4. 1948.
[17] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 9, i.č. 1 z 29. 4. 1948.

Mudrochové. Ta… nechávala pootevřená okna, i když byla na cestách, aby se přes její byt bylo možné dostat do sousedního domu,"[19] píše Petránek.

V roce 1938 Vlasta Koušová-Petránková odletěla do Francie zastupovat české sociální demokratky na světový kongres ženských organizací v Marseille. Zde vyvrcholilo její aktivní vystupování proti Hitlerovi, když ve svém projevu mimo jiné řekla: „*Hitler je Budulínek, který chce sežrat Evropu, a celý svět zle doplatí na politiku, která bude Německu ustupovat.*"[20] Odvážné tvrzení jí okamžitě dostalo na černou listinu gestapa a předznamenalo její osud na několik dalších let. Po návratu do Prahy čekalo na Petránkovou několik varování z Německa, která jí utvrdila v úmyslu emigrovat. Omezený rodinný rozpočet neumožňoval, aby vycestovala celá tříčlenná rodina pohromadě, otec se synem museli zůstat v Praze. Matka odjela z Masarykova nádraží 23. února 1939 přes Německo do Amsterodamu, odtud parníkem do New Yorku a posléze vlakem do Chicaga, kde na ní čekal Jan Masaryk.[21]

V její emigraci sehrála velkou roli odbojová skupina *Petiční výbor „Věrni zůstaneme!"* (PVVZ),[22] se kterou byl konspirativně propojen celý rodinný okruh. Zprávy a dokumenty PVVZ přivezla tajně do Spojených států amerických, ukryté do podšívky kabátu, kde je 14. března 1939 v chicagském hotelu předávala prezidentu Edvardu Benešovi. Varování se tak ukázalo jako dobře načasované – 16. března 1939 vpadlo do bytu Petránkových gestapo. Matku hledali marně, na několik týdnů si proto odvedli otce. Jako manžela političky, která jim vadila, ho podrobovali tvrdým výslechům. Domů se mu podařilo vrátit jen díky intervenci vedení berlínského šachového spolku.

Zatímco se starý kontinent chystal na válku, Spojené státy americké plánovaly otevření Světové výstavy 1939. Vlasta Koušová-Petránková v československém pavilonu na Treasure Island v San Franciscu uspořádala výstavu *Czechoslovak Gift Shop*, z níž veškerou tržbu odesílala na odbojovou činnost do Československa.[23] Současně vedla účetnictví protektorátní firmy *Home Art Guild.*[24] Pomocí šifrovaných

---

[18] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 20–21.
[19] AUGUSTA, Pavel. *Nová kniha o Praze 3*. s. 157.
[20] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 24.
[21] c.d., s. 24.
[22] Jako tajná schránka pro vzkazy skupin odboje proti Hitlerovi, mimo jiné i pro skupinu PVVZ, sloužila hrobka na Olšanských hřbitovech nedaleko bytu Petránkových. In: AUGUSTA, Pavel. *Nová kniha o Praze 3*. s. 157.
[23] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 9, i.č. 2 z 29. 4. 1948.
[24] Home Art Guild (HAG) byla exportní československá, posléze česká a nakonec protektorátní firma, která zprostředkovávala přesun majetku evropských uprchlíků před válkou, který by byl pro ně jinak ztracen. Na základě důvěry a v absolutním utajení přebírala firma vedená Annou Pollertovou od

pokynů její důvěrné přítelkyně Anny Pollertové mohla vyplácet peníze těm, kteří nechali v Československu své nemovitosti a prostředky.

V roce 1940 se Petránkové otevřela možnost studia na Kalifornské univerzitě v Berkeley, kde díky vynikajícímu prospěchu získala stipendium. Navíc jako studentka univerzity byla chráněna exteritoriální klauzulí nejen před FBI, ale především před možným vyhoštěním. Po získání titulu bakalářka filozofie nastoupila jako rusko-anglická tlumočnice americké vlády.[25]

Konexe,[26] které získala během studia, jí umožnily velmi brzký návrat do vlasti po skončení druhé světové války. Po šesti letech odloučení však navazování vztahů s nejbližšími nebylo snadné. Petránek přiznává: „*Dal jsem jí pusu na uvítanou, ale nic jsem k ní necítil. Mou rodinou byl táta.*“[27] Fakt, že matka byla pro malého chlapce prakticky cizí osobou, se znovu potvrdil v roce 1948, kdy se Petránkovi rozhodli žít odděleně. „*Když se táta zeptal: ‚Zůstaneš tu s mámou, nebo chceš jít se mnou?‘, tak jsem beze slova chytl tátu za ruku a řekl: ‚Jdu s tebou‘,*“[28] vzpomínal novinář v pořadu *13. komnata Jana Petránka*.

1.1.3 Ostatní příbuzní

Poté, co matka krátce před okupací emigrovala do Spojených států amerických a otce na několik týdnů zajalo gestapo, stal se malý Jan *„putovním pohárem“*[29] v rámci rodiny, jak sám svoje dětství během druhé světové války označuje v pořadu České televize *13. komnata Jana Petránka*. „*Vždycky ten, kdo měl čas, tak ho vyhrál na chvilku. Všichni příbuzní si mě tak trochu podávali.*“[30] Hlavní část péče o téměř osmiletého Jana převzaly tety Marie, Lola a Ema – tedy manželky matčiných bratrů Igora, Jaroslava a Václava.[31] Strýc Igor byl úředníkem penzijní pojišťovny, který miloval básně a počátkem 20. let se pokoušel prorazit do filmového a divadelního

---

utíkajících jejich majetek. Za kapitál, který tím firma získala, byly nakupovány komodity, které zatím stály mimo zájem hitlerovského režimu a bylo tak možné je vyvézt. In: PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 32-33.

[25] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 9, i.č. 2 z 29. 4. 1948.

[26] Koušová-Petránková se ze Spojených států amerických vracela na podzim roku 1945. Letecká doprava byla v té době nemyslitelná, jedinou variantou byly vojenské lodě. Na palubu jedné z nich se dostala díky telegramu, v němž jí senátní výbor pro vojenské věci děkoval za tlumočnické služby do ruského jazyka. Telegram tak nahradil jinak nutné zvláštní povolení vládních orgánů pro vstup na palubu lodi.

[27] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 100.

[28] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.

[29] tamtéž

[30] tamtéž

[31] Nejmladším potomkem rodiny Koušovy byla dcera Jiřina.

prostředí. Strýc Václav pracoval jako ústřední tajemník Svazu poštovních a telegrafních zaměstnanců v ČSR.[32] Petránek ho ve své knize označuje za vášnivého komunistu, ze kterého se postupem času stal fanatik. *„Zhlížel se v Rusku, ‚bolšáni' byli jeho vzorem… Brzdil jen při sporech s tátou. Otec ho svým líčením ruských poměrů, které jako legionář poznal, těžce deprimoval."*[33] Jaroslav byl odborným předákem zaměstnanců Elektrických podniků hlavního města Prahy a Petránek ho popisuje jako velmi vlídného, klidného a laskavého člověka. Byl to právě strýc Jaroslav, kdo dal malému Janovi do rukou krystalku – první rádio. *„Mělo sluchátka, která dřela do uší, ale vypodložil jsem si je kouskem látky a se zájmem, s lupou v ruce, zkoumal příjem rozhlasových vln, když kovové štětinky jezdily po krystalku."*[34]

Matce se podařilo před gestapem včas uniknout, ostatní členové rodiny takové štěstí neměli. Strýc Jaroslav Kouša byl zatčen v březnu 1939 německým gestapem a odveden do věznice na Pečkárně (posléze na Pankrác). Po několika měsících tvrdých výslechů byl internován do koncentračního tábora Buchenwald.[35] Domů se vrátil až v roce 1945, poté co byl nucen absolvovat nechvalně proslulý pochod smrti.[36] Aparát německé tajné policie zajal i profesora teologie Františka Petránka – jediného staršího bratra Jana Petránka st. Stalo se tak v roce 1944 v okamžiku, kdy měl u sebe několik padělaných průkazů, které obstarával pro lidi v nouzi. Petránkův zdravotní stav byl při osvobození koncentračního tábora Terezín velmi vážný. Zemřel po převozu do Prahy měsíc poté, tj. 1. června 1945 ve věku 61 let.[37]

1.2 Školní léta

Začátek školní docházky byl pro Jana Petránka nezapomenutelným obdobím. Obrovskou roli v tom sehrála válka a gestapo, které přicházelo pro jednotlivé členy rodiny. Představitel finanční správy pražského gestapa se dokonce nastěhoval do stejného domu jako Petránkovi. Muž v uniformě s hákovým křížem vzbuzoval v obyvatelích domu pocity strachu, Petránkovi však na nevítaného souseda měli odlišné vzpomínky. Jeho včasné varování, že očekává významnou návštěvu z Berlína a není tedy na místě jako každý jiný den pouštět BBC tak nahlas, jim zachránilo život. *„To*

[32] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 22, i.č. 9.
[33] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 21.
[34] c.d., s. 22.
[35] c.d., s. 225.
[36] Dlouholetý pobyt v koncentračním táboře podlomil Koušovo zdraví. Zemřel v roce 1958 ve Všenorech. In: c.d., s. 226.
[37] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 22, i.č. 30.

bylo v době, kdy každý měl na radiopřijímači cedulku: ‚Pamatuj, že poslech cizího rozhlasu se trestá i smrtí'. Ten večer se BBC neposlouchalo. Ukázalo se, že tento strohý finanční kontrolor má v sobě něco lidského, no bílá vrána. Zcela bílá vrána,"[38] vzpomíná novinář.

1.2.1 Základní škola

Během studia na základní škole vydával malý Jan třídní časopis. *Čtverák*, jak svůj první novinářský počin Petránek pojmenoval, vyšel pouze dvakrát. Text na jedné stránce společně s šachovou úlohou se v učitelském sboru nesetkal s pochopením. Třídní učitel Šic si pozval otce do školy a doporučil, aby se taková situace již znovu neopakovala. Petránek se tak poprvé v životě, v roce 1941 za protektorátu, setkal s cenzurou. Šic, kterého Petránek popisuje jako „*zuřivého kolaborantského proněmeckého fanatika,*"[39] byl jejich kantorem i na zpěv a němčinu. Petránek je přesvědčen, že „*on je ten hlavní důvod, proč jsem nikdy nechtěl umět a neumím německy. Úkoly z němčiny mi raději psal táta, což mi ušetřilo dost bolestivých ran rákoskou*."[40]

Stejně jako každý malý kluk měl velmi rád fotbal. Rodiče ho proto přihlásili do žákovského týmu S. K. Viktoria Žižkov, který vedl trenér Zajíček.[41]

Petránek se již jako žák základní školy pokoušel o vlastní poezii. V tomto období vznikly *Balady Kláře*, které sestávaly z dvanácti básní. „*Byl jsem ještě školák a nevěděl jsem, co při hodinách matematiky, která mi moc nešla, tak jsem skládal veršíčky. A tak jsem složil pro panenku, která byla z několika drátků*,"[42] vzpomínal novinář při setkání v divadle Jana Kašky na pražské Zbraslavi. Při této příležitosti jednu z balad, v pořadí osmou, recitoval a její přepis jsem zařadila do přílohy diplomové práce.

1.2.2 Střední škola

Po dokončení základní školy nastoupil Jan Petránek na Československou obchodní akademii, sídlící v Resslově ulici číslo 8 v Praze 2. Jeho třídním se stal profesor Karel Rulík, se kterým udržovali přátelský vztah ještě dlouho po skončení školní docházky.

---

[38] PETRÁNEK, Jan. Vzpomínka na dětství. In: *Zprávičky*. TV, ČT1, 27. 3. 2010, 2:53.
[39] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 19.
[40] c.d., s. 20.
[41] c.d., s. 32.
[42] *Pocta Janu Petránkovi: forbína Zbraslavské kulturní společnosti.* [zvukový záznam na CD]. Přednáší Jan Petránek. Praha: Zbraslavská kulturní společnost, 2015.

V roce 1950, tedy ve třetím ročníku obchodní akademie, zasáhl Petránkovi do života rozhlas a navždy už určoval jeho kroky. „*Mé setkání s rozhlasem muselo být osudové. Dnes, na konci své životní cesty, si myslím o rádiu totéž, co se říká o cestách do Říma.“*[43] Petránek se tehdy zúčastnil recitační soutěže v Radiopaláci, kde během svého vystoupení recitoval dvě básně z moderní čínské poezie. Neotřelé verše a skvělý přednes ocenila nejen porota, ale také početné obecenstvo. Petránek recitační soutěž vyhrál. Netušil však, že celou akci natáčí dramatická sekce Československého rozhlasu. To se dozvěděl až pozdě večer, když rodinný známý Petránkovi telefonicky upozornil, že jejich syn je v rozhlase. „*Měli jsme starou Empovku, třílampovku. Té chvíli trvalo, než se rozžhavila a mohla vydávat zvuky. Tak jsem slyšel jen poslední verše a pochyboval jsem, že jsem to povídal opravdu já.*“[44] Od té doby Jan Petránek často trávil večery u zapnutého přijímače a kouzlu rádia propadl jako oddaný posluchač.

Na závěrečné zkoušky na Československé obchodní akademii se Petránek připravoval nedaleko jejich domu, na Olšanských hřbitovech, u hrobu muže, kterého si nesmírně váží a byl vždy jeho vzorem. Byl to právě Karel Havlíček Borovský, díky kterému se Petránkovi podařilo odmaturovat s vyznamenáním, *„… neb jsem si dovolil o něm mluvit a byl jsem odhodlán z jakékoli otázky převést myšlenky na to, jakým způsobem on vnímal svět a jak on o světě přemýšlel a jak ho chtěl udělat lepším… On byl ochoten cokoli oželet, jen aby směl říkat to, co si myslí. Já jsem nikdy nebyl tak odvážný jako on, ale sledovat tok jeho myšlenek, snažit se pochopit podstatu věcí, to jsem se tady učil při maturitě,“*[45] píše Petránek.

1.3 Počátek 50. let - svatba a smrt otce

Po maturitě přišlo na řadu rozhodování, kam dál. Karel Rulík na jaře 1951 Petránkovi poradil: „*Z tebe nikdy žádný účetní nebude. Doufám, že si to uvědomuješ. Píšeš povídky, slušné povídky, pokus se dostat do nějaké redakce.*“[46] Rozhodl se tedy řídit doporučením, které dostal a obešel a obvolal několik redakcí. Krátce po několika bezúspěšných pokusech se dozvěděl, že Československý rozhlas shání nové redaktory. Rozhodnutí zkusit své štěstí v budově na Stalinově třídě[47] změnil Petránkovi celý život.

[43] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 39.
[44] c.d., s. 39–40.
[45] SEVERA, Martin. *Rozhovory na konci světa*. s. 56.
[46] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 100.
[47] Současný název Vinohradská třída získala ulice až v roce 1962.

Od roku 1951, kdy byl přijat do Československého rozhlasu, mu zůstal už navždy věrný.

V roce 1956, po návratu z více než dvou a půl leté vojenské služby, se Jan Petránek oženil s přítelkyní Ludmilou (* 4. 10. 1932). S manželkou 9. června 2016 oslavili diamantovou svatbu, tedy 60 let manželského života. Společně vychovali dva syny – Jana (* 4. 7. 1957) a Martina (* 21. 2. 1962). Nejmladším přírůstkem do rodiny Petránků je pravnuk Jan Petránek (* 17. 9. 2014), jehož fotografie zdobí novinářovu pracovnu.[48]

Rok 1956 znamenal pro rodinu Petránkových mnoho zásadních životních změn – na rozdíl od svatby však nebyly všechny pozitivní. Na počátku padesátých let onemocněl Jan Petránek st. rakovinou plic, které po třech letech v prosinci roku 1956 podlehl. Syn trávil s otcem u lůžka každou volnou chvíli „*Když mu bylo trochu líp, hrávali jsme šachy. Já se šachovnicí a figurkami, táta se zavřenýma očima. Hrál rád šachy ‚naslepo'. Nemusel se na šachovnici dívat. Stále to byl můj velký rádce se zájmem o mou práci,"*[49] vypráví Jan Petránek o posledních chvílích se svým otcem a vzpomíná na moudré rady, které od otce navzdory zdravotním obtížím dostával. Když se otce zeptal, čemu by se měl jako novinář v zahraniční politice věnovat, odpověď ho velice překvapila: *„Jestli chceš vědět, kam se bude kutálet zeměkoule v příštích letech, študuj, jak se bude z bídy vymaňovat Latinská Amerika, Indie, Čína, ty nejchudší země. Protože tihle chudáci budou za třicet čtyřicet let rozhodovat o světě."*[50]

Otec se na sklonku života často svého syna ptal na jeho názory, postoje k různým problematikám. „*Vlastně až teď chápu, že ty jeho otázky mě naváděly, co by mělo v životě být, aby to mělo smysl. Čili ten táta do poslední chvíle byl trošku jako můj Canopus – to je ta hvězda, která, když víte, kde je, neztrácíte cestu*,"[51] říká v televizním pořadu *13. komnata Jana Petránka* novinář.

[48] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.
[49] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s.60.
[50] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 102.
[51] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.

2. Nástup do rozhlasu na počátku padesátých let

2.1 Politická a společenská situace v 50. letech

Po skončení druhé světové války v roce 1945 se nápravy hospodářských a společenských problémů nejaktivněji chopila Komunistická strana Československa (KSČ). Během poválečných let svůj vliv dále posilovala, až v únoru 1948 mocenským převratem získala monopolní postavení. To upevňovala krutovládou na přelomu 40. a 50. let, kdy vedla vykonstruované politické procesy proti všem potenciálním odpůrcům.[52] Ve stupňování atmosféry strachu napomáhal režimu mimo jiné rozhlas, který vysílal přenosy ze soudních síní a společně s dalšími organizoval odsuzující kampaně proti tzv. třídnímu nepříteli. V letech následujících vstoupila celá republika a spolu s ní i Československý rozhlas (ČsRo) do nejtěžších let své poválečné existence.[53]

2.2 Československý rozhlas po roce 1948

Na všech úrovních státní správy, hospodářství a kultury proběhly záhy po tzv. Vítězném únoru personální čistky organizované akčními výbory Národní fronty.[54] Nejinak tomu bylo v Československém rozhlase, ve kterém KSČ spatřovala prostředek nejmasovějšího působení. Rozhlas se měl stát nástrojem socialistické převýchovy, vyvolávat masový souhlas občanů s politikou strany a podporovat tak budovatelské úsilí. Bylo proto nezbytné obsadit ho komunistickými kádry, kteří zajistí správné ideologické směřování. Na vedoucí místa nastoupili prověření[55] a zasloužilí členové strany, profesionálové byli nuceni odejít, nebo se zabývat pouze základními povinnostmi ve svém profesionálním úseku.[56]

V první vlně byli z rozhlasu vyloučeni sympatizanti jiných politických stran. V následujících letech pokračovalo propouštění pracovníků, kteří byli označení za tzv.

---

[52] Za potenciální odpůrce byly považovány osoby politicky činné proti režimu, majetní občané, vojáci, zástupci církví či nepohodlní zástupci KSČ. Své oběti přinesly i změny v hospodářské politice (kolektivizace zemědělství) či nepokoje při měnové reformě v roce 1953. Státní soud vynesl v letech 1984–1953 232 trestů smrti, z nichž bylo 178 rozsudků vykonáno. In: KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. s. 41–42.

[53] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 236.

[54] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 132.

[55] V roce 1951 nastoupili do Československého rozhlasu první absolventi Ústřední dělnické školy Československého rozhlasu v Bílých Poličanech. Po desetiměsíčním kurzu obsadili vedoucí místa v rubrikách či redakcích většinou vyučení dělníci. In: VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s.75.

[56] Naštěstí pro Československý rozhlas i nastupující mladé novináře toužící po vzdělání byli do dokumentace a archivu přeloženi takoví novináři jako František Gel či dr. Jan Wenig. In: tamtéž.

nespolehlivé – bývalí příslušníci československých vojenských jednotek na západě, bývalí interbrigadisté, odejít museli lidé nábožensky založení, a dokonce i lidé, kteří jen utrousili komentář k okolnímu dění.[57]

Komunistická strana nedokázala za velké množství propuštěných zajistit náhradu z řad komunistických novinářů, kteří by byli nejen zkušení, ale také dostatečně „spolehliví". Propuštěné zaměstnance rozhlasu proto nahradila revolučně naladěná mládež,[58] která vzhledem k nedostatku životních zkušeností snadno podléhala budovatelským heslům. Věra Šťovíčkova-Heroldová[59] k době svého nástupu do rozhlasu v roce 1949 ve své knize s názvem *Po světě s mikrofonem* dodává: *„Tehdy nešlo o to vychovat z nás vzdělané novináře, ale o to, abychom plnili úkoly – a plnili je v intencích doby. A my jsme toho byli schopni, protože jsme netušili, že je plníme v intencích. Mysleli jsme si, že si to skutečně myslíme."*[60]

Prověrky, které probíhaly do roku 1951, definitivně uzavřela až zásadní reorganizace programových redakcí podle sovětského vzoru provedená v létě roku 1952. Personální i organizační nejistotu padesátých let dokládá také fakt, že do roku 1959 se na postu ředitele ČsRo vystřídalo pět osob, než v únoru nastoupil Karel Hoffmann, který vedl rozhlas dlouhodobě až do ledna 1967.[61]

Personální čistky, organizační změny a nárůst sovětské tématiky[62] způsobily omezení svébytnosti rozhlasových forem. Rozhlas začátku padesátých let byl zahlcen frázemi, nekrácenými projevy čelných představitelů KSSS a KSČ a budovatelskou tématikou. A tak, přestože počet koncesionářů každoročně rostl, zaznamenal rozhlas citelný úbytek posluchačské náklonnosti. Jistý obrat přinesla až destalinizace a profesionalizace mladých novinářů, kteří si znovu osvojili rozhlasové formy.[63]

---

[57] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 236.
[58] František Nečásek, předseda *Československého výboru pro rozhlas a televizi* (ČSVRT), na počátku 60. let uvedl, že z tvůrčích programových zaměstnanců je 71% v *Československém rozhlase* méně než jednu dekádu, v politické redakci 93%, z nich 72% mladších 35 let. In: c.d., s. 237.
[59] Věra Heroldová, roz. Šťovíčková (*3. 11. 1930 – †30. 10. 2015) – novinářka, rozhlasová reportérka, spisovatelka a překladatelka z francouzštiny a angličtiny. V roce 1949 nastoupila do Československého rozhlasu, kde do roku 1951 působila jako redaktorka zpravodajství. 1951–1970 redaktorka a komentátorka Redakce mezinárodního života (od r. 1960 zahraniční dopisovatelka pro africkou oblast). Kvůli aktivní účasti na protiokupačním vysílání v srpnu 1968 byla nucena v roce 1970 rozhlas opustit. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s.84.
[60] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 20.
[61] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 152.
[62] Od září 1953 byl do programu všech stanic ČsRo zařazen propagandistický půlhodinový pořad *Hovoří Moskva*. Byl vysílán denně včetně sobot a nedělí s cílem manifestovat vztah Československa k Sovětskému svazu. In: VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s.78.
[63] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 154.

2.2.1 Budování informačního monopolu

Ústava z května 1948 zaručovala svobodu projevu a zakazovala cenzuru – navzdory tomu Komunistická strana Československa záhy po mocenském převratu zajistila, aby se k občanům dostávaly pouze informace v takovém množství a podobě, aby jejich ideologický vliv neodporoval oficiální politice. Média už neodpovídala za svoji činnost veřejnosti, ale výhradně KSČ jako rozhodující politické síle a podstatou činnosti novináře se stala stranickost. Posláním médií bylo vyvolávat masový souhlas, KSČ tak v rámci budování informačního monopolu zastavila vydávání několika set periodik, zbylým tiskovinám diktovala příděl papíru, postátnila rozhlas[64] a plně ovládla veškeré zpravodajské kanály, které do Československa směřovaly. Dovoz zahraničního tisku byl omezen pouze na pár výtisků, které byly distribuovány do úřadů a sloužily jejich oficiálním potřebám. Využívání světových agenturních zpráv bylo do roku 1951[65] zcela zastaveno. Československá tisková kancelář (ČTK)[66] se dostala pod vliv sovětské agentury TASS.[67] Jejich vzájemný vztah i odstoupení od požadavku aktuálnosti je patrný ze vzpomínek Věry Šťovíčkové-Heroldové, která napsala: „*Ve zpravodajství na začátku mé kariéry, v padesátých letech, platila jediná zásada, kterou jsme záhy rozverně formulovali: Dočkej času jako Četka Tassu. Jinými slovy stavebním kamenem zpravodajství byla zpráva ČTK převzatá ze sovětské tiskové agentury TASS, a proto byla v závorce uvozena její zkratkou. Tato zpráva se nesměla měnit, mohla se pouze zkracovat, a šlo-li o projev sovětského státníka, bylo i to o ústa.*“[68]

2.2.2 Monitor

Monitor byl tištěný bulletin, který vydávala Československá tisková kancelář jako své zvláštní zpravodajství na základě zpráv ze světových agentur a západního tisku. K informacím o dění v Československu i ve světě, které každodenně rozváželi poslové do redakcí v hnědých deskách, měli přístup pouze nejvyšší funkcionáři, v rozhlase pak nejvyšší ředitel a šéfredaktor. Míra utajení jednotlivých informací byla odlišována barevně, jak vysvětluje Petránek ve své knize: *„Na bílých listech byly zprávy*

[64] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 138.
[65] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 237.
[66] Československá tisková kanceláře (ČTK) byla oficiální národní tisková agentura. Založena 28. října 1918, zanikla 31. 12. 1992. Jejím nástupcem je současná Česká tisková kancelář (ČTK). In: OSVALDOVÁ, Barbora a Jan Halada. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. s.18.
[67] TASS – sovětská tisková agentura. Telegrafnoje agentstvo Sovětskogo Sojuza, pod tímto názvem od roku 1925, dříve pod názvem ROSTA. In: ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. Zahraniční redakce a její zpravodajové. In: *Bílá místa rozhlasové historie*. s. 40.
[68] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 21.

o režimu nemilých událostech, které se však po určité úpravě daly a mohly publikovat. Modré stránky měly závažnější charakter. Byly tu proto, aby redakce o událostech věděly, ale mlčely o nich. ‚Modráky' patřily na stoly šéfredaktorů, případně jejich zástupcům... Červený monitor byl nejpeprnější. Každá červená stránka měla vpravo nahoře nápis TAJNÉ. ‚Červenky' byly určeny výhradně vyšším partajním kádrům."[69]

2.2.3 Cenzura

Cenzura v Československém rozhlase procházela po roce 1948 postupně třemi fázemi. Krátce po tzv. Vítězném únoru začali v Československém rozhlase působit dva zástupci programového ředitele – Z. Novák ve funkci ředitele zpravodajství a politických programů a J. Jiránek jako vedoucí ideově-uměleckého úseku.[70] Veškeré tehdejší vysílání podléhalo jejich přímé kontrole. Všechny relace, zprávy nevyjímajíce, musely být nejprve namlouvány na magnetofonový pásek a byly vysílány až posléze ze záznamu. Jejich funkce byla zrušena v roce 1952, kdy byla odpovědnost přenesena na hlavní redaktory. Tato praxe byla změněna 22. dubna 1953,[71] kdy byla zřízena specializovaná cenzurní instituce s názvem Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD).[72] HSTD spadala do resortu ministerstva vnitra a fungovala jako samostatný útvar s úzkými pracovními kontakty na Státní bezpečnost (StB).[73] Hlavní správa tiskového dohledu pro oblast rozhlasu sídlila přímo v jeho budově a měla čtyři až pět pracovníků.[74]

Povinností šéfredaktorů bylo předkládat materiály určené k vysílání s dostatečným časovým předstihem. Cenzor (tzv. plnomocník HSTD) mohl pozastavit pořad v případě, že obsahoval statní, hospodářské, služební tajemství a skutečnosti, které byly před veřejností skryty v tzv. obecném zájmu.[75] Šéfredaktor byl nucen cenzurní rozhodnutí respektovat – pokud šlo o odkrývání státního tajemství, tak bezvýhradně, pokud byl pořad v rozporu s politickou linií a směrnicemi strany, existovala možnost další diskuze.

---

[69] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 58–59.
[70] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 240.
[71] KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. s.19.
[72] Hlavní správa tiskového dohledu uplatňovala cenzurní postupy a bděla nad tvůrčími pracovníky Československého rozhlasu plných patnáct let. Cenzura byla oficiálně zrušena na jaře 1968. Je však třeba upozornit, že iniciativa pracovníků HSTD od poloviny šedesátých let postupně opadala.
[73] KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. s.16.
[74] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 140.
[75] Vymezení tohoto pojmu bylo velmi vágní, každý z cenzorů si ho mohl vyložit podle svého. In: KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. s. 20.

Na cenzurní praktiky v rozhlase na počátku padesátých let vzpomíná Jan Petránek ve své knize*: „Několik stranicky osvědčených kádrů předem četlo vše, co se mělo vysílat. Často škrtali a vraceli předložené komentáře s připomínkami. Debaty musely být ve studiu nahrávány a písařky z pásků přepisovaly text. Každá věta musela mít koniášovské cenzorské požehnání, bez kterého by se k uším posluchačů nedostala.“*[76]

2.2.4 Redakce mezinárodního života v 50. letech

Vnitřní reorganizace podle sovětského vzoru v roce 1952 znamenala dosud největší zásah do struktury Československého rozhlasu.[77] Systémové změny daly vzniknout mimo jiné samostatné redakci zabývající se výhradně informacemi ze zahraničí – Redakci mezinárodního života (RMŽ).[78] V důsledku rozhodnutí nové šéfredaktorky zpravodajství Marie Koťátkové,[79] která v roce 1948 zrušila přípravu vlastních komentářů a poslední zbytky sítě zahraničních korespondentů předala ČTK,[80] trpěla zahraniční redakce na počátku svého fungování velmi omezeným stykem se světem. V té době redaktoři Československého rozhlasu cestovali do zahraničí výjimečně, podklady pro příspěvky do *Rozhlasových novin* byly čerpány z informací převzatých ze sovětského tisku či na základě rozhovorů s lidmi, kterým bylo dovoleno hranice Československa opustit. Věra Šťovíčková-Heroldová na to ve své knize vzpomíná: „*Rozhlas v první fázi vlastní korespondenty v cizině neměl, a tak jsme alespoň před mikrofonem vyzpovídali každého, kdo směl z republiky vystrčit nos. Kromě vyvolených umělců to byli hlavně sportovci.*“[81]

Od poloviny padesátých let se začala zpravodajská síť rozhlasu obnovovat. Květoslav Faix se stal prvním zahraničním zpravodajem – od roku 1955 působil ve východním Berlíně. V následujících letech byla zpravodajská místa obsazena ve Varšavě[82] (1955, Věra Šťovíčková-Heroldová), v Moskvě (1956, Jiří Brunner) a

[76] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 57.
[77] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 245.
[78] V literatuře je možné se setkat také s označením Rubrika mezinárodního života. Byla součástí publicistické redakce Hlavní redakce politického vysílání (HRPV). In: c.d., s. 245-246.
[79] Marie Koťátková (*10. 8. 1904 – †1967) – novinářka. V letech 1933–1935 působila jako vedoucí redaktorka komunistického časopisu pro ženy *Rozsévačka*, v letech 1935–1939 jako vedoucí redaktorka periodika *Svět sovětů*. Od 1. 5. 1948 do 31. 8. 1949 pracovala v ČsRo. Po odchodu J. Hronka byla šéfredaktorkou *Rozhlasových novin*. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 134.
[80] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 237.
[81] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 33.
[82] Věra Šťovíčková-Heroldová vycestovala v roce 1955 do Varšavy, aby české posluchače informovala o podpisu Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, tzv. Varšavské smlouvy. Jednalo se o

v Budapešti (1956, Ladislav Porjes). Teprve v roce 1957 byla překonána dlouholetá mezinárodní izolace, když tři korespondenti Československého rozhlasu vycestovali mimo státy sovětského bloku – do Číny, Spojených států amerických a Indie, kde v roce 1961 vystřídal Dušana Ruppeldta Jan Petránek.

Kromě tzv. stálých zpravodajských postů, na kterých se korespondenti střídali po určité, nikoli však pevně dané době, vznikaly i posty dočasné, většinou v oblasti, kde se dělo něco mimořádného. Nezřídka zpravodaj pokrýval i celou rozsáhlou oblast.[83] ČsRo navíc v druhé polovině padesátých let začal obnovovat své kontakty se západními zeměmi.[84]

Od roku 1952 do roku 1958 Redakci mezinárodního života vedl Karel Šubrt. Ten byl také stálým autorem nejpopulárnějšího pořadu redakce s názvem *Nedělní poznámky ke světovým událostem*. Druhým závažným pořadem, na němž se střídala celá redakce, byl sobotní *Komentář týdne*. Vedle těchto dvou relací připravovala redakce v roce 1953 ještě pořady *Nad mapou světa* a *Poznáváme SSSR*, dále se podílela na *Besedách s posluchači* (1954) nebo *Tribunách posluchačů* (1958). Od roku 1956 přibyl nový pořad *Obrázky ze světa*, blízký pozdějšímu *Zápisníku zahraničních zpravodajů*.[85]

2.3 Úmrtí J. V. Stalina a XX. sjezd KSSS

Neočekávaný zvrat v celém sovětském bloku nastal po 5. březnu 1953, kdy zemřel Josif Vissarionovič Stalin.[86] Na jeho místo v čele Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) nastoupil v září 1953 tvrdý stranický funkcionář a zastánce politiky vedoucí úlohy strany Nikita Sergejevič Chruščov, který ale nebyl izolován od života ruského lidu a znal skutečný stav hospodářské situace v zemi.[87] V Sovětském svazu se postupně začalo měnit ovzduší – nové vedení KSSS zastavilo přípravy na další vlnu politických procesů a z koncentračních táborů nechalo propustit politické vězně. Kritika stalinských praktik se mezi čelnými představiteli strany začala ozývat stále častěji.

---

vojenský pakt evropských zemí, které tímto způsobem reagovaly na vstup Spolkové republiky Německo (SRN) do Severoatlantické aliance. Smlouva byla podepsána 14. května 1955 Albánií, Bulharskem, Československem, Maďarskem, Německou demokratickou republikou (NDR), Polskem, Rumunskem a SSSR. Její platnost zanikla v 30. června 1991 v důsledku pádu komunistického režimu v členských státech. In: MARJÁNKO, Bedřich. Varšavská smlouva. *Totalita* [online]. [cit. 30. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vsml.php

[83] JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. s. 55

[84] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 153.

[85] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 261.

[86] O devět dní později, dne 14. března 1953, zastihla smrt i Klementa Gottwalda. Prezidentskou funkci po něm přejal Antonín Zápotocký, řízením sekretariátu ÚV KSČ byl pověřen Antonín Novotný. In: c.d., s. 239.

[87] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 238.

Postupné změny se začaly projevovat i v Československu.[88] Nejvýznamnější posun znamenalo prosincové zasedání ÚV KSČ v roce 1953,[89] na kterém Antonín Novotný vystoupil s kritikou tisku a rozhlasu pro jejich nedostatečně účinný boj proti nepřátelské propagandě. Upozorňoval především na suchopárnost, dogmatičnost a stereotypnost rozhlasových relací, kvůli kterým posluchači stále častěji obraceli svou pozornost k vysílání zahraničních stanic. *„Rozhlas musí… budit u posluchačů radost z krásných perspektiv našeho života. Zvláštní pozornost je třeba věnovat pořadům pro vesnici a vůbec citlivěji reagovat na zájmy a přání posluchačů.“*[90]

Stejné problémy pozorovali i redaktoři a reportéři, kteří se díky profesi, která je přiváděla do skutečného života, postupně zbavovali ideologických dogmat. Ze začátečníků se vyprofilovali novináři, jejichž narůstající profesionalita tvrdě narážela na formu vysílání, která jim byla až dosud vnucována.[91] Jan Petránek k tomu říká: *„Byl jsem v rozhlasu jen krátce a po počátečním okouzlení z příslušnosti k rodině rádiových vln jsem si náhle začal uvědomovat až propastný kulturní rozdíl mezi pořady zpravodajskými a večerními dramatickými. Bylo mi trapně. Nerad se hádám, nejsem konfliktní povaha, ale mlčet jsem nechtěl… Poradil jsem se o tom ještě se Zdeňkem Mahlerem,[92] vynikajícím rozhlasovým autorem. Obdivoval jsem na něm jeho erudici a naprosto přirozenou kultivovanost projevu. Mahler pochopil, oč mi jde, ujal se akce a stojaté vody suchého a škrobeného zpravodajství se pohnuly. Ne sice o moc, ale přece jen to byl zárodek mluvnější, modernější a ‚neouřední' češtiny ve zpravodajství.“*[93]

Dalším milníkem, který výrazně ovlivnil směřování celého sovětského bloku, byl tajný projev N. S. Chruščova. Ten v únoru 1956 před delegáty XX. sjezdu KSSS obvinil Stalina z deformací socialismu, z vytvoření kultu osobnosti a ze zločinů proti členům strany. Kritika stalinských praktik znějící z Moskvy měla v Československu odezvu především v reformních vrstvách KSČ. Rok 1956 znamenal vážné praskliny pro

---

[88] Dozvuky tzv. stalinské éry a projevy loajality vůči Sovětskému svazu v Československu přetrvávaly až do roku 1955, kdy byla nad Prahou vztyčena socha Stalina.
[89] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 239.
[90] tamtéž
[91] *„Neznamená to ale odklon od pojetí rozhlasu jako prostředku masové propagandy. Pokračují pořady Na pomoc stranickému školení, budovatelské výzvy, vyhlašování brigád a závazků, podvečerní a večerní časy jsou stále zaplněny propagandistickými pořady, ale začínají pokusy o hledání zajímavějších, stravitelnějších forem. Končí vysílání nekrácených projevů ze sjezdů a konferencí, vysíláním začínají probleskovat nápady.“* In: c.d., s. 240.
[92] Zdeněk Mahler (*7. 12. 1928) – spisovatel, scénárista a publicista. V letech 1950–1952 působil jako redaktor vzdělávacího oddělení, 1953 redaktor propagandy. Autor mnoha próz a divadelních her. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 159.
[93] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 47–48.

kdysi nedotknutelný monolit. Rostislav Běhal[94] dodává: „*Nejenom mezi řadovými občany této země, ale i uvnitř KSČ se… začíná odehrávat zápas starého s novým. Vyvolává vlny a kolísání, projevující se v běžném životě a zejména na ideologické frontě (vč. ekonomické) střídáním milostivého léta s obdobím hrozeb a výměny stráží. Od té doby jsou každodenně nastolovány otázky a ‚Liberálněji ano, ale až kam…?' nebo a ‚Odvážně nebo opatrně…?* "[95]

Odhalení stalinských zločinů zbavilo mnohé tvůrčí pracovníky rozhlasu i posledních zbytků slepé víry. „*A jak se tak mladým redaktorům rozšiřovaly obzory, musela se jim přistřihnout křídla… Teď už nešlo o dojivost krav a narubané vagony. Šlo přímo o mírovou politiku Sovětského svazu a to byl větší malér, protože v Sovětském svazu vycházely na toto téma co chvíli bezobsažné celostránkové dokumenty a náš šéfredaktor žádal, aby každý komentář k nim byl přímo chvalozpěvem. Nikomu se do toho nechtělo, protože se takovými komentáři člověk před posluchači jen ztrapňoval a upřímně už nás to otravovalo. Netřeba říkat, že iluze o smysluplnosti takovéto práce tály jako sníh na jaře,*"[96] vzpomínala na druhou polovinu padesátých let Věra Šťovíčková-Heroldová ve své knize. Díky profesionálním zkušenostem dokázali mladí novináři lépe posoudit rozdíly mezi slovy a skutečností. Vyzráli natolik, že se pokoušeli ve svých komentářích posouvat hranice povolené kritiky a obcházet striktně vymezená budovatelská témata. Občas se objevil exemplární případ hodný zavržení, umírněnějších a opatrných novinářů bylo stále více než neohrožených, ale po XX. sjezdu už nic nebylo jako v první polovině padesátých let.

2.4 Nástup Jana Petránka do Československého rozhlasu v roce 1951

Jan Petránek nastoupil do Československého rozhlasu 1. srpna 1951. Tedy v době, kdy vrcholilo hromadné propouštění dlouholetých pracovníků. Možnosti obsadit uvolněná místa spolehlivými komunistickými novináři byly omezené. Rozhlas proto vypisoval konkurzy, ve kterých hledal nové redaktory s výbornou znalostí češtiny a

[94] Rostislav Běhal (*22. 1. 1922 – †20. 7. 2007) – rozhlasový novinář a teoretik. V letech 1952–1957 působil jako ekonomický redaktor, 1958–1961 zástupce Hlavní redakce politického vysílání, 1962–1969 náměstek ústředního ředitele (ředitel programu), 1969–1970 studijní oddělení. Propuštěn pro účast na demokratizačním procesu v roce 1968. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 32.

[95] BĚHAL, Rostislav. Vlivy, které rozhlas v 60. letech formovaly. In: *Bílá místa rozhlasové historie*. s. 11.

[96] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 33.

příjemným hlasem. Na jeden z nich přišel i Petránek. V hlavní budově Československého rozhlasu na Stalinově třídě v prvním patře byla zasedací místnost plná adeptů, kteří jednotlivě předstupovali před sedmičlennou komisi, která z obrovského množství lidí měla vybrat jen pár uchazečů. Petránek ztratil naději a rozhodl se odejít, když se v rohu místnosti ozval telefon. Volal rozzlobený redaktor Miloslav Holman,[97] který se marně pokoušel dovolat do písárny zpravodajství. Petránek na jeho telefonát pohotově zareagoval. Ujistil ho, že ovládá těsnopis, záznam zprávy sám pořídí a do zpravodajství odnese šéfu zpravodajské směny Ilju Vašátkovi. „*Vašátko se divil, jak jsem k té zprávě přišel. Pobavilo ho to. Líbilo se mu, jak rychle jsem přepsal stenogram, a když mi vynadal, že Holmanova zpráva musí být o polovinu kratší, rychle jsem to přestylizoval se zachováním všech důležitých údajů. K odchodu z rušné směnárny – tak se tehdy říkalo zpravodajskému centru v druhém patře – jsem se moc neměl. Nabídl jsem se místo chybějící písařky. A psal jak mourovatý až do večera,*“[98] píše novinář.

Po celodenní práci v písárně se Vašátko Petránka otázal, zda nechce přijít příští den na noční službu ve zpravodajské směně, na níž mu chybí dva redaktoři. Petránek s radostí přijal. Během následujících čtrnácti dnů vypomáhal, kde bylo potřeba – přepisoval zprávy redaktorů, přebíral zprávy z Československé tiskové kanceláře. Šéfové směny byli s Petránkem a jeho prací spokojeni, doporučili ho tedy šéfredaktorovi Karlu Bebovi,[99] který ho v rámci přijímacího pohovoru vyzkoušel z obecných politických znalostí. Petránek byl přijat na pozici redaktora zpravodajství.

2.4.1 Ve společnosti skvělých kolegů novinářů

Petránek se jako elév zpravodajství v prvních týdnech postupně seznamoval se všemi redakcemi – všeobecnou, kulturní, sportovní, zahraniční, zemědělskou a průmyslovou – než bylo definitivně rozhodnuto, do které z nich bude přidělen. Prozkoumávání jednotlivých rubrik nabízelo začínajícím redaktorům hodně volnosti.

---

[97] Miloslav Holman (*12. 5. 1919) – sportovní redaktor a reportér Československého rozhlasu. 1950–1957 redaktor zpravodajství ve studiu v Plzni, 1957–1960 redaktor moskevského vysílání pro Československo, 1960–1988 redaktor a reportér sportovní redakce v Praze, později vedoucí redakce reportérů. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 88.

[98] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 43.

[99] Karel Beba (*7. 10. 1922) – novinář. V letech 1945–1949 byl redaktorem zpravodajství, duben–září 1950 zástupce šéfredaktora zpravodajství (vedoucí směny), září 1950–1952 šéfredaktor zpravodajství. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 157-158.

„*Přicházel jsem do rádia někdy už v šest ráno, neboť jsem nemohl dospat. A odcházel až pozdě večer,* “[100] píše novinář.

Svůj čas nejraději trávil v oddělení dokumentace či v rozlehlé jídelně, kde se debatovalo o připravovaných či právě odvysílaných pořadech. Na těchto dvou místech, která mu podle jeho vlastních slov učarovala,[101] se seznámil s novinářskou elitou té doby – Arnoštem Lustigem,[102] Stanislavem Sigmundem,[103] Zdeňkem Jirotkou,[104] Zdeňkem Mahlerem,[105] či Otou Pavlem.[106] Tyto osobnosti dokázaly i v netvůrčí atmosféře počátku padesátých let, kdy rozhlasové zpravodajství bylo politickou objednávkou a jazyk byl okleštěn na byrokratické fráze a budovatelská hesla, pracovat s jazykem noblesně a s citem. *„Stali se mými celoživotními přáteli. Ale slušelo by se říci mnohem skromněji, že oni mě vlídně přijali do okruhu svých přátel. Už nejsem schopen se rozpomenout na konkrétní dobu našich setkávání. Bylo jich hodně. Stále mám však před sebou řadu nezapomenutelných okamžiků a příhod, “*[107] píše Petránek ve své knize.

V oddělení dokumentace se mu trpělivým rádcem a učitelem stal František Gel. Vzdělaný a zkušený publicista, známý především svými reportážemi z Norimberského procesu s válečnými zločinci (1945-1946),[108] začal být pro režim politicky nepohodlný kvůli své příslušnosti k československým vojenským jednotkám na západě během druhé světové války. Věra Šťovíčková-Heroldová k tomu dodává: „*Vyhodit se ho neslušelo, ale nechat ho psát také nechtěli, a vlastně ani nemohli – s jeho zkušenostmi a názory.*

---

[100] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 44.
[101] tamtéž
[102] Arnošt Lustig (*21. 12. 1926 – †26. 2. 2011) – spisovatel a novinář. V letech 1948–1951 působil jako redaktor zpravodajství v Československém rozhlase, 1953–1955 redaktor veřejných a studiových estrád. 1953–1958 redaktor oddělení literárních a hudebních pořadů. Autor próz *Démanty noci* (1958), *Miláček* (1973) a autor filmových scénářů: *Transport z ráje* atd. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 157–158.
[103] Stanislav Sigmund (*12. 9. 1921 – †16. 10. 1988) – sportovní redaktor a reportér. V letech 1953–1988 působil jako sportovní reportér, zpravodaj a komentátor *Československého rozhlasu*. 1945–1953 sportovní redaktor v deníku *Mladá fronta*. In: c.d., s. 219.
[104] Zdeněk Jirotka (*7. 1. 1911 – †12. 4. 2003) – spisovatel a novinář. V letech 1953–1956 působil jako vedoucí redakce zábavy, 1956–1958 vedoucí redakce české a slovenské literatury, 1958–1962 redaktor A-Zet. Autor humoristických románů *Saturnin* (1943) aj. In: c.d., s. 113–114.
[105] Viz výše.
[106] Ota Pavel (*2. 7. 1930 – †31. 3. 1973) – spisovatel a novinář. V letech 1949–1950 působil ve zpravodajství sportovní redakce, 1953–1956 redaktor sportovní redakce armádního vysílání. Autor beletristicky psaných sportovních reportáží a knih inspirovaných jeho mládím a vztahem k přírodě *Smrt krásných srnců* (1971) a *Jak jsem potkal ryby* (1974). In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 219.
[107] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 45–46.
[108] BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 75.

Takže někdo dostal ohromný nápad: novinář píšící tak brilantně jako on, byl vyvolen, aby vychovával ten novinářský potěr, který do redakce nabrali. "[109]

Petránek s obrovským vděkem vzpomíná na dlouhé večery, které s Františkem Gelem proseděli v prvním poschodí v oddělení dokumentace. Petránek se od zkušeného novináře učil orientovat ve vývoji, hledat, a hlavně vidět souvislosti. *„Zpravodaj v jeho pojetí – to musí být detektiv s velkou fantazií, ale s hlubokým respektem k realitám. Zájmy národů, států a politiků – to jsou různá silová pole, navzájem se peroucí gravitační faktory, sahající do hlubin času,"*[110] píše Petránek o novináři, kterému rozhlas podle jeho slov vděčí za hodně. *„Měl by aspoň ve vestibulu hlavní budovy mít fotografii jako reportér z Norimberského procesu."*[111]

2.4.2 Základní vojenská služba

Krátce po Petránkově nástupu do Československého rozhlasu se v listopadu 1951 odehrála událost, která společenské obavy počátku padesátých let ještě umocnila. V rámci boje proti tzv. vnitřnímu nepříteli byl zatčen a za pomoci sovětské KGB v roce 1952 postaven před soud generální tajemník Komunistické strany Československa Rudolf Slánský.[112] Petránek k tomu říká: „*KSČ si tím sama nasadila krutou a ponižující ránu za cenu setby hrůzné nedůvěry v celé společnosti… Ve vzduchu byl strach, něco, co tam předtím nebývalo znát. Ti, s nimiž jsem se blíže poznal, mě varovali, abych ubral ze spontánnosti a odpustil si rozverné nápady. Nebylo to pro mne snadné. Vždy jsem byl tak trochu recesista. Chápal jsem však, že psychickou duchnu doby není dobré podcenit."*[113]

Ze stísněné rozhlasové atmosféry byl Petránek nedlouho poté odveden na povinnou vojenskou službu, která byla generaci jeho vrstevníků prodloužena. Stalo se

---

[109] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 22.
[110] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 150.
[111] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 45.
[112] Proces se Slánským a spol. (oficiálně nazvaný jako proces s „*Protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským*") představoval v poválečné historii politických procesů v Československu mezník, neboť byl posledním monstrprocesem vůbec. Politické procesy nadále probíhaly, ale už nebyly koncipovány jako velké divadlo pro veřejnost a „politické školení mas". Zvláštní byl také skladbou obviněných. Byli v něm odsouzeni vedoucí funkcionáři komunistického režimu – Gottwaldův nejbližší spolupracovník Rudolf Slánský, dva jeho zástupci, ministr zahraničních věcí, několik náměstků ministra, velitelé Státní bezpečnosti, náčelník generálního štábu armády a několik generálů, vedoucí funkcionáři ústředního i krajských sekretariátů KSČ a další komunističtí funkcionáři. Jednalo se o dosud největší poválečný soud s vedoucími komunistickými funkcionáři v Sovětském bloku. In: KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. s. 124.
[113] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 45.

tak na základě rozhodnutí ministra obrany Čepičky[114] kvůli možné válce[115] Sovětského svazu se Západem. Petránek sloužil, většinou na Chebsku a Děčínsku, dva roky a sedm měsíců.[116]

Ve volných chvílích se snažil zdokonalovat v anglickém jazyce, jak přiznává v osobním rozhovoru,[117] a věnoval se i psaní divadelních her a ochotnickému divadlu, jak vyplývá z osobní korespondence uložené v Národním archivu. V dopise ze 13. prosince 1953 své matce mimo jiné píše: „*Moje nejdražší mámo… Nevím, psal-li jsem Ti, že píši veselohru ‚Pan Rozehnal', a propracovávám motiv, na který chci psát větší báseň, s níž bych pak šel do soutěže MNO… Já se teď hodně vyvztekám s estrádami… Jednu jsem inscenoval v místním Kulturním domě pro patronátní textilní závod, a teď jako když se roztrhne pytel – zejména, že je před Vánoci. Včera večer /tj. v sobotu/ jsem musel přijmout pozvání textilky Tosta-Ludvík, abych ve čtyři odpoledne udělal představení pro děti… Tak s prací nevím, co dřív. A taky není řídké, když sem tam dělám menší přednášky na nejrůznější themata. Jen to nejhlavnější mi trochu a ne trochu, ale hodně klouže mezi prsty – nemohu se podívat na studijní materiál, který mám připravený a tak přijdu z vojny lehčí o mnoho, co jsem zapomněl a jediným kladem budou dobré nervy, které tu nemít by znamenalo blázinec. Možná, že se budeš divit, jak jsem klidný. To dělají noci na hranici, kdy člověk musel být naprosto jistý…* "[118]

2.4.3 První úspěchy

Jan Petránek byl po návratu z povinné vojenské služby v roce 1955 nadále *„po uši zabořen ve studiu světových problémů."*[119] Okruh jeho zájmů se začal rozšiřovat i o tématiku moderní techniky a kosmonautiky, kterou sdílel s Ivo Budilem,[120] vedoucím redakce vědy a techniky. V roce 1956 se Petránek společně s několika odborníky

---

[114] Armádní generál JUDr. Alexej Čepička (*18. 10. 1910 – †30. 9. 1990) byl český politik, zeť Klementa Gottwalda, který do roku 1956 zastával vysoké stranické a státnické funkce. V letech 1950 až 1956 byl ministrem národní obrany. In: ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. s. 951.

[115] Po vypuknutí války v Koreji v roce 1951 instruoval Stalin představitele států Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), aby do dvou tří let vytvořili mohutné ozbrojené síly. Země byly nuceny přidat na intenzitě válečných příprav a organizovat mimořádná vojenská cvičení. Ta probíhala také na území Československa, tzv. skrytá mobilizace byla organizována v letech 1951–1954. In: ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století.* s. 221.

[116] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 50.

[117] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

[118] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 149 z 13. 12. 1953.

[119] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 151.

[120] Ivo Budil (*12. 5. 1933 – †23. 10. 2007) – publicista a popularizátor vědy. V letech 1955–1974 působil jako redaktor v redakci vědy a techniky Hlavní redakce politického vysílání. Autor cyklů *Rozhlasových univerzit* a *Besed o vesmíru*, v 60. letech přední propagátor v oboru astronomie a kosmického bádání. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 48.

účastnil diskuze na téma prvního člověka ve vesmíru, kterou se Budil rozhodl zařadit přímo do vysílání. Výměna schváleného pořadu za tento živý vstup neušla rozhlasovému cenzurnímu aparátu. *„Nastal neuvěřitelný poprask. Před vyhazovem nás zaštítil obrovský příval pochvalných dopisů, a hlavně asi to, že i na vyšších místech se pořad líbil přes realistické srovnávání amerických a ruských možností. Stalo se něco, co mohlo pohnout stojatými vodami. Z vyšších míst přišel překvapivý pokyn: na odborné debaty nebrat tak přísný metr. Určitá svoboda názorů se mohla a měla tolerovat. Co se však stalo? Radiocenzoři se zuřivě postavili na zadní. Byli papežštější než papež, partajnější než celé kulturní oddělení ÚV KSČ… Dokonce hrozilo, že přituhne. A dost. Cenzoři do zpráv nepouštěli ani zprávy z takzvaného bílého monitoru,“*[121] píše Petránek.

S prvními zásadními napomenutími od cenzurního aparátu přicházely také první úspěchy. Jeden z nich se odehrál v roce 1955 v rámci oslav desetiletého výročí od skončení druhé světové války. Petránek navrhl, že napíše sérii komentářů, které se budou věnovat pokroku, jehož hlavní válečné mocnosti (SSSR, Spojené státy americká, Anglie, Francie, Německo, Itálie a Japonsko) během uplynulé dekády dosáhly. Redakční rada Petránkův podnět kvitovala, přesto mu přidělila k vypracování pouze komentář týkající se Japonska a států Třetího světa, ostatní země byly rozděleny mezi další členy zahraniční rubriky. Petránek ho vypracoval kvalitně a obdržel první prémii. *„Pokud se dobře pamatuji, bylo to asi sto korun. No a protože tenkrát můj plat začínajícího novináře dělal 1 250 korun, tak ta prémie – to bylo něco,“*[122] vzpomíná novinář.

Mnohé úspěchy bezpochyby záhy následovaly, Petránek je však známý svou skromností, a tak se o dalších komentářích, které byly vedením oceněny, zmiňuje sporadicky. Svědectví o dalším profesionálním úspěchu odhaluje osobní korespondence uložená v Národním archivu. V dopise matce ze dne 11. září 1959 mimo jiné napsal: *„Drahá mámo, konečně se dostávám ke stroji, abych si trochu srovnal myšlenky a napsal Ti. Měl jsem co dohánět, když Louis odjel, protože nad Anglií – kterou teď mám sledovat – se honí mraky předvolební i jiné. Ale celkem jsem to dohnal a 9. 9 jsem odvysílal první delší a zásadní komentář o celkovém vývoji ve světě. Psal jsem ho dva dny rukama, nohama a zaplať pomyslný Pánbůh, bez změny jediné čárčičky byl schválen. Dokonce se velký šéf Faix utrhl, že je to výborně napsané…“*[123]

---

[121] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 57–58.
[122] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 151.
[123] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 152 z 11. 9. 1959.

3. Šedesátá léta

3.1 Politická a společenská situace v 60. letech

Vedoucí úlohu Komunistické strany kodifikoval Novotného režim v roce 1960 ústavou, kterou byl završen proces označovaný jako vítězství socialismu. Stát byl přejmenován na Československou socialistickou republiku (ČSSR).[124] Strach z politických procesů a brutálních zásahů proti nespokojeným občanům první poloviny padesátých let byl vystřídán apatií. Na počátku 60. let už byli lidé s režimem smíření a kvitovali alespoň částečné obnovení úspor, které ztratili během měnové reformy v roce 1953.[125]

Do druhé poloviny 60. let vstupovalo Československo s nově obrozenou vírou v možnost změny. Ve společnosti, především v jejích intelektuálních vrstvách, docházelo ke zvláštnímu vzepjetí – obecně označovanému jako „atmosféra 60. let".[126] Volání po reformách a revizi umocňovala větší možnost cestovat na Západ. Částečné uvolnění ideologických bariér iniciovalo v roce 1963 zvolení Alexandera Dubčeka do funkce prvního tajemníka ÚV KSS.[127] Liberalizace režimu, nejprve na Slovensku, se odrazila nejen v počtu udělených amnestií a rehabilitacích politických vězňů, ale i v otevřenější diskuzi v médiích. Proreformisté se začali stále častěji prosazovat ve veřejném životě i v samotné Komunistické straně.

Tribunou reformních názorů se staly *Literární noviny*.[128] Následkem kritických projevů zveřejňovaných na jejich stránkách rostla vzájemná zášť mezi spisovatelskou obcí a stranickým aparátem, která vyvrcholila na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, který se konal ve dnech 27. – 29. června 1967.[129] Z úst spisovatelů zazněly kritické projevy volající po svobodě projevu, na něž vedení ÚV KSČ pod vlivem prvního tajemníka Antonína Novotného reagovalo represí. Svaz spisovatelů byl zbaven práva vydávat *Literární noviny*, které přešly pod ministerstvo kultury a informací a

[124] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 136.
[125] tamtéž
[126] BĚHAL, Rostislav. Vlivy, které rozhlas v 60. letech formovaly. In: *Bílá místa rozhlasové historie*. s. 8.
[127] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 136.
[128] Vliv *Literárních novin* na československou veřejnost byl tak velký, že v 60. letech částečně suplovaly opoziční periodikum. In: HOPPE, Jiří. HSTD aneb jak se cedidly informace a omezovaly názory. In: *Souboj slova a obrazu s mocnými*. s. 22–23.
[129] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 179.

mnozí z řečníků byli vyloučeni ze strany.[130] Názorový rozchod mezi zastánci a odpůrci reforem předznamenal společenské otřesy roku 1968.

3.2 Československý rozhlas v 60. letech

Liberalizace společenských a politických poměrů se odrazila i v Československém rozhlase, který si znovu vybudoval silnou posluchačskou základnu a výsadní postavení si udržel až do konce dekády.[131] Jednotícím prvkem šedesátých let byl odklon od strnulého modelu – nárůst živého vysílání, nový styl reportážních rozhovorů, otevřenější a kritičtější příspěvky, v nichž byl kladen důrazu na přirozený a civilní projev.[132] Směr cesty začaly určovat rubriky a redakce,[133] které se dokázaly obklopit intelektuální špičkou a nejlepšími odborníky v daném oboru.

V šedesátých letech vznikaly nové typy pořadů, které u posluchačů zaznamenaly nebývalý úspěch a ve vysílání se mnohdy udržely až do 90. let. Jednalo se například o populární pořad pro mladé posluchače *Mikrofórum*[134] (1965, každodenní vysílání domácí i zahraniční hudby, reportáže, rozhovory), *Dobrou noc, děti* (1961, večerníčkový pořad vyprávěný Vlastimilem Brodským, přezdívaný též *Hajaja*) či *Meteor* (1963, populárně vzdělávací pořad, vysílaný dodnes). V pořadu Jiřího Šebánka a Zdeňka Svěráka *Nealkoholická vinárna u Pavouka*[135] (1966, pětačtyřicetiminutový pořad vysílaný s měsíčními či dvouměsíčními intervaly)[136] se poprvé objevila postava českého génia rakouského původu Járy Cimrmana. Československý rozhlas šedesátých let byl rovněž základním zdrojem hudebního vzdělání, kde se postupně začaly požadavky posluchačů setkávat s nabídkou. Přejímané rozhlasové hry nahradily

[130] V září 1967 byli z KSČ vyloučeni Ivan Klíma, Antonín J. Liehm a Ludvík Vaculík. Jan Procházka musel odejít z funkce kandidáta ÚV KSČ a s Kunderou bylo vedeno stranické disciplinární řízení. In: HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích.* s. 11.
[131] Na přelomu 60. a 70. let roli nejmasovějšího domácího média přejala televize, poté co se díky snížení prodejní ceny zvýšila vybavenost domácností těmito přijímači. In: KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 150.
[132] BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií*. s. 298.
[133] Nový styl do vysílání vnesla především Hlavní redakce pro děti a mládež (HRDM).
[134] *Mikrofórum* byl pořad nejen povolený, ale dokonce nařízený. Straničtí ideologové v něm spatřovali nástroj, jak přetáhnout mládež od poslechu zahraničních hudebních stanic. VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s. 87.
[135] Můžeme se setkat i s označením *Vinárna U pavouka*. In: JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 290 nebo In: PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu.* s. 118.
[136] PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu.* s. 118.

původní z pera českých autorů, které zaznamenaly úspěch na prestižních mezinárodních soutěžích rozhlasové tvorby.[137]

Na přelomu 50. a 60. let ustoupil do pozadí koncept průměrného posluchače, kterému se programová koncepce dosud přizpůsobovala. Vedle tradičních programů Praha a Československo I, které vysílaly lehčí hudební žánry, vznikla stanice Československo II. Třetí okruh vysílaný na velmi krátkých vlnách (VKV)[138] od prosince 1964 se po vzoru západoevropských rozhlasů postupně profiloval jako okruh pro náročného posluchače. Zvýšené technické parametry – kmitočtová modulace, která lépe odolávala rušení a vyšší kvalitě zvuku – umožňovaly zohledňovat posluchačskou obec s diferenciovanými zájmy, které třetí program nabídl bohatší výběr v žánrech i v intelektuální úrovni pořadů.[139]

Technické možnosti ČsRo byly v porovnání s předchozí dekádou na vzestupu, přesto převážná část vybavení neodpovídala požadavkům na spolehlivý profesionální provoz. Obměna rozhlasového zařízení byla limitovaná nedostatečnými dodávkami z československých závodů a omezeným dovozem z kapitalistických zemí. Operativnost vysílání znesnadňovalo i rozmístění výrobních pracovišť v Praze do pěti objektů. Neocenitelnou službu v renesanci rozhlasu je tak třeba přičíst rozhlasovým technikům, jejichž píle a zručnost byla motorem pro obrodné změny.

3.2.1 Cenzura v 60. letech

Cenzurní úřad Hlavní správa tiskového dohledu dosud fungoval na základě neveřejné vládní vyhlášky a jeho existence byla tajena. Tato praxe se změnila s vydáním tři roky připravovaného tiskového zákona z 25. října 1966 (č. 81/1966 Sb.), který poprvé od roku 1948 cenzuru legalizoval, definoval a pevně ukotvil v československém právním řádu. Zákon obsahoval paragraf o zřízení tzv. Ústřední publikační správy (ÚPS), která náležela pod ministerstvo vnitra.[140] Tiskový zákon výrazně pozměnil pravomoci cenzurního úřadu a stanovil mechanismus kontroly médií. Za zveřejňované informace odpovídali šéfredaktoři, jejichž povinností bylo předkládat materiály ÚPS s dostatečným předstihem. Rozhodnutí ÚPS nebyla směrodatná, bylo možné se proti

[137] Jednalo se např. o hru *Bylo to na váš účet* Ludvíka Aškenazyho, která získala cenu Prix Italia 1965 nebo *Linku důvěry* Miloslava Stehlíka na Prix Italia v roce 1966. In: JEŠUTOVÁ, Eva a Jaroslava NOVÁKOVÁ. *Normalizace v Československém rozhlase*. s. 13.
[138] První vysílání na velmi krátkých vlnách (VKV) se uskutečnilo v létě roku 1958 z pražského Petřína. Od roku 1962 fungovalo vysílání v pásmu VKV na celostátní úrovni díky třem novým vysílačům. In: KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 156.
[139] PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu.* s. 106.

nim odvolat a neoprávněná rozhodnutí úřadu řešit soudní cestou. V případných sporech mezi šéfredaktory a cenzory o uveřejnění daného materiálu byla role arbitra přisouzena orgánům Komunistické strany. Režim s novým tiskovým zákonem začal uplatňovat dvojí přístup – nekompromisní cenzurní pravidla se vztahovala na aktuální publicistické příspěvky v denním tisku, rozhlase i televizi. Naopak periodika cílená na vyhraněné zájmové skupiny či s užším okruhem recipientů získávala stále větší manévrovací prostor. [141] Rozdílný přístup k různým druhům médií vedl k postupnému uvolňování cenzurních pravidel. [142] I přes zdánlivé ústupky ve striktním uplatňování kontroly však byly cenzurní zásahy časté a tvořily hlavní bod animozity mezi režimem a zástupci mediální sféry.

3.2.2 Redakce mezinárodního života v 60. letech

Vysílání Hlavní redakce politického vysílání (HRPV), do níž patřila i Redakce mezinárodního života (RMŽ), zaujímalo v programu Československého rozhlasu největší prostor. Pracovní vytížení redakce, která se věnovala rozsáhlým informačním oblastem propagandy, publicistiky, aktuálního domácího i zahraničního zpravodajství, nebylo nadále únosné. HRPV se proto od 1. července 1962 reorganizovala[143] a vznikly dva útvary: Hlavní redakce politického vysílání (HRPV, hlavní redaktor Jiří Ruml) a Hlavní redakce zpravodajství (HRZ, hlavní redaktor Jiří Kmoch). HRZ sestávala ze čtyř dílčích rubrik – vnitropolitické, sportovní, ústředních zpravodajů a mezinárodního života.[144] Redakce mezinárodního života byla jediná v rámci Československého rozhlasu, která dokázala posluchače pravdivě informovat o skutečném dění ve světě. Nesporný vliv na tento fakt mělo sledování obtížně získávaného zahraničního tisku[145] a jazyková vybavenost rozvětvující se skupiny zahraničních korespondentů, kteří působili ve strategicky důležitých částech světa. Vedoucím redakce mezinárodního života byl Igor Kratochvíl,[146] od roku 1963 pak Milan Weiner.[147]

---

[140] HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích.* s. 9.
[141] HOPPE, Jiří. HSTD aneb jak se cedily informace a omezovaly názory. In: *Souboj slova a obrazu s mocnými*. s. 22–23.
[142] Počet cenzurních zásahů v letech 1965–1967 klesl z bezmála 3 500 na pouhých 1 500. In: KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 178.
[143] V listopadu 1961 se na Kokoříně uskutečnila programová konference rozhlasových pracovníků, která iniciovala organizační změny zaváděné v ČsRo po roce 1962 a zpřístupnila modernizační a demokratizační tendence ve vysílání. In: c.d., s. 154.
[144] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 292.
[145] Na počátku 60. let se jednalo pouze o noviny ze sovětských satelitů, jež byly tiskovými orgány místních komunistických stran.
[146] Igor Kratochvíl (*28. 7. 1924 – †24. 8. 2007) – novinář a politik. V letech 1960–1961 působil jako redaktor v Redakci mezinárodního života, 1961–1962 jako její vedoucí. V letech 1968–1969 šéfredaktor

Jan Petránek na vedoucího RMŽ, kam byl přidělen díky znalosti dvou cizích jazyků – anglického a ruského, Igora Kratochvíla vzpomíná jako na prvotřídního gentlemana, který za všech okolností dokázal zůstat klidný. *„Myslím, že je štěstí, když se začínající rozhlasový novinář, reportér či zpravodaj dostane pod takového šéfa. Já bych se vždycky byl přetrhl, když se něco významného ve světě dělo, abych měl skoro bleskově napsanou poznámku či komentář, a srdce mi skákalo až v krku, když jsem si byl jist, že je to jak dobrý, tak i velmi rychlý komentář. Když Igor řekl úplně lhostejným tónem 'není to špatné' – byl bych zpočátku vyletěl z kůže, než jsem pochopil, že jsem byl právě pochválen v nejvyšší možné míře,"*[148] píše Petránek ve své knize.

Pod vedením Igora Kratochvíla se v RMŽ začal formovat kolektiv novinářů, kteří jsou dodnes považováni za žurnalistickou elitu.[149] Mezi zahraniční korespondenty patřili – Věra Šťovíčková-Heroldová,[150] Miloslav Panchártek (pracoval pod pseudonymem Míla Pátek),[151] Ludvík Čermák,[152] Jiří Dienstbier,[153] Jiří Ruml,[154] Luboš Dobrovský,[155] Karel Kyncl,[156] Jan Petránek a další.[157] Na svého kolegu Jana Petránka vzpomíná Věra Šťovíčková-Heroldová ve své knize: *„A ovšem Honza Petránek. Sám byl déleslouží cí, do redakce přišel jako mladík mezi prvními, záhy po mně, a občas –*

---

hlavní redakce kapitalistických zemí v zahraničním vysílání. 1969–1970 náměstek ústředního ředitele pro oblast publicistiky a zpravodajství. Aktivně se účastnil demokratizačního procesu v Československé socialistické republice. Od roku 1950 několikrát vyšetřován pro tzv. revizionistické názory. V srpnu 1968 zajišťoval spojení Mimořádného sjezdu KSČ s protiokupačním vysíláním ČsRo. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 138.

[147] Milan Weiner (*29. 3. 1924 – †25. 2. 1969) – novinář. Studium na gymnáziu pro rasové zákony nedokončil. Léta 1942–1945 prožil v koncentračních táborech. Po roce 1945 studium na vysoké škole. V letech 1946–1950 působil jako redaktor *Rudého práva* a ČTK, 1950–1952 zahraniční zpravodaj v Číně – odvolán v souvislosti s tehdejšími politickými procesy a jimi zvednutou protižidovskou vlnou. V letech 1963–1968 vedoucí Redakce mezinárodního života. Zasloužil se o vysokou úroveň zahraniční politické publicistiky v druhé polovině 60. let. V únoru 1969 podlehl krátké těžké nemoci. In: c.d., s. 282.

[148] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 151-152.

[149] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 261.

[150] Věra Šťovíčková-Heroldová působila jako zahraniční zpravodajka ČsRo v těchto oblastech: Varšava (1955–1957), Albánie (1958, krátkodobě), Afrika – Konakry (1960–1962), Afrika – putovní (1962–1967). In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. s. 59.

[151] Miloslav Panchartek působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v těchto oblastech: Bělehrad (1958–1959), Střední východ (1959–1962), Velká Británie (1962–1963), Střední východ – Káhira (1962–1965), USA (1965–1967). In: c.d., s. 60.

[152] Ludvík Čermák působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v těchto oblastech: New York (1957–1962), Paříž (1965–1970). In: tamtéž.

[153] Jiří Dienstbier působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v těchto oblastech: jihovýchodní Asie (1964–1967), New York (1968–1969). In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. s. 59.

[154] Jiří Ruml působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v Berlíně (1959–1961). In: c.d., s. 61.

[155] Luboš Dobrovský působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v Moskvě (1967–1968). In: tamtéž.

[156] Karel Kyncl působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v těchto oblastech: New York (1962–1965), jihovýchodní Asie – putující zpravodaj (1967–1968), Londýn (1990–1996). In: c.d., s. 59.

[157] V druhé polovině 60. let se součástí kolektivu redakce mezinárodního života stali komentátoři – Čestmír Suchý, Jaroslav Jírů, Táňa Hoffmanová-Šťěpánová a Ondřej Neff. In: JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 294.

nepochybně záměrně – tehdy provokoval důstojné kolegy a šéfy šaškováním. Byl studnicí bleskových nápadů, a co nevěděl, to si dokázal v mžiku domyslet, v nejhorším případě vymyslet.“[158]

V roce 1963 nahradil Kratochvíla Milan Weiner a pod jeho vedením se Redakce mezinárodního života stala *„nejvzdělanější, ale také nejodvážnější redakcí politického vysílání. Její redaktoři se vymanili z mladistvého okouzlení komunistickými utopiemi, měli možnost poznat cizí země,*[159] *znali cizí jazyky a mohli sledovat, co se děje za hranicemi.“*[160]

Weiner dokázal z dosud nezávislých novinářských individualistů vytvořit kolektiv, který se v období Pražského jara nesmazatelně zapsal do historie rozhlasu. *„Milan Weiner působil od začátku jako zjevení – jako osobnost i autor, ale především jako typ charismatického vedoucího, jakého nikdo z nás do té doby nepoznal… Přišel do rubriky v době, kdy její členové už dospěli, měli jisté zkušenosti ze světa a zkoušeli způsoby, jak nepředkládat posluchačům k věření pravdy přebírané ze sovětského tisku a dle sovětské linie. Weiner se, bez potřeby jakékoli deklarace, postavil těmto snahám do čela jednak vlastními komentáři, jednak – a to bylo mnohem riskantnější – věcnou obhajobou našich materiálů, které ‚představitele‘ co chvíli silně vytáčely. Weiner se nebál,*[161] píše Věra Šťovíčková-Heroldová ve své knize. Karel Jezdinský o nástupu Milana Weinera do čela RMŽ napsal: *„S příchodem Milana Weinera do pražského rozhlasu, do funkce šéfa rubriky mezinárodního života nastává v naší publicistice postupný sice, ale zásadní zlom, odvážný po stránce formální i obsahové, avšak odvážný už, či ještě v době, kdy odvaha byla rizikem.“*[162] Jaroslav Jírů píše: *„Milan byl velmi cílevědomý člověk. Měl svou teorii, teorii laťky. Visí nad námi, říkal, jako ta, kterou přeskakuje skokan-atlet. My ji musíme zespodu neustále postrkovat vzhůru, otevírat pro sebe nové možnosti a prostory pro svobodu vyjadřování. Občas nás klepnou před prsty, vykládal, na chvilku povolíme, ale nesmíme to nikdy vzdát.“*[163]

Jan Petránek byl s vedoucím RMŽ Milanem Weinerem a jeho životním osudem seznámen mnohem dříve, než měli možnost setkat se osobně. Jeho strýc Jaroslav Kouša, internovaný v koncentračním táboře Buchenwald, často vyprávěl o vysokém

---

[158] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 46.
[159] Na počátku 60. let měl Československý rozhlas své stále zahraniční korespondenty v Berlíně, Bonnu, Londýně, Paříži, Moskvě a v New Yorku. In: VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s. 90.
[160] tamtéž
[161] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. s. 32.
[162] JEZDINSKÝ, Karel. *Připsáno Milanu Weinerovi.* .s. 56.

šedovlasém Židovi, *„na kterém si esesáci pravidelně vylévali vztek, často jen ‚z cvičných důvodů'. Tím nešťastníkem byl právě Milan Weiner. Milanův optimismus byl nezničitelný, jeho ‚Dočkáme se svobody' se stalo krédem mnoha buchenwaldských vězňů i otroků v odbočce lágru v nedaleké muničce Hasag v Meuselwitzu. Jára mi o něm vyprávěl tak často, že mé první setkání se živým Milanem bylo jako nenadálé setkání s legendou… Milan o tom, co zažil v koncentráku, nikdy nemluvil, jen jednou, když jsem mu připomněl, odkud ho můj strýček znal a jak ho obdivoval. Od té doby – bez jakékoliv mé zásluhy – mě bral jako člena své rodiny. Byla, a do smrti to pro mne bude, pocta,"*[164] vzpomíná Petránek ve své knize.

Redakce mezinárodního života pod vedením Milana Weinera byla jedním z prvních pracovišť, kde se začaly uplatňovat závěry kokořínské konference (1961). V jejich stanovách byly zdůrazňovány nové rozhlasové postupy – větší pohotovost, aktuálnost a nové formy rozhlasových zahraničněpolitických komentářů.[165] Tvorba otevřeného a objektivního zpravodajství byla zásluhou Weinera usnadněna, když na vedení ČsRo prosadil různorodější spektrum zahraničních novin a časopisů a přístup k západním tiskovým agenturám. Zprávy z dosud dostupných zdrojů – ČTK a TASS – nahradily informace z Francouzské tiskové agentury (AFP) či Reuters. Nevídaný průlom do monopolního zdroje informací v následujících letech výrazně ovlivnil liberalizaci rozhlasového zpravodajství.[166]

V šedesátých letech se na přípravě[167] pořadů Redakce mezinárodního života začali podílet i zahraniční zpravodajové. Spolupracovali při vzniku mnoha typů i žánrů pořadů – cestopisy, reportáže a zpravodajské pořady. Pořadem s nejfrekventovanějším výskytem příspěvků zahraničních zpravodajů byly *Rozhlasové noviny*. Korespondenti dále přispívali do pořadu *Svět očima zahraničních zpravodajů*, *Po pěti kontinentech* (seriál rozhlasových cestovních reportáží), *Zajímavosti ze světa* (pořad o jednotlivých státech).[168] Posluchačský ohlas vzbudily i *Písničky s telefonem, Živá slova* a *Svět dnes večer* (tzv. *Dvaadvacítka*).[169] Věra Šťovíčková-Heroldová na tento pořad vzpomíná:

---

[163] JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinera*. s. 48.
[164] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 225–226.
[165] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům*. s. 294.
[166] tamtéž.
[167] Na konci šedesátých let přispívali vybraní novináři (např. Jiří Dienstbier, Karel Jezdinský, Věra Šťovíčková-Heroldová a Jan Petránek) z RMŽ do časopisu *Reportér*, jehož šéfredaktorem byl Stanislav Budín. In: KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. s. 34.
[168] c.d., s. 63–64.
[169] Pořad připravovaný od roku 1963 byl složen ze tří tematických bloků – domácí politika, zahraničí a sport. Byl vysílán denně od 22:00 hodin v rozsahu deset, později dvacet, minut. In: c.d., s. 69.

„Zpravodajství ve 22 hodin bylo původně česky a slovensky čtený odvar z hlavních zpráv a mělo nejnižší poslechovost ze všech zpravodajských relací. Když o ně Milan požádal, klidně je naší relaci přidělili… Ve Dvaadvacítce jsme začali hlouběji využívat zahraniční agentury, události toho dne jsme navíc komentovali a posluchače pravdivě orientovali. Někdy se podařilo zabrousit i na domácí půdu a svým způsobem to ovlivnilo i liberalizaci ostatních zpravodajských relací. Z Dvaadvacítky se stal rozhlasový klenot. Poslech se nevídaně zvedl, lidé nám telefonovali a vzkazovali, že jsou ochotni i odejít z kina před koncem. Šéfové tam nahoře se chytali za hlavu, ale bylo pozdě relaci zakázat.“[170]

3.3 Petránek jako zahraniční korespondent v Indii a Sovětském svazu

Přelom 50. a 60. let se pro Jana Petránka nesl ve znamení příprav na pracovní pobyt v Indii, kde měl působit jako zahraniční dopisovatel pro celou oblast Asie. Společně s hlubším studiem asijských zemí[171] svůj čas věnoval hodinám hindštiny a učil se dévanágarské písmo. *„Doma jsem chodil spát s Bhagavadgítou. V redakci jsem měl na stole malého Šivu. Okouzlovala mne historie Indie, veliké země, kde se s tolerancí prostupují tolikerá myšlení,“*[172] vzpomíná novinář. Před odjezdem do Indie Petránek uskutečnil pracovní cestu po státech sovětské střední Asie. Třítýdenní pobyt, který měl sloužit k porovnání nastudovaných informací se skutečnými reáliemi, začal 1. května 1960 v Moskvě.[173] Petránek se v Moskvě zúčastnil oslav patnácti let od skončení druhé světové války v moskevském parku Sokolniky, kde byla instalována reprezentativní Československá výstava 1960. Zahájení výstavy se měli účastnit Antonín Novotný a Nikita Sergejevič Chruščov, proto vedení ČsRo rozhodlo, že Petránek zajistí dvouhodinový přímý reportážní přenos. Pro Petránka živé vysílání znamenalo profesní výzvu, nikdy předtím velkou reportáž sám nepřipravoval, navíc ani jeden z vysokých funkcionářů se nakonec vůbec nedostavil. *„Neocitl jsem se na holičkách. Zvládl jsem ty dvě hodiny dokonce s potěšením, kolik mám na vlnách prostoru. Zúročil jsem vše, co jsem věděl, včetně zajímavých detailů, které jsem pracně nastudoval. Měl jsem co líčit…*

[170] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 48–49.
[171] Nastudoval dějiny Indie, Číny, Japonska, Iráku, Íránu a dalších zemí regionu. In: PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 103.
[172] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 60–61.
[173] c.d., s. 61.

Bylo mi zřejmé, že se v té době názorově pouštím na samý kraj možného,"[174] píše novinář ve své knize. Reportérský debut, který ocenil i programový šéf ČsRo Rostislav Běhal, se vyznačoval zásadou, která charakterizuje Petránkovu novinářskou kariéru dodnes – připravenost. V osobním rozhovoru k tomuto tématu dodává: *„Musíte mít vždycky podklad, rozhlasová vlna, rádio prostě pozná, jak na tom jste. Jestli jste vybavena myšlenkově, znalostí podstaty a zda to myslíte upřímně. To je to důležité. Proto si říkám, že jsem rozhlasový novinář a trvalo to hrozně dlouho, než jsem přestal mít ostych před rozhlasovou vlnou."*[175]

Petránkova cesta vedla z Moskvy postupně do pěti států sovětské střední Asie – Kazachstánu (hlavní město Alma-Ata[176]), Kyrgyzstánu (hlavní město Biškek), Tádžikistánu (hlavní město Dušanbe), Turkmenistánu (hlavní město Ašchabad) a Uzbekistánu (hlavní město Taškent). Československý novinář byl ve středoasijských sovětských republikách raritou, místní buňky komunistických stran proto trvaly na tom, aby byl Petránek po celou dobu pobytu doprovázen.[177] Mnoho informací a skutečností ze spřátelených zemí před ním muselo zůstat skryto, a to samé platilo i pro československé posluchače. *„Nedovolil jsem si říci do vysílání spoustu věcí, protože by mi naprosto nemohly projít,"*[178] píše Petránek.

3.3.1 Indie

Na podzim roku 1961 Jan Petránek vystřídal na pozici zahraničního dopisovatele pro asijskou oblast se sídlem v Novém Dillí člena bratislavské redakce ČsRo Dušana Ruppeldta.[179] Ten při předávání postu Petránka upozornil na nepříjemnosti, se kterými se bude během svého působení potýkat. Posílání rozhlasových reportáží bylo znesnadněno telefonickým spojením s Prahou, které bylo velice nákladné, zvuk konečného výstupu byl velmi nekvalitní a pro vysílání tudíž nepoužitelný. Ruppeldt a později Petránek posílali svoje reportáže natočené na magnetofonové pásky letecky dvakrát týdně společně s instrukcemi. Letušky Československých aerolinií materiál vždy spolehlivě předaly, ale tento systém byl velmi zdlouhavý. Běžné zprávy a komentáře byly proto do Československého rozhlasu zasílány telegraficky. Druhým

[174] c.d., s. 63.
[175] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.
[176] Alma-Ata, dnes častěji používaný název Almaty, bylo hlavní město Republiky Kazachstán do roku 1997, kdy se jím stalo město Astana.
[177] Jednalo se většinou o vysoké funkcionáře jednotlivých národních rozhlasových stanic.
[178] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 68.

nešvarem, který se dotýkal novinářova každodenního pracovního dne, byla všudypřítomná korupce, na kterou *„jediným reálným receptem byl dobrý úplatek. Pak i Indové pracují rychle,“*[180] píše Petránek ve své knize.

Ruppeldt Petránkovi před odjezdem předal také mnoho kontaktů, které během pětiletého pracovního pobytu získal. Patrně nejdůležitější byla známost s šéfredaktorem zpravodajství dillíského rozhlasu All India Radio Melvillem de Mellow. Petránek muže, se kterým zůstali celoživotními přáteli, popisuje jako dvoumetrového obra, *„jehož hluboký, klidný a kultivovaný hlas znala celá Indie. Byl miláčkem snad každého, kdo měl v Indii rádio.“*[181] Petránek Mellowa často navštěvoval v jeho kanceláři, kde se také seznámil s ministryní pro informace a rozhlasové a televizní vysílání Indirou Gándhíovou,[182] která měla pracovnu o poschodí výš v budově indického rozhlasu. Gándhíová oba novináře pozvala na další den na odpolední čaj, který Petránkovi otevřel dveře do nejvyšší indické společnosti.

„Debaty u Melvilla nebo rozhovory při čajovém setkávání v rezidenci paní Indiry Gándhíové byly pro mne obrovskou školou novinářské zkušenosti,“[183] vzpomíná novinář. Interview s předními indickými politiky jako například s ministrem zahraničí Krišnou Menonem, ministrem železnic Lálem Bahádurem Šastríím či ministerským předsedou Džaváharlálem Néhrúem[184] poskytovaly Petránkovi nedocenitelný vhled do vnitropolitické problematiky a hlubší znalost problémů světa. Důvěrné informace novinářovi sloužily jako solidní podklad pro komentáře, ačkoliv veškeré rozhovory byly „off record“. *„Přiznám se, nemrzelo mne, že jsem o těchto setkáních nemohl poslat do pražského vysílání třeba jen esej. Nejen proto, že bych si tím zavřel dveře do velmi specifické společnosti a že bych naprosto pozbyl důvěry u Melvilla de Mellow. Především bych ztratil respekt sám k sobě. Nemluvil jsem o těchto setkáních ani s Waylandem či Bradsherem,“*[185] píše Petránek ve své knize.

---

[179] Dušan Ruppeldt působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v těchto oblastech: Indie – Dillí (1957–1960), Montevideo (1963). In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. s. 61.
[180] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 81.
[181] c.d., s. 84.
[182] Indira Gándhíová (1917–1984) zastávala funkci ministryně pro informace a rozhlasové a televizní vysílání. Po smrti svého otce Džaváharlála Néhrúa se stala předsedkyní strany a premiérkou. Tento post zastávala dvě funkční období: 19. 1. 1966 – 24. 3. 1977 a 14. 1. 1980 – 31. 10. 1984. In: STRNAD, Jaroslav, Jan FILIPSKÝ, Jaroslav HOLMAN a Stanislava VAVROUŠKOVÁ. *Dějiny Indie.* s. 980.
[183] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 120–121.
[184] Džaváharlál Nérhú (1889–1964) zastával funkci premiéra nezávislé Indie v období: 15. 8. 1947 – 27. 5. 1964. Vedle úřadu premiéra působil řadu let i ve funkci ministra zahraničí. In: STRNAD, Jaroslav, Jan FILIPSKÝ, Jaroslav HOLMAN a Stanislava VAVROUŠKOVÁ. *Dějiny Indie.* s. 980.
[185] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 121.

Sydney Wayland a Henry Bradsher byli zpravodajové západních tiskových agentur – Wayland pracoval pro Reuters a Bradsher pro Associated Press. Atmosféru mezi novináři ze západního a východního bloku na počátku 60. let přibližuje Henry Bradsher v soukromé e-mailové korespondenci: *„V té době panovaly mezi západními a komunistickými novináři zdvořilé, ale povrchní vztahy. Nepořádali jsme společné večeře a nescházeli jsme se ani na jiných společenských událostech v Novém Dillí, jedinou výjimku představovaly oficiální či diplomatické recepce.“*[186] Bradsher dále pokračuje vzpomínáním na setkání s Janem Petránkem: *„Bylo jednoduché se s ním spřátelit. Zdál se pohodovější a kamarádštější než ostatní korespondenti z východního bloku, ochotnější začít konverzaci. Jeho angličtina byla také mnohem plynulejší než v případě jeho kolegů. Jeho novinářské schopnosti se nejlépe ukazovaly v okamžicích získávání informací – byl více energický v pokládání otázek a při hledání zdrojů.“*[187]

Charakter jejich občasného oficiálního setkávání se změnil v prosinci roku 1961, kdy společná pracovní cesta svedla trojici novinářů poprvé dohromady. Bradsher, Wayland a Petránek zpravodajsky pokrývali vojenskou likvidaci nejstarších evropských kolonií[188] na asijském kontinentu. *„Mé reportáže z Goy byly tak chváleny, až to bylo přehnané,“*[189] dodává Petránek.

Petránek na své působení v Indii dále vzpomíná: *„Byl jsem v Indii hodně svým pánem. Ale taky jsem si každé ráno připadal jako otrok profese. Když bylo událostí hodně, rád jsem dělal i v noci, nespal a makal jako mourovatý. Byl jsem ve svém živlu. Horší bylo, když vše, co se kolem dělo (i v okolní Asii, kterou jsem měl zpravodajsky rovněž v popisu práce), bylo pro dalekou Evropu naprosto nezajímavé. To pak byla fuška dělat dobrého zpravodaje!“*[190]Zpravodajsky nezajímavé období přivedlo Petránka na tiskovou konferenci o plánované národní expedici k výročí pokoření Mount Everestu, kde se seznámil se skupinou indických vojenských horolezců. Společně s vojáky navštívil druhý největší minaret Kutub Minar, kde se po nevydařeném

[186] Archiv autorky, Mailová korespondence s Henry Bradsherem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016. Překlad vlastní.
[187] tamtéž
[188] Premiér Néhrú, který po řadu let zastával i funkci ministra zahraničí, se ve svém úřadu zaměřil na poslední pozůstatky koloniální éry. Po převedení francouzských a portugalských enkláv pod indickou svrchovanost v průběhu 50. let dal Néhrú v prosinci 1961 pokyn k vojenskému zásahu ve zbývajících portugalských koloniích. Konflikt, který vyvrcholil čtyřdenní indicko-portugalskou válkou, skončil krátce před Vánoci 1961 vyhlášením kapitulace ze strany portugalské armády a kolonie Goa, Daman a Diu byly na počátku března 1962 oficiálně přičleněny k Indii. In: STRNAD, Jaroslav, Jan FILIPSKÝ, Jaroslav HOLMAN a Stanislava VAVROUŠKOVÁ. *Dějiny Indie.* s. 837.
[189] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 127.
[190] c.d., s. 88.

pražském rozhovoru[191] poprvé setkal s prvním kosmonautem světa Jurijem Alexejevičem Gagarinem. Sovětská delegace byla zaskočena, Gagarin však na rozdíl od propagačních vystoupení pro veřejnost působil velmi uvolněně. Indičtí horolezci k sovětskému kosmonautovi přispěchali s mnoha dotazy a Petránek oběma stranám překládal mezi angličtinou a ruštinou. Český novinář dal nakonec Gagarinovi bílou vyřezávanou sošku malého slona jako talisman a zároveň poděkování za novou kapitolu lidských dějin.[192]

Petránkovy znalosti a rozhled mu zajistily nejen místo na univerzitě v Dillí, kde studentům osvětloval problematiku československé historie a současnosti, ale zavinily také jeho předčasné odvolání z pozice zahraničního zpravodaje v Indii. V regionu panoval neklid – území Kašmíru představovalo bod sváru mezi Indií a Pákistánem, animozitu mezi Indií a Čínou kvůli sporu o společné hranici[193] ještě zvýšil útěk tibetského dalajlámy do Indie, kde dostal politický azyl.[194] V Malajsii probíhala občanská válka. Petránek ke komplikovaným vztahům v Asii na počátku 60. let dodává: „*Indové řečnili o horoucích vztazích mezi Dillí a Moskvou, ve skutečnosti zůstávaly víceméně na bodu mrazu. O mých soukromých návštěvách u tamních politiků se Rusové samozřejmě dozvěděli a šíleli – nic takového se jim nepodařilo. Když se vyhrocovaly vztahy mezi Čínou a Indií, hrozil ozbrojený konflikt, přišli za mnou lidé z výzvědné*

[191] Jurij Alexejevič Gagarin navštívil Prahu dne 28. dubna 1961 a Jan Petránek společně s Karlem Kynclem měli zajistit rozhovor u vily na Klárově, kde byl ubytován. Ochranka všechny přítomné žurnalisty tvrdě odehnala a čeští novináři tak neměli šanci položit kosmonautovi otázky, které pečlivě připravovali. „*Dlouho jsme je vymýšleli, aby byly vtipné a neotřelé. ‚Nezaťukal vám tam nahoře někdo na okénko? Anděl, nebo čert, nebo nějaký mimozemšťan?‘ byla jedna z nich.“* In: PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 66.

[192] c.d., s. 109–110.

[193] Předmětem sporu byla oblast Aksai Čin („Pustina bílých skal“) a McMahonova linie probíhající od Bhútánu po Barmu, kterou Čína nikdy neuznala. V období září až listopadu 1962 došlo v oblasti k pohraniční válce mezi oběma zeměmi. In: STRNAD, Jaroslav, Jan FILIPSKÝ, Jaroslav HOLMAN a Stanislava VAVROUŠKOVÁ. *Dějiny Indie.* s. 838.

[194] V roce 1959 uprchl dalajláma v přestrojení za prostého vojáka s pomocí Spojených států amerických do Indie, kde získal od indického premiéra Néhrúa politický azyl. In: ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století.* s. 334. O dva roky později, v roce 1961 se na místo jeho dočasného pobytu v severní Dharamsale vypravil Jan Petránek, aby s tibetským duchovním uskutečnil rozhovor. PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 127–128.

služby KGB[195] *se žádostí,*[196] *abych jim podával zprávy o názorech indických politiků. Odmítl jsem.“*[197]

Ačkoliv ministerstvo zahraničních věcí ČSSR se dvěma československými korespondenty pro oblast Asie nepočítalo, nedlouho po Petránkově zamítavé reakci sovětským rozvědčíkům se v Indii objevil nový zpravodaj s akreditací pro ČTK. Vedoucí Redakce mezinárodního života Igor Kratochvíl i Petránek byli náhlou změnou rozhodnutí zaskočeni – byl hodnocen jako nejlepší zpravodaj roku 1961. Zájmy sovětské rozvědky byly přednější. Petránkova zpravodajská kariéra v Indii byla oficiálně ukončena telegramem zaslaným z pražské redakce. Na jeho obsah novinář dodnes nezapomněl. *„Text zněl: ‚Po zrale uvaze budes prelozen do moskvy stop je to dulezitejsi misto stop tve reportaze ze stredni asie ti udelaly velke jmeno stop zdravi cela redakce stop‘. Vyhrkly mi slzy. Neodvolali mě. Jen přeložili. Prožil jsem v Indii necelý rok, 303 dní, které mnou otřásly a vyškolily mě pro tvrdou novinařinu,“*[198] píše Petránek.

3.3.2 Sovětský svaz

Po předčasně ukončeném pobytu v Indii přestal Petránek vyhovovat pro výjezdy na Západ.[199] Nedlouho po návratu z indického hlavního města, 14. října 1962,[200] vystřídal Petránek Miroslava Mottla[201] ve funkci zahraničního dopisovatele v Moskvě.[202] *„Míša Mottl byl skvělý a nezištný kolega. Otevřeně mi říkal o problémech, jimž musel čelit. Naše velvyslanectví nebylo schopné novináře jakkoliv podporovat. Vždy se nakonec ve všem přiklonilo k sovětským oficiálním stanoviskům,“*[203] píše Petránek. Jeho slova se potvrdila krátce po Petránkově příletu do Moskvy. Svět, včetně pražské Redakce mezinárodního života, napjatě očekával každý detail o právě vypuklé

---

[195] KGB (Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti) byla organizace státní bezpečnosti, která vznikla v roce 1953 v Sovětském svazu. Výbor státní bezpečnosti organizoval zahraniční rozvědku, vnitřní kontrarozvědku a boj proti tzv. vnitřnímu nepříteli. In: MACH, Vladimír. KGB (Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti). *Totalita* [online]. [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kgb.php.

[196] Nabídka spolupráce zazněla také od aparátu ÚV KSČ, jejíž pracovníci pravidelně jednou za měsíc přiváželi do Dillí diplomatickou poštu. Petránek byl vyzván, aby psal vnitřní důvěrné zprávy pro československý diplomatický úřad se sídlem v Dillí. Odmítl.

[197] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 105.

[198] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 127–128.

[199] Petránek měl po pětiletém působení v Indii přislíbené místo zahraničního korespondenta v New Yorku či Londýně. In: PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 109.

[200] c.d., s. 105.

[201] Miroslav Mottl působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v Moskvě v letech 1959–1961. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. s. 60.

[202] Na rozdíl od Indie mohl Petránek v Sovětském svazu pobývat společně s rodinou – manželkou Ludmilou a oběma syny Janem a Martinem.

karibské krizi,[204] která mohla kdykoliv přerůst ve světovou válku. Petránek, čerpající pouze z dostupných sovětských deníků, byl v informační bublině. *„Získat z velvyslanectví v kritických chvílích zásadní informace bylo jako přijít si pro ně do zámku spící Růženky,“*[205] dodává novinář. Na základě této zkušenosti požádal Petránek vedení ČsRo o přístup k západním deníkům a Lambdu (komunikační přijímač), které by mu ulehčily získávání informací.

Anténa instalovaná na domě byla na rozkaz sovětské KGB odstraněna. Objednání západního tisku nebylo možné. Situaci znesnadňovalo[206] i špatné telefonické spojení s Prahou a neexistující telefonní seznam. *„Mé moskevské začátky byly – aspoň mi to tak připadalo – jako když v pohádce má hloupý Honza za úkol vylézt na vysokou skleněnou horu natřenou olejem,“*[207] přiznává Petránek.

Ve svých reportážích a rozhovorech se soustřeďoval na tématiku mezinárodních vztahů, ekonomiku a kulturu. Jejich vznik usnadňovaly nejen kontakty, které dokázal navázat,[208] ale i spolupráce s manželi Sukovými. Jindřich a Věra Sukovi působili v Moskvě jako zpravodajové ČTK. *„Sukovi byli erudovanými workoholiky. Brzy jsme si padli do oka a byli jsme trojice, která pracovala ve stálém vzájemném kontaktu. Hlídali jsme navzájem, aby nám nic zajímavého neuniklo. Ušetřilo to hodně času. Vydolovat v Moskvě z jakýchkoli zdrojů informace a cokoli zajímavého, to byla úmorná fuška… Pokud jsme něco zajímavého zjistili, poctivě jsme se dělili.“*[209]

Petránek se Sukem mimo jiné uskutečnili rozhovor s hlavním teoretikem sovětské kosmonautiky, předsedou Akademie věd Mstislavem Keldyšem a laureátem Nobelovy ceny za fyziku (1962) Lvem Davidovičem Landauem. Dalším držitelem

---

[203] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 133.

[204] V roce 1962 umístil Sovětský svaz na Kubě rakety s jadernými hlavicemi. Sovětská prohlášení popírající jejich existenci vyvrátili Američané fotografickou dokumentací, kterou 22. října 1962 předložili OSN. Přestože vláda Spojených států amerických zvažovala možnost přímého útoku na ostrov, prezident Kennedy nakonec rozhodl o méně riskantním řešení – blokádě. Začala otevřená fáze konfrontace, o níž se mluví jako o kubánské/karibské/raketové krizi. Zatímco mezi Chruščovem a Kennedym probíhala horečná diplomatická korespondence, sovětské obyvatelstvo mělo jen málo informací o tom, že svět stojí na pokraji války. Obě mocnosti nakonec dokázaly nalézt kompromis – Sověti souhlasili se stažením raket a USA garantovaly bezpečnost a integritu Kuby. In: ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století.* s. 347–349.

[205] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 136.

[206] Petránkovy zpravodajské začátky v Moskvě ztěžoval i fakt, že cenzorský aparát HSTD reportáže a komentáře ze Sovětského svazu zkoumal obzvlášť ostražitě. *„Vím, že se v mých reportážích hodně stříhalo,“* vzpomíná novinář. In: PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 107.

[207] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 138.

[208] Petránek v této souvislosti zmiňuje například Alexandra Ter Grigorjova z deníku *Izvěstija*, Světlanu Počívalovou a další rozhlasové kolegy, kteří mu poskytovali cenné informace. In: PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 107.

[209] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 145.

Nobelovy ceny, se kterým Petránek hovořil, byl americký chemik Glenn Seaborg. Vědec v Moskvě zastával funkci vedoucího amerických expertů při jednáních o radikálním omezení zkoušek nukleárních zbraní. Po úspěšných mezistátních rozhovorech uspořádaly Spojené státy americké na velvyslanectví tiskovou konferenci. *„Tam jsem se zmocnil práva na poslední otázku. Poprosil jsem o vysvětlení, proč ve své knížce Prvky vesmíru zaujímá jiný postoj k budoucnosti transuranových prvků, než jaký zastával při své přednášce ve Stockholmu… Velkého chemika můj dotaz pobavil… Profesor Seaborg vstal, prohlásil tiskovou konferenci za uzavřenou, poděkoval a ukázal na mne: ‚S tímhle pánem si ještě dáme dobrou kávu‘,“*[210] vzpomíná novinář na interview s americkým vědcem.

Neopakovatelná dějinná událost zasáhla do Petránkova pobytu v Moskvě v listopadu 1963, kdy byl spáchán atentát na amerického prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho.[211] Čin, který mohl kdykoliv způsobit neočekávanou eskalaci mezinárodních vztahů, vyžadoval pohotovou reakci. Petránek v moskevské mezinárodní telefonní centrále objednal hovor s Prahou, na který pražská rozhlasová technika promptně reagovala. *„Byl jsem ihned propojen do vysílání současně s Karlem Kynclem. Nikdy předtím rozhlasoví zpravodajové nekomentovali z New Yorku a z Moskvy společně v živém vysílání bezprostřední událost.“*[212]

Petránek, jehož pracovní pobyt v Sovětském svazu měl podle původní dohody trvat dva roky,[213] doufal, že by poté mohl opět obsadit post zahraničního korespondenta v Indii. Celoasijské dění poctivě sledoval a v indické sekci moskevského rozhlasu byl častým hostem. Nadále udržoval i kontakty, které v Indii navázal – mimo jiné s Henry Bradsherem a Sydney Waylandem, kteří byli stejně jako Petránek přeřazeni do Moskvy. Na opětovné setkání s Petránkem vzpomíná Henry Bradsher v soukromé mailové korespondenci takto: *„Pamatuji si jeho kancelář v Moskvě, kde měl plnou nástěnku*

---

[210] c.d., s. 154.

[211] Dne 22. listopadu 1963, když Kennedy projížděl během volební kampaně centrem Dallasu, byl dvakrát střelen do hlavy a krku. Svým těžkým zraněním záhy podlehl. O několik hodin později byl zadržen Lee Harwey Oswald, čtyřiadvacetiletý bývalý námořník, který byl zaměstnán v Texaském knižním velkoskladu, odkud na Kennedyho také vystřelil. Ještě dříve, než mohl být Oswald odsouzen, byl zabit. Při převážení z jedné věznice do druhé vystoupil z davu majitel nočního klubu v Dallasu Jack Ruby a Oswalda střelil do břicha. TINDALL, George Brown a David E. SHI. *Dějiny Spojených států amerických.* s. 697.

[212] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 162.

[213] Každý rok byla pořádána porada všech zahraničních zpravodajů Československého rozhlasu, která trvala několik dní.

detailních informací ohledně sovětského vesmírného programu. Nicméně pro vysílání pražského rozhlasu byl nucen celou řadu věcí neříct.“[214]

Trojice novinářů společně s početnou skupinou zahraničních zpravodajů obědvala každé pondělí v restauraci hotelu Peking a při té příležitost si vyměňovali složitě nabité informace. Pracovní obědy neunikly pozornosti sovětské rozvědky, která v místnosti zabudovala odposlech, ani českému velvyslanectví v Moskvě. Požadavek velvyslaneckého rady, aby každé pondělí dělal poznámky o obsahu hovorů, Petránek odmítl. Jeho rozhodnutí nezůstalo bez následků. *„Pak už se rada Spáčil neozval. Ale asi za čtrnáct dní, když jsem po schůzce v restauraci Peking odjížděl, zablokovaly mě dvě volhy. Z nich vyskočili dva ruští goriláci. Vytáhli mě od volantu a mlátili mne hlava nehlava. Přišel jsem skoro o zuby. Byly na půl vyražené. Dnes mám místo nich vlevo nahoře čtyři implantáty, “*[215] vzpomíná na nepříjemný zážitek novinář.

Petránkův pobyt v Moskvě rokem 1964 neskončil. Na politické scéně se právě vyměnilo vedení[216] a Milan Weiner z RMŽ nechtěl o zpravodaje zběhlého v místních poměrech v této situaci přijít. *„Nechal jsem se přemluvit. Sám jsem byl, přiznávám, velice zvědavý na další vývoj, “*[217] připouští novinář. Petránek se tak mohl zúčastnit a pro vysílání Československého rozhlasu okomentovat slavnostní přehlídku, která se konala u příležitosti oslav 20. výročí skončení druhé světové války. „*Tady Moskva, Jan Petránek. Hlásím se z Rudého náměstí, na jehož dlažbě zaznívají právě v těchto vteřinách první kroky vojenské přehlídky. Přehlídky věnované slavnému výročí konce války v Evropě,*“[218] tak zní začátek dvacetiminutové reportáže vysílané 9. května 1965. Petránkův charakteristický hlas je podkreslen melodiemi vojenských pochodů a novinář v ní dokládá svou perfektní zběhlost v místních poměrech. Tento zvukový záznam se zachoval jako jediný z téměř dvacetileté Petránkovy rozhlasové kariéry, vyjímaje okupační vysílání ČsRo a přistání Apolla 11 na Měsíci.

Během pobytu v Moskvě uskutečnil Petránek několik cest do okolních regionů – na Kavkaz nebo do Číny, kde v polovině 60. let ČsRo stálého zpravodaje neměl.

---

[214] Archiv autorky, Mailová korespondence s Henry Bradsherem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016. Překlad vlastní.
[215] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 170.
[216] Dne 14. října 1964 byl Nikita Chruščov odvolán plénem ÚV ze všech funkcí a poslán do penze. Na jeho místo nastoupil Leonid Iljič Brežněv, který se stal prvním tajemníkem ÚV KSSS a v roce 1967 na XXIII. sjezdu byl zvolen generálním tajemníkem ÚV KSSS. In: ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století.* s. 367–369.
[217] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 177.
[218] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF04530/1, Petránek, J.: reportáž ze slavnostní přehlídky RA na Rudém náměstí v Moskvě k 20. výročí vítězství a skončení války, stopáž 20.00 min.

V Pekingu se účastnil sovětsko-čínských jednání,[219] kde se mu při té příležitosti podařilo uskutečnit rozhovor s čínským premiérem Čou En-lajem. Novinářova cesta vedla v únoru 1965 do Vietnamu, kde Sovětský svaz zastoupený Kosyginem[220] pokračoval ve svých jednáních. Petránek byl svědkem ostřelování města Dong-Hoi (nejdůležitějšího jižního centra Vietnamské demokratické republiky). *„Má-li reportér to profesionální štěstí, že si ho dramatické události samy najdou, nesmí zaváhat. Není čas si něco zapisovat. Nejlíp je zkrotit nervy, soustředit se a popisovat na pásek vše, co vidí, slyší a cítí. Tak na nic nezapomene a získá dobré jádro pro reportáž,"*[221] vysvětluje novinář ve své knize vzpomínek.

V listopadu téhož roku navštívil Pobaltské státy, jak vyplývá z dopisu jeho ženy Ludmily, který z Moskvy adresovala své tchýni: *„Drahá maminko ,…velký Honzík nám odjel do Pobaltí, ještě tam nebyl a tak to musí využít. Bude tam do konce měsíce – navštíví Vilnius a Tallin. Nyní je v Rize. A my zde válčíme… Maminko, jsem moc ráda, že k nám přijedete,*[222] *moc se těšíme. Nezlobte se, že jsme Vám neposlali ještě pozvání, ale Honza říkal, že jakmile nám prodlouží pobyt zde, a to bude koncem listopadu, hned ho pošleme. Dříve pozvání šlo přes velvyslanectví a teď se musí na Ovir – sovět. policie a ty mají na čas."*[223]

V lednu odletěl do Uzbekistánu a denně poskytoval důležité zprávy o indicko-pákistánských jednáních[224] do večerních rozhlasových novin. *„Díky kontaktům*

---

[219] Jednání sovětského premiéra Kosygina a čínského ministerského předsedy Čou En-laje, která probíhala v Pekingu v únoru 1965, se věnovala několika problematikám. Styčným bodem bylo obnovení a rozvoj čínsko-sovětských vztahů a Sovětský svaz chtěl upozornit na fakt, že Vietnam už není důležitý asijský partner, jako tomu bylo za předchozího vedení. In: PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 185.

[220] Alexej Nikolajevič Kosygin byl členem předsednictva ÚV, předsedou Státní plánovací komise rady ministrů SSSR a od roku 1964 byl jmenován předsedou Rady ministrů. V letech 1965–1967 prakticky řídil celou ekonomiku Sovětského svazu. Na důležitých mezinárodních jednáních často figuroval jako zástupce SSSR. In: ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století.* s. 368–369.

[221] PETRÁNEK, Jan. Na co jsem si ještě vzpomněl. s. 194.

[222] Vlasta Koušová-Petránková nebyla jediná z příbuzných, kdo čtyřčlennou rodinu Petránkových v Moskvě navštívil, jak je zřejmé z dopisu novinářovi sestřenice Vlasty. V něm své tetě, Petránkově matce, Vlastě Koušové-Petránkové, mimo jiné píše: „*Moje drahá této Vlasto,… Minulý týden jsem poslouchala Honzovu reportáž o bavlně, vzal to od Násira přes Indii do Asie, namluvil to mužský a ženský hlas, bylo to pěkné. Vzpomínám na ně a jakmile slyším zpívat ‚a taková to byla velká láska', Honza to natočil ještě s jinými písněmi na magnetofon, hned jsem ve vzpomínkách v Moskvě, tam jsme to zpívali všichni včetně Martina-Moróžko*." In: Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 42 z 1. 11. 1965.

[223] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 156–157 z 20. 11. 1965.

[224] V uzbeckém Taškentu se na počátku roku 1966, po mnoha měsících zákulisních vyjednávání, sešla indicko-pákistánská mírová konference, která byla podporována a zprostředkovávána Sovětským svazem. Ajjúb Chán a Néhrú na ní 10. ledna 1966 podepsali deklaraci o „obnovení normálních a mírových vztahů" mezi oběma zeměmi. Den poté zemřel indický premiér Néhrú na infarkt a taškentská deklarace

s indickou delegací jsem mnoho podrobností věděl včas a dřív. Ale Indům jsem za to musel slíbit, že to ve svých zprávách budu formulovat jako své vlastní předvídání vývoje v nejbližších hodinách. Bylo to pro mne lichotivé, takže jsem to nezneužíval. Ale mé předpovědi, jak budou jednání pokračovat, přesně vycházely, a tak mě citoval jak TASS, tak AFP, "[225] přiznává Petránek.

Pracovní cesty mimo sovětského hlavní město poskytovaly Petránkovi množství námětů na originální eseje a komentáře. Pokud však novinář zůstával v Moskvě, bylo stále obtížnější vymyslet příspěvek, který by prošel do vysílání – do pražské redakce posílal stále méně zpráv. Nakonec svého pobytu, v roce 1967, upadl do hluboké nemilosti v hostitelské zemi, která si na novináře do Prahy stěžovala. „*Sovětská strana mě nakonec označovala za nonkonformistu, zpochybňujícího, co se jen dá*,"[226] vzpomíná Petránek.

Poslední Petránkova cesta před odletem z Moskvy, kde ho ve funkci zahraničního zpravodaje ČsRo vystřídal Luboš Dobrovský, vedla do trojice sovětských měst (Leningrad, Volgograd a Irkutsko). Zde ho známí, kteří mu poskytovali užitečné informace a nebáli se otevřené mluvit, upozornili na vzrůstající nelibost Moskvy nad poměry v Československu. *„Když se vláda v Praze nevzpamatuje, bude třeba skřípnout ji na schůzi činitelů socialistického tábora. Na to naléhá především Berlín – a Kreml tuto ideologickou předvídavost jen chválí,"*[227] vzpomíná Petránek na vyprávění svých přátel, kteří byli o situaci v ČSSR pravidelně informováni na lekcích ÚV KSSS.

---

jej dlouho nepřežila. In: STRNAD, Jaroslav, Jan FILIPSKÝ, Jaroslav HOLMAN a Stanislava VAVROUŠKOVÁ. Dějiny Indie. s. 840.

[225] PETRÁNEK, Jan. Na co jsem si ještě vzpomněl. s. 211–212.

[226] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. s. 217.

[227] c.d., s. 219.

4. Rok 1968 a vysílání Československého rozhlasu ve dnech 21. – 27. srpna 1968

4.1 Politická a společenská situace v roce 1968

Horšící se ekonomická situace, sílící volání po demokratizaci života a nápravách chyb v politickém životě, které s sebou přineslo prvních dvacet let komunistické monopolní vlády, vedly v roce 1967 ke krystalizaci tzv. křídla progresivistů v rámci ÚV KSČ. Cílem ataků reformního hnutí se stala kumulace stranických a státních funkcí v rukou Antonína Novotného.[228] O jejich rozdělení jednala KSČ během celého podzimu. Konečné rozhodnutí padlo na hlasování dne 5. ledna 1968,[229] kdy funkci prvního tajemníka ÚV KSČ převzal Alexander Dubček,[230] dosavadní první tajemník ÚV KSS, který byl pro občany téměř neznámý. Změnu ve vedení KSČ proto vnímali velmi laxně jako důsledek vnitrostranických sporů.

O nastoupení demokratického kurzu utvrdili obyvatele ČSSR až členové ÚV KSČ, kteří si autoritou svých funkcí vymohli necenzurovaný vstup do československých médií, v nichž naléhali na urychlení reforem. Nejvýraznějším z okruhu privilegovaných osob pohybujících se v mocenské sféře se stal Josef Smrkovský, ministr lesního a vodního hospodářství. V článku *Oč dnes jde?,*[231] který vyšel 21. ledna 1968 v deníku *Práce*,[232] pravdivě informoval o průběhu lednového pléna, čímž prolomil hráz veřejného mlčení a dal do pohybu lavinu občanské aktivity.

Pokus společnosti o návrat k demokratizačním principům, tzv. Pražské jaro, založený na reformní vůli samotné Komunistické strany, vyvolával obavy nejen v Moskvě, ale i v ostatních státech sovětského bloku. Nervozita vzrostla zejména poté,

---

[228] Antonín Novotný byl prezidentem ČSSR, prvním tajemníkem ÚV KSČ, vrchním velitelem armády a Lidových milicí, navíc řídil tři nejdůležitější oddělení ÚV KSČ. In: MACH, Vladimír. Antonín Novotný. *Totalita* [online]. [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_novotnya.php.

[229] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 181.

[230] Odchod Novotného se stal symbolem obrodného procesu a změny v politickém vedení záhy následovaly. 30. března byl zvolen nový prezident ČSSR Ludvík Svoboda. V dubnu byla ustavena nová vláda v čele s Oldřichem Černíkem, v níž zasedli představitelé obrodných reformních hnutí uvnitř KSČ, předsedou Národního shromáždění se stal Josef Smrkovský. Programem nového vedení se stal Akční program z dubna 1968, který velmi otevřeně představoval obsah nové politiky. Jejím pilířem se měly stát rozsáhlé reformy a svoboda slova. In: JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 291.

[231] Celé znění článku Josefa Smrkovského dostupné například ve sborníku *Souboj slova a obrazu s mocnými* na stranách. In: SMRKOVSKÝ, Josef. Oč dnes jde? In: *Souboj slova a obrazu s mocnými*. s. 7–8.

[232] CYSAŘOVÁ, Jarmila. Koordinační výbor tvůrčích svazů vznikl jako obrana proti represím: Odveta za sjezd spisovatelů, ale i Strahov 1967. *Souboj slova a obrazu s mocnými*. s. 16.

co byla v březnu zrušena cenzura. Představitelé tzv. pětky (Sovětského svazu, Německé demokratické republiky, Maďarska, Polska a Bulharska) v demokratizaci médií viděli nejen ohrožení socialismu v ČSSR, ale i smrtelnou hrozbu pro celý sovětský blok.[233] Silný tlak na československé komunisty vygradoval na schůzkách se sovětskými kolegy, které se uskutečnily 29. července v Čierné nad Tisou a 2. srpna v Bratislavě. Ve společnosti i přes sílící tlak na ustoupení od obrodného procesu převládal názor, že Moskva nenaruší suverenitu jiného státu a do vnitřních záležitostí ČSSR nebude zasahovat, protože sovětské vedení by tím popřelo marx-leninský charakter politiky.

Dobové materiály odkrývají, jak se veřejné mínění v té době hluboce mýlilo. Přípravy na vojenské obsazení Československa byly zahájeny již v dubnu 1968.[234] Dvoustranná cvičení sovětských vojsk s národními armádami NDR, Maďarska a Polska byla pouhou zástěrkou pro přípravy na budoucí okupaci. Cvičení armád států Varšavské smlouvy probíhalo také na území Československa. Tzv. akce Šumava pod vedením velitele spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy maršála Ivana Jakubovského měla za cíl podrobně zmapovat terén a strategické body státu. Nervozitu veřejnosti vyvolávalo provokativní prodlužování odsunu vojsk, ke kterému navzdory deklaraci došlo až na počátku srpna. Průběh cvičení i jednání moskevské politické garnitury v první polovině srpna bylo předzvěstí pro opětovný návrat spojeneckých vojsk. Nesporný vliv měl i tzv. zvací dopis, který do Moskvy zaslala skupina konzervativních členů předsednictva ÚV KSČ Indra, Kolder, Kapek, Švestka a Biľak prostřednictvím sovětského velvyslance dne 14. srpna.[235] Sovětská, bulharská, maďarská a polská armáda společně s jednotkami NDR vstoupily v noci z 20. na 21. srpna na území Československa a silou ho obsadily.

4.2 Československá média v roce 1968

Pokus o obrodu a ozdravení československé společnosti podporovala většina obyvatel státu. Reformní křídlo komunistické strany, jejímž cílem bylo napravit ekonomické, společenské a politické deformace Novotného vlády, nebylo však s konzervativními silami ve straně v dostatečné převaze. Reformisté, ve snaze získat podporu mimo stranickou základnu, navázali neformální spojenectví s novináři. Vidina pomoci médií v oslovování veřejnosti vedla Dubčekovo vedení k politickému kalkulu –

[233] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 188.
[234] PAULÍK, Jan, Antonín BENČÍK a Jaromír NAVRÁTIL. *Vojenské otázky československé reformy 1967-1970.* s. 111.
[235] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 338.

od počátku roku 1968 veřejně podporovalo svobodu slova a emancipaci sdělovacích prostředků. Dne 4. března 1968[236] došlo k nejvýznamnější systémové změně, když předsednictvo ÚV KSČ na svém zasedání zrušilo předběžnou cenzuru[237] a oficiálně tak deklarovalo stav, jenž se už během jarních měsíců ve sdělovacích prostředcích stal skutečností. Zrušením předběžné cenzury[238] přestaly být sdělovací prostředky mocenským nástrojem režimu a Komunistická strana ztratila vedoucí úlohu v řízení médií.

Liberalizace sdělovacích prostředků s sebou přinesla množství zajímavých mediálních obsahů. Investigativní novinářská práce, která po roce 1948 vymizela, odhalovala aféry a skandály bývalých komunistických vlád a aktivizovala veřejnost v zájmu o politické dění. Pozornost občanů na jaře roku 1968 přitahovaly tři hlavní tematické okruhy, které se mnohdy překrývaly. První z nich byla problematika politických procesů 50. let a snaha o rehabilitaci postižených. Druhou oblastí, která ovládla veřejný diskurz, byly informace a analýzy současných politických poměrů. Třetí okruh vymezovaly debaty o nutnosti pluralitního politického systému.[239] Zájem publika v první polovině roku 1968 byl nevídaný – rostly nejen náklady deníků a časopisů, ale i poslechovost rádia. *„Nebylo nic neobvyklého, že v rodinách byl současně zapojený rozhlasový i televizní přijímač, jen aby posluchači o něco nepřišli. Neboť každý den mohl přinést novou senzaci… Přemíra informací působila na většinu lidí jako podivné, opojné narkotikum,“*[240] píše ve svých vzpomínkách Sláva Volný.[241]

---

[236] HOPPE, Jiří. HSTD aneb jak se cedily informace a omezovaly názor. In: *Souboj slova a obrazu s mocnými*. s. 23.

[237] Dne 13. června 1968 zrušila vláda nařízením č. 69 statut Ústřední publikační správy a instituce tak v podstatě zanikla. In: KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 187.

[238] Nejznámějším dokladem uzákoněné svobody slova se stal manifest *Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělců a všem.* Ludvík Vaculík v něm formulovat obavy několika vědců z politického vývoje. Měl sloužit k aktivizaci společnosti před konáním okresních konferencí KSČ, na nichž se měli volit delegáti na sjezd strany. Dubčekovo vedení si manifest vysvětlilo jako politickou provokaci a stejně jako sovětské vedení ho odsoudilo. Řadoví komunisté, novináři a občané se za něj postavili a stvrdili více než 120 tisíci podpisů. In: c.d., s. 187–188.

[239] HOPPE, Jiří. V dubnu 1968 ovládly veřejný diskurz tři hlavní tematické okruhy: Noviny a časopisy Pražského jara ´68. In: *Souboj slova a obrazu s mocnými*. s.30.

[240] VOLNÝ, Sláva. *Kvadratura času, aneb, Jak jsem doklopýtal do srpna 68.* s. 213.

[241] Sláva Volný (*11. 8. 1928 – †29. 1. 1987) – novinář. V letech 1965–1968 působil jako redaktor Československého rozhlasu v zemědělské redakci. V pořadu *Lidé – život – doba* se zaměřoval na odhalování společenských problémů. V průběhu roku 1968 často participoval na pořadu RMŽ *Písničky s telefonem.* Pro svůj temperament a lidový projev se u posluchačů těšil veliké oblibě. Po srpnové okupaci emigroval do Švýcarska a posléze do SRN, kde působil až do roku 1987 jako politický komentátor pro Rádio Svobodná Evropa v Mnichově. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 277.

4.2.1 Redakce mezinárodního života

Redakce mezinárodního života již na přelomu let 1967 a 1968 fungovala bez cenzurních zásahů a redaktoři svými komentáři o politickém dění odhalovali krutou realitu a posouvali hranici možného. Nejvýraznější osobou byl její vedoucí Milan Weiner, kterého Petránek ve své knize označuje za *„zosobnění Pražského jara 1968“*.[242] Weiner jako první československý novinář *„v lednu 1968 napsal a vlastním hlasem namluvil komentář kritizující Antonína Novotného. Klidným, rozvážným tónem a velmi solidní argumentací hodnotil do té doby veřejně nedotknutelného prezidenta a nejprvnějšího komunistu u nás. Nejvýznamnější ovšem bylo, že Weinerův komentář byl mnohem víc než jen kritika státníka. Byl to nejjasnější důkaz, že doba chce právo na kritiku samotných principů režimu… De facto tento komentář zahájil první etapu Pražského jara,“*[243] píše Jan Petránek ve své knize.

Členové Redakce mezinárodního života intenzivně podporovali demokratizační procesy odehrávající se v ČSSR. Jejich proaktivní přístup v obrodném směřování státu dokládá vzpomínka Jaroslava Jírů: *„A pak to přišlo. 5. ledna 1968 nás Milan Weiner zavolal do své ‚bosárny‘… V ten den vystřídal Alexander Dubček Antonína Novotného v nejvyšší stranické funkci. Milan nám tehdy řekl: ‚Není to jen kosmetická změna, ale začátek vývoje k lepšímu.‘ A dodal: ‚Někomu bude v Čechách vadit, že je to Slovák. Jezděte na besedy a všude vykládejte, že to není to podstatné. Máme velkou možnost změnit poměry v téhle zemi k lepšímu.‘“*[244]

Redaktoři a zahraniční korespondenti RMŽ se zájmem sledovali technické a programové inovace, které se objevovaly ve vysílání zahraničních rozhlasů. V druhé polovině šedesátých let je zaujal koncept živého vysílání s využíváním telefonických rozhovorů, který byl technicky sice náročný, ale umožňoval do relace zařadit nejnovější aktuality komentované přímými účastníky. Z invence vedoucího Redakce mezinárodního života Milana Weinera tak v roce 1967 vznikl pořad *Písničky s telefonem*, který do rozhlasového vysílání vnesl moderní styl rozhlasové žurnalistiky, ale i kritický a nezávislý postoj k politickému dění v Československu.[245] V jeho moderování se střídali jednotliví členové redakce – Milan Weiner, Čestmír Suchý, Karel Jezdinský, Jiří Dienstbier, Věra Šťovíčková-Heroldová, Jan Petránek a další. Během 90

[242] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 242.
[243] c.d., s. 205.
[244] JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinera*. s. 48.
[245] VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s.90.

minut vysílacího času[246] se redaktoři ve studiu telefonicky spojili s lidmi, kteří měli co říct k aktuálnímu dění ve společnosti. Často se jednalo o diskuzi s prominentními konzervativními i progresivními politiky.[247] S telefonickými hosty bylo vždy dohodnuto rámcové téma, díky živému vysílání se ale debata často ubírala nečekanými směry. Jednotlivé vstupy byly prokládány populárními písničkami. *„Dnes je to úplně běžné, ale tehdy to byla hotová revoluce. Zažil jsem něco, co už určitě neuvidím: nastoupil jsem druhý den ráno do tramvaje a celý vagón si o tom vyprávěl. A Milan byl šťastný přímo nevýslovně. Jako by na tu dobu čekal celý život,"*[248] píše člen Redakce mezinárodního života Jaroslav Jírů.

Na další z mnoha momentů, kdy se vysílání Redakce mezinárodního života pokoušelo zodpovědět otázky, na které politická reprezentace země nedokázala najít odpověď a dostávalo se tak do čela rozhlasového pražského jara, vzpomíná Věra Šťovíčková-Heroldová: *„Pamětníci vědí, že v naší zemi tehdy pobývala sovětská vojska, otálející s návratem z manévrů, které se konaly na naší půdě, a vztahy s velkým sovětským bratrem se proto vyhrocovaly. Zahraničníci měli pořád ještě k dispozici Nedělní poznámku ke světovým událostem, ovšem už dávno to nebyla krotká šubrtka.*[249] *Odchod cizích vojsk byl napůl domácí a napůl zahraniční záležitostí, a tak se v nedělních poznámkách zcela samozřejmě začala vážit stanoviska k základním otázkám národní existence. S odstupem času vidím, že redakce jimi bezděčně suplovala někdy mdlá a nejistá stanoviska politiků pražského jara… Svým způsobem zahraniční redakce ovlivnila i liberalizaci ostatních zpravodajských relací, jejichž autoři se k nám přidávali."*[250]

---

[246] Pořad se vysílal od listopadu 1967 každé úterý a čtvrtek vždy od 20.00 hodin. In: KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. s. 70–71.

[247] Redaktoři RMŽ ve svých autobiografických publikacích často vzpomínají na vysílání pořadu *Písniček s telefonem,* v němž Milan Weiner usedl před mikrofon společně se skalním komunistou Zahrádkou. Jako jeden z nejhlučnějších odpůrců Pražského jara obviňoval redakci, že nepouští lidi s rozdílným názorem ke slovu. Weiner svého hosta neomezoval v čase a dal mu prostor vyjádřit se, přesto u posluchačů Zahrádkovy argumenty neobstály. Beseda Weinera s politikem Zahrádkou se zachovala v Archivu Českého rozhlasu a její přepis je dostupný např. v ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. s. 32.

[248] JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinera*. s. 48.

[249] Pojem „šubrtka" odkazuje k vedoucímu Redakce mezinárodního života v padesátých letech Karlu Šubrtovi. Při vytváření každotýdenního rozhlasového pořadu *Nedělní poznámka ke světovým událostem* se navzdory cenzuře snažil posluchačům sdělit, co se ve světě skutečně děje. Ti jeho snahu kvitovali a jako poděkovaní pořad neoficiálně přejmenovali podle jeho autora. In. ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Karel Šubrt a „šubrtka"*. s. 42.

[250] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 101–102.

4.2.2 Vysílání Československého rozhlasu ve dnech 21. – 27. srpna 1968

Československý rozhlas sehrál během Pražského jara, společně s ostatními sdělovacími prostředky, důležitou roli. Své výjimečné postavení potvrdil poté, co v noci z 20. na 21. srpna vstoupila na území Československa vojska zemí Varšavské smlouvy. Vydávání novin nedokázalo s vývojem událostí, které se měnily z minuty na minutu, držet krok, pro televizi se staly nevýhodou vyšší technické nároky na přenos a příjem signálu. V osudných dnech se nejpříhodnějším přijímačem převratných dějinných zvratů stalo tranzistorové rádio, které *„bylo v dané chvíli nejdostupnějším a nejoperativnějším komunikačním prostředkem“*.[251]

Rozhlas na sebe převzal vůdčí úlohu. Zajišťoval informační tok mezi obyvatelstvem a politickým centrem odporu, tj. permanentním zasedáním parlamentu, vlády a vysočanským vedením KSČ. Nedocenitelná byla i funkce organizátorská, díky níž vysílání ČsRo integrovalo celospolečenské dění a zajišťovalo jednotu a kázeň. V okupovaném Československu docházelo často k dramatickým událostem, na které dokázal rozhlas jako jediný rychle zareagovat a předejít tak střetům mezi občany ČSSR a okupačními vojsky. Poté, co byli vedoucí představitelé státu odvlečeni do Moskvy, byl i vedoucí autoritou v zemi. Do této pozice rozhlas dosadila důvěra národa, kterou si získal svým otevřeným vysíláním posledních měsíců. Dny následující po vojenské intervenci, která zapříčinila zhroucení iluzí o reformovatelnosti komunistického systému, lze označit za vrcholný okamžik působení rozhlasu na našem území.[252]

Informaci o tom, že Československo je obsazováno vojsky Varšavské smlouvy dostal jako první programový náměstek ústředního ředitele rozhlasu Rostislav Běhal.[253] Po 22.00 hodině mu ji sdělil ředitel Ústřední správy spojů Karel Hofffmann,[254] který

---

[251] HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích.* s. 15.

[252] Situaci, v níž se rozhlas v srpnu 1968 ocitl, a úlohu, kterou na sebe přijal, je v odborné literatuře často přirovnávána k meznímu dějinnému období v květnu roku 1945. Rozhlas v květnovém povstání figuroval jako dominantní médium, které ho v zásadě spustilo, pomáhalo řídit, informovat o bojích a burcovat občany k odporu. V roce 1968 naopak ČsRo vyzýval obyvatelstvo ke klidu a podporoval pasivitu. V obou případech tak následoval oficiální politiku vlády. In: KÖPPLOVÁ, Barbara a Radim WOLÁK. *Česká média a česká společnost v 60. letech.* s. 24.

[253] Rostislav Běhal v té době zastupoval nepřítomného ústředního ředitele ČsRo Zdeňka Hejzlara. In: JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 338.

[254] Karel Hoffmann (*15. 6. 1924 – †21. 2. 2013) – politický pracovník. V roce 1950 vystudoval Vysokou školu politickou a sociální v Praze. Od 1. února 1959 do 31. ledna 1967 působil ve funkci ústředního ředitele ČsRo. Ve svých krocích ve vedoucí funkci vždy následoval linii strany, i přesto se velkou měrou zasloužil o modernizaci rozhlasového vysílání – především o aktualizaci zpravodajství, které oprostil od závislosti na TASS a ČTK. V letech 1968–1969 se připojil ke skupině politiků, která plánovala okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy, odstranění Dubčeka a vyhlášení tzv. dělnicko-rolnické vlády.

Běhala vyzval, aby ČsRo odvysílal zprávu legalizující vojenskou intervenci. Když Běhal tento krok odmítl, obrátil se Hoffman se svou žádostí na bývalého ředitele rozhlasu Miloše Marka.[255] Na události, které se poté odehrávaly v hlavní budově rozhlasu, vzpomínal Jiří Dienstbier: *„Během půl hodiny tady bylo na tři sta lidí. A když přišel bývalý ředitel Marko se suitou StB a myslel, že tady bude jenom služba v hlasatelně, a té dá přečíst nějaké prohlášení, našel budovou plnou lidí. Než se nadál, byl zavřený ve třetím patře a pečlivě hlídaný.“*[256]

Techničtí zaměstnanci rozhlasu, kteří se o okupaci mezitím dozvěděli z jiného zdroje, usilovně pracovali na tom, aby vysílání neskončilo standardně ve 2.00 hod, ale aby mohlo pokračovat v průběhu celé noci. Prioritou pro redaktory, kteří měli v tuto dobu směnu,[257] bylo odvysílat stanovisko ÚV KSČ, na které netrpělivě čekali. Od 1.30 vyzýval rozhlas ústy hlasatele Vladimíra Fišera posluchače, aby nevypínali přijímače, probudili své sousedy a vyčkali na důležité informace, které se brzy ve vysílání objeví.[258] Těsně před 2.00 hodinou ranní obdržel rozhlas *Prohlášení ÚV KSČ všemu lidu Československé republiky*, které se však v celém znění k posluchačům nedostalo. Zaznělo jen několik prvních vět, když se Karlu Hoffmannovi podařilo vysílání odpojit.[259] *„Ale něco náš bdělý ředitel Ústřední správy spojů přece jen nedomyslel. Zapomněl totiž na dráťák, což je pojem, který dnešní mladá generace už nezná. Spisovně řečeno, rozhlas po drátě byl mluvící bednička, na níž nešlo ladit, volit program, nýbrž pouze poslouchat to, co se do ní pouštělo. Zajásali jsme, dráťák nám*

Z toho důvodu také 21. srpna 1968, již z funkce ředitele Ústřední správy spojů, dal příkaz k vypnutí vysílačů. V letech 1971–1987 působil jako předseda Ústřední rady odborů, člen předsednictva ÚV KSČ, člen předsednictva ÚV Národní fronty a poslanec Sněmovny lidu FS ČSSR. Po listopadové revoluci odešel z politického života. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 87.

[255] Miloš Marko byl Ústředním ředitelem Československého rozhlasu v období 25. 1. 1967 – 28. 5. 1968. Posléze ho na pouhé tři měsíce, do září 1968, ve funkci vystřídal Zdeněk Hejzlar. In: KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech.* s. 81.

[256] PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu.* s. 127–128.

[257] Věra Šťovíčková-Heroldová, Jeroným Janíček a Karel Jezdinský se od příchodu do ČsRo snažili dovolat na Ústřední výbor KSČ, kde se připravovalo stanovisko předsednictva. Jeho znění nakonec do rozhlasu zatelefonoval a nadiktoval Zdeněk Mlynář. In: JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 339–340.

[258] KÖPPLOVÁ, Barbara a Radim WOLÁK. *Česká média a česká společnost v 60. letech.* s. 25.

[259] Neúplné informace odvysílané po 2.00hod ranní postačily občanům Československa k tomu, aby se v krizové situaci zorientovali. Klamné zprávy vysílané na okupantské stanici Vltava již nemohly jejich postoj zvrátit. Vltava, která zahájila provoz 21. srpna, měla podle sovětských předpokladů sloužit k podpoře pokusu vytvořit v Československu tzv. dělnicko-rolnickou vládu. Vysílání mělo velmi špatnou jazykovou úroveň, vystupování hlasatelů bylo neprofesionální, ale ideologicky vyčerpávající. In: VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s. 97.

přišel na pomoc, když šlo o to, co nejdříve rozšířit zprávu o vstupu vojsk,"[260] píše Věra Šťovíčková-Heroldová.

Vysílání rozhlasu bylo opět zahájeno 21. srpna 1968 ve 4.30 hodin. Poprvé bylo redaktory zpravodajské směny přečteno celé znění stanoviska ÚV KSČ odsuzující vstup cizích vojsk na území našeho státu. Od časných ranních hodin se ve vysílání *„objevovaly výzvy ke klidu, k nástupu do práce, disciplíně a uvážlivosti, hlasatelé četli vzkaz Alexandra Dubčeka, informovali o raněných a padlých, vyzývali civilisty, aby nekladli vojskům marný odpor a zbytečně neprolévali krev."*[261] Od prvního dne promlouvali k posluchačům známí redaktoři a reportéři, mj. Jiří Dienstbier, Sláva Volný, Jiří Ruml, Karel Jezdinský, Eva Kopecká, Ondřej Neff, Věra Šťovíčková-Heroldová, Jan Petránek a další. Mezitím se před rozhlasovou budovou na Vinohradské třídě shromáždil početný dav lidí odhodlaných jeden z prvních cílů spojeneckých vojsk před postupujícími ruskými tanky bránit.[262] Krátce před 9.00 hodinou ranní zazněla opětovná výzva ke klidu a poté státní hymna podkreslená střelbou ze samopalů, která znamenala konec vysílání.

Vysílání bylo přerušeno na dobu přibližně dvou hodin. Skutečnost, že improvizované rozhlasové vysílání poté pokračovalo až do 27. srpna bylo především zásluhou vynalézavosti a odvahy technických pracovníků. Těm se během dopoledních hodin 21. srpna podařilo připravit náhradní vysílací pracoviště. Studio 7, které se nacházelo ve skryté části rozhlasové budovy,[263] vysílalo až do 2.00 hodin dne 22. srpna 1968,[264] kdy byla hlavní budova rozhlasu plně obsazena a opustit jí museli i poslední zaměstnanci.[265] *„Nevěřil bych, že nebyl předem připravený únikový plán. Okna byla zbavena zatemnění a po pěti minutách nic nenasvědčovalo tomu, že se zde po celou noc a celé předchozí odpoledne intenzivně pracovalo,"*[266] píše Sláva Volný.

Během druhého okupačního dne se stabilizovalo několik pracovišť se stálým komentátorským týmem, která díky účinné spolupráci techniků na Spojích vytvořila

---

[260] HEROLDOVÁ-ŠŤOVÍČKOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 104.
[261] KÖPPLOVÁ, Barbara a Radim WOLÁK. *Česká média a česká společnost v 60. letech.* s. 25.
[262] Boje u budovy Československé rozhlasu během 21. srpna si vyžádaly 15 mrtvých. In: KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech.* s. 81.
[263] Přestože okupační vojska obsadila hlavní vchod, v hale umístili čtyři kulomety a vytrhali ze zdi mnoho kabelů, skryté studio nacházející se ve třetím patře hlavní budovy ČsRo se jim nepodařilo objevit. Přístup do studia byl umožněn přes garáže pomocí hesla: „*Jdu pro chleba pro Stromovku*". In: VOLNÝ, Sláva. *Kvadratura času, aneb, Jak jsem doklopýtal do srpna 68.* s. 255.
[264] 22. srpna 1968 se sešel narychlo svolaný mimořádný XIV. sjezd KSČ (tzv. vysočanský). Delegáti na něm potvrdili reformní vedení KSČ a odsoudili vpád vojsk států Varšavské smlouvy.
[265] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 342.
[266] VOLNÝ, Sláva. *Kvadratura času, aneb, Jak jsem doklopýtal do srpna 68.* s. 257.

vysílací řetěz, tzv. štafetu. S desetiminutovými vstupy se od 25. srpna 19.00 hodin[267] do vysílání přihlašovalo na šedesát improvizovaných rozhlasových stanic z Prahy a krajských studií v Čechách, na Moravě a Slovensku. [268] Jedním z těchto pracovišť bylo i studio Zahraničního vysílání v Nuslích Na Květnici, které připravovalo program hlásící se jako stanice Střední Čechy. Podkladem pro aktuality a komentáře vysílané z toho studia byly především zprávy ze zahraničí. Komentátorský tým tvořil Ondřej Neff, Jan Petránek a další. Byl to právě Jan Petránek, kdo prostřednictvím rozhlasových vln brojil proti okupantským vojskům a nabádal posluchače: *„Trhejte informační tabule, ať Rusové nevědí, kde jsou.“*[269]

Dne 27. srpna 1968 po 8.00 hodině přerušila vysílání štafety stanice Střední Čechy zprávou, že československá delegace se v časných ranních hodinách vrátila z jednání v Moskvě. Československý rozhlas, stále ještě pracující na náhradních pracovištích, odvysílal po 14.00 hodině oficiální komuniké o československo-sovětském jednání v Moskvě a projev prezidenta republiky Ludvíka Svobody.[270] Oba projevy byly plné klišé a pro občany ČSSR, kteří na vyjádření politiků netrpělivě čekali, velkým zklamáním. Rozvážně dávkované informace o moskevském diktátu vyvolaly vlnu rozhořčení a jednotlivci i kolektivy lidí posílaly do Vysočan rezoluce s kategorickou výzvou odmítnout tzv. Moskevský protokol. Rozjitřené veřejné mínění se pokusil zvrátit svým proslovem Alexander Dubček. *„Dubčekův rozhlasový projev, vysílaný kolem půl šesté večer, nevymizí asi nikomu, kdo jej slyšel, z paměti. Nekonečné pomlky, hluboké vzlyky, těžký dech. A mezi tím obtížně pronášené věty, apel na jednotu, na rozvahu, odsudek rezolucí a komentářů, které prý šíří nedůvěru k ‚výsledkům moskevských jednání a připravovaným opatřením k odsunu vojsk‘. Dubčekovo vystoupení veřejné mínění rozpoltilo. Objevily se první známky rezignace, bezprostřední nebezpečí výbuchu pominulo... Rozhodující bylo, že svým tragickým optimismem probouzel mlhavou naději, na kterou velká část veřejnosti čekala.“*[271]

Přibližně půlhodinový proslov ukončil improvizované vysílání Československého rozhlasu – poté se ve větší míře začala objevovat hudba a vysílání se vrátilo do normální podoby. S rozhlasem je tak spojen nejen úvod, ale i závěr poinvazního týdne v Československu. V následujících dnech pak ve vysílání

[267] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 344.
[268] HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích.* s. 16.
[269] KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. s. 81.
[270] HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku.* s. 172–173.
[271] c.d., s. 173.

Československého rozhlasu vystoupili další přední političtí představitelé státu – Černík a Smrkovský – kteří svými slovy jen potvrzovali řečené. Smrkovský byl po návratu z Moskvy první z politické špičky, který veřejně[272] poděkoval zaměstnancům tisku, televize a rozhlasu za jejich odvahu a pracovní úsilí během okupace. Později byl jediný, který svůj výrok o vděku československým médiím v době nastupující normalizace neodvolal. Následný politický vývoj urychlil proces diferenciace nejen ve společnosti, ale i v Československém rozhlase.[273]

4.3 Jan Petránek v roce 1968

Jan Petránek se z několikaletého působení na postu zahraničního korespondenta ČsRo v Moskvě vrátil na konci roku 1967 ve zhoršeném zdravotním stavu. Sužovaly ho problémy s ledvinami, dovolenou nutnou na rekonvalescenci však odmítl. *„Hlavním lékem byl balzám na duši vytvářený debatami o slučitelnosti socialismu a svobody myšlení, ba přímo o nezbytnosti propojení těchto bytostných faktorů moderního vývoje… Prudce se rozvíjející květy svobody myšlení a slova roku 1968 voněly stále víc. Stále víc však také černaly hrozby na východě. S velkým znepokojením jsem v redakci líčil, jak důrazně mě varovali sovětští známí, že vůdci SSSR se mohou zachovat s nevypočitatelnou krutostí,“*[274] píše novinář ve své knize.

O nelibosti sovětského vedení nad pokusem československé společnosti o socialismus s lidskou tváří se Petránek utvrdil v únoru 1968, kdy byl společně se dvěma kolegy vyslán do Budapešti. V maďarském hlavním městě se konala mezinárodní konference komunistických stran, jejímž hlavním cílem bylo pokárat československé vedení a zvrátit demokratizační proces v zemi. *„Z Budapešti jsme s Petrem Rivalem o průběhu jednání denně několikrát pohotově vysílali*[275] *souběžně na vlně pražského a bratislavského rozhlasu v česko-slovenském dialogu. Peter končil naše komentování*

---

[272] Krátce po návratu skupiny československých politiků z Moskvy dne 27. srpna se rozhlasovým pracovníkům dostalo neoficiálního ocenění od předsedy vlády Oldřicha Černíka, který telefonoval do Československého rozhlasu. *„Jednoznačně prohlásil, že kdyby Československý rozhlas zmlknul hned po vojenském přepadení naší země, byl by osud unesené ‚delegace' a taky celé naší republiky mnohem drastičtější,“* vzpomínal po letech Petránek. In: PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 240–241. Obdobnou formulaci pak Černík zopakoval na tiskové konferenci konané v Rudolfově galerii dne 28. srpna, kde vroucně děkoval novinářům za odvedenou práci během intervence. Mimo jiné prohlásil: *„My všichni, členové předsednictva ÚV KSČ a vlády, kteří jsme byli v Moskvě, jsme si vědomi, že především vám vděčíme za své životy. Nikdy na to nezapomeneme.“* In: HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku.* s. 175.

[273] VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s. 97.

[274] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 224–226.

[275] Poslední komentář z Budapešti byl v Československém rozhlase odvysílán 5. března 1968 a Petránek ho nazval „*Patnáct let po smrti diktátora stalinismus ještě není mrtev“*. In: c.d., s. 228.

česky, já slovensky. Mělo to velmi dobrý ohlas. Posluchači chápali, že nám jde o jednotu, která má velikou cenu.“[276] vzpomíná ve své knize Petránek. U příležitosti mezinárodní komunistické konference se znovu shledal s Henry Bradsherem, který v osobní e-mailové korespondenci napsal: *„Jan byl tehdy plný, řekl bych, nadšení ze změn a nových možností pro jeho zemi, které se Dubček snažil prosadit.“*[277]

Petránkovým druhým přímým setkáním se sovětskou politikou vůči Československu byl odlet maršála Jakubovského z ruzyňského letiště zpět do Moskvy, který se uskutečnil 19. července 1968. Vedoucí Hlavní redakce zpravodajství Jiří Kmoch pověřil Jana Petránka, aby maršála, který odpovídal za sovětské vojenské cvičení Šumava, vyzpovídal. Cílem interview bylo zodpovědět otázku, kterou si pokládala celá československá společnost – kdy z území státu odjedou poslední sovětské jednotky. *„ ‘Óčeň chorošo!‘*[278] *odpověděl maršál v plné parádě… Maršál můj mikrofon ještě chvíli obšťastňoval nadutými nicneříkajícími frázemi, ale střežil se říci cokoliv konkrétního… Damoklův meč, který nad Československem Jakubovskij pověsil, sotva mohl mít ještě slabší závěsnou kremelskou nit,“*[279] píše Petránek.

V červenci 1968 přestal pro Petránka platit zákaz pracovního výjezdu na Západ. Na dva týdny nahradil stálého zpravodaje Československého rozhlasu Jiřího Frodla[280] v Londýně. Pro natáčení reportáží využíval rozhlasové studio BBC a natočené materiály posílal do pražského rozhlasu stejným způsobem jako z Moskvy – rádiovým kabelem. V jedné ze svých zpráv citoval BBC a další západní televizní stanice, které si všímaly pohybu sovětských vojsk na území NDR, Polska a Maďarska v bezprostřední blízkosti hranic s ČSSR, navíc doprovázených logistickými a zásobovacími oddíly. Západní komentátoři nepochybovali o tom, že se jedná o rozmístění vojenských sil před blížící se okupací Československa. *„Váhal jsem, zda to mám naplno citovat, obával jsem se psychologického dopadu na naši veřejnost, ale svědomí mi nedovolilo, abych tuto informaci podcenil. Musel jsem ji říci přímo do vysílání, i když jsem věděl, že se tímto názorem zdaleka ne všichni doma budou souhlasit. Když jsem pak krátce nato mluvil*

[276] tamtéž.
[277] Archiv autorky, Mailová korespondence s Henry Bradsherem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016. Překlad vlastní.
[278] „Velmi dobře.“ Překlad vlastní.
[279] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 229–230.
[280] Jiří Frodl působil jako zahraniční zpravodaj ČsRo v Londýně od 21. 1. 1969 do 1. 12. 1969. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. s. 61.

v Praze s Josefem Smrkovským – bylo to 13. nebo 14. srpna –, řekl mi: ‚Tys byl v Rusku moc dlouho, ty je vidíš moc černě.‘,“[281] vzpomíná Jan Petránek.

V noci z 20. na 21. srpna, kdy armády pěti států Varšavské smlouvy překračovaly hranice Československa, pobýval Jan Petránek s rodinou na chalupě v Jizerských horách, kde se snažil vyléčit z infekce horních cest dýchacích. O vojenské intervenci ho informovala manželka Ludmila, která ho vzbudila uprostřed noci. Petránek se ihned vydal na cestu do Prahy, aby pomohl svým kolegům při improvizovaném vysílání Československého rozhlasu. *„Slova ‚Jsme s vámi, buďte s námi!‘ měla sílu. Velikou sílu. Já jsem byl při svém vzteku nadšen, že se Rusům ještě nepodařilo naše vysílání umlčet! Zdálo se mi to neuvěřitelné. Strategicky bylo jasné, že přece musí mít nejvyšší zájem vysílání co nejrychleji vypnout,“*[282] píše ve své knize Petránek. Novinář se k budově rozhlasu dostal ve chvíli, když už byla částečně obsazena sovětskou armádou a na Vinohradské třídě hořel tank. Ačkoliv byl hlavní vchod do budovy střežený, podařilo se mu dostat do studia skrytého před zraky okupantů, odkud se posluchačům hlásili známí hlasatelé a redaktoři. Jejich řady po příchodu rozšířil i Petránek, který, jak přiznává: *„se důsledně hlásil jménem a občas připomněl, že jsem ‚bývalý moskevský zpravodaj‘. Nechtěl jsem dopustit, že by si mě někdo mohl zařadit na okupantskou stranu. Ale taky jsem nepočítal s tím, že z okupačních drápů snadno vyváznu.“*[283]

Během odpoledne 21. srpna 1968 Petránek ve vysílání ČsRo komentoval reakce zahraničních médií na vojenskou intervenci Československa. *„Všechny světové vysílačky mluví o blesku z čistého nebe. Až snad na moskevský rozhlas, který vyhrabává písně, jako by se nic nedělo. Jenže Československo je okupováno. Druhý 15. březen se u nás bude nazývat už věčně 21. srpnem. Svět také cituje pražský rozhlas. Přináší naše důkazy o tom, že nebyl nejmenší důvod k okupaci, že všechno směřovalo ke stále hlubším demokratickým svobodám a jen tyto svobody mohly dále ovlivňovat vývoj socialismu.“*[284]

Dále se zamýšlel nad sovětskými vojáky, se kterými se během cesty do hlavní budovy ČsRo setkal. *„Jsou to většinou mladí chlapci, politicky málo zkušení a málo politicky myslící. Obracel jsem se proto především k důstojníkům a byl jsem překvapen, jak jsou překvapeni oni. Čím? Byli posláni do naší země potlačovat kontrarevoluci a*

[281] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 231.
[282] c.d., s. 235.
[283] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 237–238.

s údivem shledávají, že situace je zcela jiná. Nikde se nesetkali s pouličními boji Čechoslováků proti Čechoslovákům.“[285]

Svůj vstup zakončil poděkováním všem státům a jednotlivcům, kteří se okupovaného Československa zastali, a dodal: *„Jednota národa, která se nyní projevuje, musí rozhodnout. Pravda vítězí, pravda zvítězí… Socialismus zvítězí, ale už nikdy ne ten starý, byrokratický, ale takový socialismus, který vydrží dlouhodobější pohled historie; a která o něm řekne: toto je lidský, lidsky spravedlivý společenský řád. Jiný nechceme.“*[286]

Poté, co okupační vojska zcela obsadila Československý rozhlas, bylo znemožněno vysílání i ze studia 7. Hlasatelé společně s rozhlasovými techniky našli celou řadu nových stanovišť, která jim poskytla zázemí a umožňovala se zapojit do rozhlasové štafety. Jan Petránek se uchýlil do Italské vily v Nuslích, která díky solidaritě italských kolegů sloužila několik dní jako bezpečné rozhlasové pracoviště. „*Od rána dnes vysílá Československý rozhlas na vlnách, na které jste nebyli vždy zvyklí, a přece jste si nás našli na té rozhlasové škále. Vysílá se z místností, které pro takový provoz nejsou vhodné a lidé, kteří zabezpečují technicky naše vysílání, dělají, co mohou. Tak prostě vysíláme. Informujeme vás o situaci ve světě i doma, a budeme to dělat, dokud budeme moci,*“[287] tak vysvětloval Petránek náhlou změnu vysílacích prostor posluchačům a pokračoval poděkováním pracovníkům Správy spojů. Děkoval všem, kteří poslouchají „*jen své svědomí a žádné příkazy k otočení přepínače, který rozhoduje o tom, zda lidé v ČSSR budou či nebudou pravdivě informováni. A řeknu vám, za těch 18 let, co pracuji v rozhlase, jsem prvně snad měl takový hrdý a dobrý pocit novináře, když jsem viděl, jak i mí kolegové v různých redakcích se tuží.*“[288] Oddanou práci novinářských kolegů doložil úryvkem ze třetího zvláštního vydání deníku *Práce*.

Improvizované vysílání se během druhého okupačního dne nevyhnulo technickým problémům. Všechna vysílací stanoviště, vyjma italského studia, vypadla na několik desítek minut ze štafety. Bylo tak pouze na Petránkovi, aby posluchače seznámil s prohlášením o generální stávce proti okupaci. *„Musel jsem mít vysílací sólo*

---

[284] LÁNSKÝ, Karel, Jiří DIENSTBIER, Věněk ŠILHÁN a Bohumil ŠIMON. *Srpen 1968.* s. 44.
[285] c.d., s. 44–45.
[286] c.d., s. 45.
[287] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06814/2, Vysílání Čs. rozhlasu 22. 8. 1968, stopáž 38.00 min.
[288] tamtéž.

přes hodinu, než mi technička[289] *Jitka za režijním oknem mávla, že už mohu předat štafetu dál. Tehdy to bylo právě do Bratislavy,"*[290] vzpomíná Petránek.

Třetí den okupace, v pátek 23. srpna, Petránek ve vysílání uvedl rozhovor technických pracovníků ČsRo s předsedou Národního shromáždění Josefem Smrkovským*: „Na magnetofonovém stroji máme záznam významného dokumentu, který bude bezpochyby dokumentem historickým… Pracovníci spojů se obrátili na soudruha Smrkovského. Ptali se ho, co mají dělat, neboť dostali příkaz Karla Hoffmanna ze Správy spojů, aby vypnuli vysílačky… Soudruh Smrkovský to rázně odmítl a prohlásil: ‚Tohleto se děje za našimi zády, proti vůli předsednictva strany. Neposlouchejte Hoffmanna, ten to udělal na vlastní pěst.' Potom soudruh Smrkovský stačil ještě říci, že budova ÚV KSČ je obklíčena tanky a že jsou tam sovětští samopalníci. Seznámil jsem vás předem s obsahem rozhovoru proto, že dokumentární záznam, který nyní uslyšíte, má místy zhoršenou kvalitu."*[291]

Ve vysílání ČsRo dne 24. srpna 1968 Petránek společně s komentátorským kolegou dementoval zprávu údajně pocházející z moskevského rozhlasu, že byl uvězněn syn dr. Čestmíra Císaře a Alexander Dubček byl odsouzen k trestu smrti jako zrádce. Vyzval posluchače, aby nepodléhali provokacím a neshromažďovali se. „*Obávám se, že jde o provokaci, která má vyprovokovat naše lidi k prudkému reagovaní vůči okupačním jednotkám a pak by tyto různé střetnutí a srážky mohly být ve velké využity k masakrování. Zachovejte klid. Prezident Svoboda jedná v Moskvě a za této situace, i při té zradě, kterou jsme prožili z řad našich dřívějších přátel, se mi zdá naprosto nemyslitelné, aby mohli učinit to, co je šířeno. Tedy zachovejte klid. Nedejte se vyprovokovat*."[292]

Ze dne 26. srpna 1968 se v Archivu Českého rozhlasu zachovala zvuková nahrávka ve velmi špatné kvalitě, přesto Petránkův charakteristický hlas nelze nepoznat. Petránek ve vysílání stanice Československo I. převzal slovo od Jiřího Dienstbiera a prezentoval domněnku, že českoslovenští představitelé v Moskvě nejsou obeznámení se stavem morálky a myšlení ve státě. Vyzval proto jugoslávské a rumunské kolegy, aby

---

[289] Technickým pracovníkům Československého rozhlasu a jejich práci během protiokupačního vysílání projevuje Jan Petránek dodnes velkou úctu: *„Musím se hluboce poklonit všem rozhlasovým technikům a všem spojařům za jejich obětavou práci… Díky, byli jste ryzí solí nad zlato celého národa. Každý 21. srpen by měl být svátkem svobody rozhlasového a televizního vysílání a svátkem techniků těchto institucí."* In: PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 239.

[290] tamtéž.

[291] LÁNSKÝ, Karel, Jiří DIENSTBIER, Věněk ŠILHÁN a Bohumil ŠIMON. *Srpen 1968.* s. 54.

[292] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06824/2, Vysílání Čs. rozhlasu 24. 8. 1968, stopáž 65.00 min.

pomáhali informovat delegaci ČSSR. A pokračoval několika slovy určenými okupačním vojskům: „*A jen taková myšlenka pouze za mě, za mou osobu k okupantům: Co byste říkali, kdyby tady bylo referendum za dozoru mezinárodního komunistického hnutí, kde by byli italští a francouzští komunisté a dívali se na to, jak by hlasoval lid. Já jsem přesvědčen, že tentokrát poprvé by to bylo nefalšovaných 99% za Dubčeka, za Svobodu, za Černíka, za Smrkovského.*“[293]

Jan Petránek během sedmidenního protiokupačního vysílání Československého rozhlasu promlouval rusky k sovětským okupantům a na závěr zazpíval písničku, která byla podle jeho slov velmi oblíbená mezi vězni sovětských koncentračních táborů. *„Nejdřív jsem rusky vysvětloval, že chceme ‚jen‘ svobodu a sociální spravedlnost a že usilujeme ‚pouze‘ o socialismus s lidskou tváří… Volil jsem slova, která se dnes mohou zdát primitivní, ale mluvil jsem naprosto účelově. Obracel jsem se na mladíky zvyklé na jednoduchá hesla a fráze… A přidal jsem peprnou písničku ‚Tovaryšč Stalin, vy bolšoj učonyj‘, za kterou byl v Sovětském svazu kdysi koncentrák… Ta písnička má spoustu slok, já jsem ji v tom přímém přenosu zkrátil, abych se dostal dřív k pointě o tom, jak v koncentráku chcípají i marxisti, dokonce i tací, kteří se vůbec ničím neprovinili – v originálu to zní ‚včera my choronili dvuch marxistov, po bratsky jich nakryli kumačom, odin iz nich byl levym uklonistom, vtaroj kak okazalos – tože ni pričom‘*[294]*… Není to písnička, která by hýřila vtipem, ale je v ní podstata hořkosti mnoha ruských i neruských osudů Stalinovy éry. V tom textu je prostě kacířství, vzpoura normálního rozumu proti vyžadovanému povinnému zblbnutí, které ideologie diktatury na normálních lidech vyžadovala,“*[295] vzpomíná novinář.

Po návratu předních politických představitelů z Moskvy zatelefonoval předseda vlády Oldřich Černík do Československého rozhlasu a neoficiálně poděkoval jeho pracovníkům za odvedenou práci během improvizovaného vysílání. V telefonním hovoru, který během redakční porady přijal právě Jan Petránek, vyzdvihl Černík nezanedbatelnou úlohu rozhlasu, bez něhož by osud unesené delegace i celé republiky byl mnohem drastičtější. *„Chápali jsme Černíkovo ocenění jako poděkování všech našich představitelů, nejen předsedy vlády. I proto mělo nepopiratelnou hodnotu. Takovou, že se v dějinné rovnici (či spíše nerovnosti) dá vytknout před závorku vše, co*

[293] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06838/2, Vysílání Čs. rozhlasu 26. 8. 1968, stopáž 43.00 min.
[294] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. s. 161.
[295] „Včera jsme pohřbili dva marxisty, jeden z nich byl levičák a druhý, jak se ukázalo – byl to samé (nebyl o nic lepší).“ Překlad vlastní.

se následně dělo jak s odvážlivci, kteří nepustili z rukou svobodný mikrofon, tak s mnoha desetitisíci skvělých lidí této země, jejichž život se krutě změnil. A v celé naší zemi. Až do listopadu 1989.“[296]

[296] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 241–248.

5. Období normalizace

5. 1 Politická a společenská situace po sovětské okupaci 1968

Odklon od obrodného procesu započal nedlouho poté, co se československá delegace vrátila ze Sovětského svazu, kde její členové podepsali tzv. Moskevský protokol. Ten Československo zavazoval k politickým krokům, jež měly vyjádřit podporu vojenské intervenci států Varšavské smlouvy. Většina československé společnosti politiku kompromisů odmítala. Nejaktivněji proti ústupkům od principů Pražského jara vystupovali studenti a odborové organizace.

Veřejné mínění, zjitřené represivními zásahy proti demonstrujícím vysokoškolákům v podzimních měsících, se znovu radikalizovalo 16. ledna 1969. Před budovou Národního muzea se pokusil upálit posluchač Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach. Svým činem se snažil protestovat proti kompromistické politice Dubčekova vedení a zburcovat národ z letargie a poraženectví. Palachův pohřeb dne 25. ledna 1969[297] se až do roku 1989 stal jedním z posledních masových projevů veřejného odporu a znamenal další prohloubení propasti mezi občany a vládou. Pro československou společnost během normalizace je typická apatie a uzavíraní do okruhu čistě osobních snah a materiálních zájmů.

K zásadní mocenské výměně došlo 17. dubna 1969, kdy Ústřední výbor KSČ přijal rezignaci Alexandera Dubčeka na funkci prvního tajemníka ÚV KSČ a zvolil nové vedení KSČ v čele s Gustávem Husákem.[298] Během roku 1969 ovládli představitelé politiky nového vedení KSČ aparát i celou stranu a obsadili rozhodující místa ve státní správě, společenských organizacích a dalších institucích.[299] Nenacházeli však dostatečnou podporu pro své kroky. Po zasedání ÚV KSČ v lednu 1970 proto přikročili k výměně členských legitimací, která se stala pouhou zástěrkou pro důkladné stranické čistky. Během akce bylo ze strany vyloučeno na půl milionu členů. Útok byl směřován především na inteligenci, která byla oporou reformních snah během roku

[297] KAVAN, Jan. Jan Palach: „Přičiňte se živí v boji!“ In: *Květy jara – plody podzimu.* s. 33.
[298] DOSKOČIL, Zdeněk. *Duben 1969: anatomie jednoho mocenského zvratu*. s. 223.
[299] Volba Gustáva Husáka zásadně ovlivnila obsahový význam pojmu normalizace. V prvních měsících, které následovaly po invazi sovětských vojsk, si lidé slovo normalizace vysvětlovali jako návrat k normálním, tj. předsrpnovým poměrům. Od dubna 1969 se normalizace „*definitivně přeměnila v požadavek odstranit reformní výdobytky a obnovit mocenskou sílu KSČ*.“ In: c.d., s. 229.

1968. Zbavení členství znamenalo pro jednotlivce existenční problémy, mnozí byli zařazeni na seznamu „nepřátel socialismu“ a sledování Státní bezpečností.[300]

Vedení komunistické strany tak postupně prosadilo svoji politiku ve všech sférách společnosti, konsolidovalo mechanismy totalitního režimu a v důsledku toho obnovilo vedoucí místo strany ve státě. „*Většina osob, která do Komunistické strany po roce 1970 vstupovala, tak nečinila proto, že by věřila v marxisticko-leninské ideály. Stranická legitimace se stala ‚pracovní knížkou‘, neboť otevírala cestu k vysokým postům.* “[301]

Dusná normalizační atmosféra, která v mnoha aspektech připomínala období 50. let, nevpouštěla až do druhé poloviny 70. let do veřejné sféry jakékoli projevy názorů odporujících politice strany. V letech 1974 a 1975 se začaly formovat skupinky intelektuálů, které své znepokojení vyjadřovaly zasíláním dopisů stranickým a státním orgánům. Ostrůvky svobody se staly i undergroundové hudební skupiny, jejichž nekonvenční vystoupení byla veřejností interpretována jako projev nesouhlasu se společenskou situací. Sledování a perzekuce ze strany státní moci vyvrcholily v soudním procesu se členy skupiny *Plastic People of the Universe*. Zásah proti této undergroundové formaci zesílil tlaky do té doby izolovaných opozičních proudů na podporu ochrany lidských práv a dal popud k častějším schůzkám intelektuálů, kteří později vytvořili a zveřejnili tzv. Chartu 77.

5. 1. 1 Charta 77

Na vzniku základního dokumentu *Prohlášení Charty 77* se podíleli opoziční spisovatelé (Ludvík Vaculík, Pavel Kohout, Václav Havel), bývalí vysocí představitelé komunistického režimu (Zdeněk Mlynář, Jiří Hájek) a další nezávisle uvažující osobnosti.[302] V jeho textu se autoři odvolávají na Československem podepsaný *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, který vstoupil v platnost dne 23. března 1976.[303] Text *Prohlášení* byl třikrát revidován a přepisován, konečnou podobu získal 20. prosince 1976. Nejpozději toho dne byl dohodnut způsob získávání souhlasů, byl k dispozici dostatečný počet výtisků textu a byli určeni tzv. sběrači podpisových listů.[304]

---

[300] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 346.
[301] DOSKOČIL, Zdeněk. Jízda do normalizačního tunelu: Porážka reformního hnutí a jeho představitelů. In: *Květy jara – plody podzimu.* s. 80.
[302] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 346.
[303] CÍSAŘOVSKÁ, Blanka a Vilém PREČAN. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989.* s. 12.
[304] c.d., s. 2.

V průběhu necelých dvou týdnů mezi 20. prosincem a 29. prosincem 1976[305] *Prohlášení Charty 77* podepsalo 241 osob.[306] Mezi nimi i čtyři desítky novinářů a publicistů, kteří nemohli během normalizace oficiálně publikovat a byli pronásledováni – např. Jiří Hanák, Karel Kyncl, Jiří Dienstbier, Jiří Ruml, Rudolf Zeman a Jan Petránek.[307] Počet signatářů neustále stoupal, a to i navzdory faktu, že podpis Charty znamenal existenční postihy, výslechy a vyšetřování orgány StB, v některých případech i uvěznění. Do konce roku 1989 Chartu 77 podepsalo 1886 lidí.[308]

Šestého ledna 1977 byl text *Prohlášení Charty 77* společně se seznamem signatářů doručen Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a Československé tiskové kanceláři.[309] Tento krok vyprovokoval represivní zásah státní moci, která si byla vědoma nebezpečnosti nové iniciativy. Režim v případě Charty 77 změnil dosavadní taktiku – kromě represe na jednotlivých signatářích přistoupil i k jejich masivní mediální skandalizaci. Do nebývale intenzivní propagandistické kampaně se zapojila všechna československá normalizační média v čele s *Rudým právem*.

Dvanáctého ledna 1977 byl v *Rudém právu* publikován text s názvem *Ztroskotanci a samozvanci*, který Chartu 77 označil za „*protistátní, protisocialistický, protilidový a demagogický hanopis, který hrubě a lživě pomlouvá Československou socialistickou republiku a revoluční vymoženosti lidu.*“[310] Mediální kampaň se rozběhla na plno – v podnicích a na úřadech byly svolávány veřejné schůze, na nichž zaměstnanci podepisovali rezoluce, ačkoliv samotné *Prohlášení Charty 77* nebylo nikdy oficiálně zveřejněno. Obavy o existenční zázemí se pro většinu lidí staly pádnějším argumentem než morální hodnoty, a tak podepsat odmítlo jen minimum občanů. *Rudé právo* v následujících dnech zveřejňovalo dlouhé seznamy organizací a jednotlivců, kteří svým podpisem Chartu 77 odsoudili.

Vrcholem propagandistického snažení se stalo shromáždění československých umělců dne 27. ledna 1977 v budově Národního divadla. Text s názvem *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru* (tzv. *Antichartu*) odsuzoval Chartu 77 a její signatáře. Během několika dní ho podepsalo přes sedm tisíc osob, z nichž většinu tvořili známí umělci a populární tvůrci. V rámci rozsáhlé kampaně vznikaly i publicistické pořady, jejichž cílem bylo zostudit vůdčí osobností Charty 77. Stranou kampaně nezůstal ani

[305] c.d., s. 1.
[306] c.d., s. 24.
[307] BERÁNEK, Jindřich. Novináři mezi chartisty. In: *Květy jara – plody podzimu.* s. 143.
[308] JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 348.
[309] CÍSAŘOVSKÁ, Blanka a Vilém PREČAN. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989.* s. 3.

Československý rozhlas, který vysílal řadu uměle vyvolaných odsuzujících ohlasů, komentářů a reportáží znevažujících a zesměšňujících představitele Charty.

Hysterická reakce státní moci na vznik Charty 77 nekorespondovala s jejím reálným dopadem na politickou situaci v Československu, který nebyl nijak velký. Charta se však setkala s pozitivním ohlasem v zahraničí – došlo k aktivizaci československého exilu a opozičních skupin v zemích východní Evropy. Charta 77 se navíc stala mocným impulsem pro rozvoj samizdatových aktivit. Samizdatová periodika, s cílem bránit se režimní propagandě, začala po roce 1977 pravidelně přinášet necenzurované zprávy a publicistiku a vytvořila tak nezávislý informační systém. Nejznámějším a nejmasověji šířeným samizdatovým periodikem se krátce před Sametovou revolucí staly samizdatové *Lidové noviny*.

5. 1. 2 Samizdatové Lidové noviny

Samizdatové *Lidové noviny* (LN) navazovaly na tradici stejnojmenného deníku, který vycházel od roku 1893 do února 1952, kdy bylo jeho vydávání zastaveno. Myšlenka obrození se objevila již v roce 1968, kdy nově ustavená správní rada jmenovala Antonína J. Liehma šéfredaktorem.[311] Okupace vojsky států Varšavské smlouvy plány na obnovu listu zmařila až do roku 1987, kdy byla idea pokračovat v tradici tohoto periodika znovu podnícena. Impulsem se stal dokument *Slovo ke spoluobčanům,* který v lednu 1987 vydala Charta 77 u příležitosti desátého výročí svého založení. Realizace návrhu na obnovení *Lidových novin* se ujal Jiří Ruml a Rudolf Zeman. Jejich záměrem bylo vykročit z úzkoprofilové samizdatové kultury a vytvořit plnohodnotný novinový formát, který by uveřejňoval aktuální zprávy z Československa i ze zahraničí, a oslovil tak co nejširší veřejnost. Požadavek aktuálnosti byl znesnadněn měsíční periodicitou vydávání, přesto *Lidové noviny* přinášely svým čtenářům informace, o kterých oficiální sdělovací prostředky neinformovaly, nebo o nich podávaly zkreslený obraz.

V září a listopadu 1987 vyšla dvě nultá čísla, od ledna 1988 již samizdatové LN vycházely pravidelně každý měsíc ve formátu A4. Rozdělení rubrik v prvním řádném čísle ustavilo standard, který pak další výtisky následovaly. V každém vydání od ledna

---

[310] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 221.
[311] PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993.* s. 117–118.

1988 byly rubriky: *Z domova, Komentář LN, Justice, Hospodářství, Zahraničí,*[312] *Kultura, Dokumenty* a *Poslední slovo*. Rubriky *Reportáž LN, Rozhovor LN, Ekologie* a *Kalendárium* se v jednotlivých vydáních objevovaly nárazově. *Sportovní rubrika*, která se vyskytovala v obou nultých číslech a prvním řádném, byla od února 1988 zcela zrušena.

Redaktoři samizdatových *Lidových novin* byli většinou lidé s mnohaletými zkušenostmi s prací ve sdělovacích prostředcích, kteří byli po nástupu normalizace nuceni opustit své zaměstnání a pracovat na místech mimo obor. K autorům samizdatových LN patřili např.: Jiří Dienstbier, Luboš Dobrovský, Jiří Hanák, Jan Lopatka, Tomáš Smetánka, Zdeněk Urbánek, Jan Petránek a další.[313] Technické vybavení i finanční možnosti neumožňovaly přes velký čtenářský ohlas zvýšit náklad měsíčku. „*Proto jsme doporučovali, aby si lidé množili Lidovky sami, chtějí-li se skutečně probouzet do svého občanství. Tak se původních 350 kusů samizdatu rozšířilo na několik tisíc výtisků,*“[314] vzpomíná v knize *Svět Lidových novin* 1893-1993 Jiří Ruml.

Od prvního vydání se Jiří Ruml snažil měsíčník zaregistrovat na Federálním úřadu pro tisk a informace (FÚTI).[315] Namísto registrace byl opakovaně pokutován za to, že rediguje noviny, které nebyly úředně povoleny. Marné snahy o registraci vyvrcholily 12. října 1989,[316] kdy byli Jiří Ruml a Rudolf Zeman zatčeni Státní bezpečností, odvezeni do Vazební věznice Praha-Ruzyně a vzati do vazby. K odsouzení za zločiny pobuřování, za které jim podle platného právního kodexu hrozilo maximálně pět let, už nedošlo. Pád komunistického režimu inicioval osvobození politických vězňů. *„Pustili nás v noci z 25. na 26. listopadu, takže jsme se po poledni objevili na Letenské pláni, zaplněné více než půl miliónem lidí, a další milióny u obrazovek nás přivítali jako redaktory Lidových novin, které se v pravém smyslu slova staly jejich novinami,*“[317] píše Jiří Ruml. Naráží tak na skutečnost, že samizdatové *Lidové noviny* se během dvou let staly fenoménem a byly symbolickým předznamenáním konce režimu. Absurdním faktem zůstává, že vydavatelem prosincového čísla, které vyšlo v nákladu půl milionu

[312] Rubrika byla v únoru 1988 přejmenována na *Ze zahraničí*. Zahraniční rubriku spravoval Jaroslav Jírů, který měl přístup ke korektorně *Svobodného slova* a zahraničním novinám. V jeho práci mu intenzivně pomáhali další autoři – především Jan Petránek, který pravidelně sledoval dění ve světě.
[313] BERÁNEK, Jindřich. III. rozhovor s Rudolfem Zemanem. In: *Květy jara – plody podzimu.* s. 231.
[314] PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993.* s. 123.
[315] O jednáních s Federálním úřadem pro tisk a informace byli čtenáři samizdatových *Lidových novin* podrobně informování. V dubnu 1988 dokonce vznikla rubrika *Kroky k registraci,* která se pravidelně v měsíčníku objevovala až do posledního čísla v prosinci 1989.
[316] PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993.* s. 127.
[317] c.d., s. 128.

kusů, se stal Federální úřad pro tisk a informace, který dlouhé měsíce bránil registraci listu.

5. 2 Československý rozhlas po srpnu 1968

Nástup normalizace znamenal pro sdělovací prostředky podobně dramatický zlom jako pro celou společnost. Komunistický režim se snažil média dostat co nejrychleji pod svou kontrolu a učinit z nich poslušný propagandistický nástroj za pomoci nových zákonů a personálních změn na nejvyšších postech. Tyto principy, které byly ukotveny v tzv. Moskevském protokolu,[318]začaly být uplatňovány záhy po srpnové okupaci. V případě Československého rozhlasu již 28. srpna 1968, kdy byl ústřední ředitel Zdeněk Hejzlar poslán na „prozatímní" dovolenou.[319] Na jeho místo byl dosazen Odon Závodský, Černíkem jmenovaný vládní zmocněnec, který měl zajistit přímý vliv vlády na tuto instituci.[320] O dva dny později, tj. 30. srpna 1968, vydala československá vláda usnesení č. 292, [321] kterým zřídila Úřad pro tisk a informace (ÚTI) a neoficiálně tak znovu zavedla cenzuru.[322] Média se od září 1968 opět stala terčem útoků, jimž udávala tón tzv. *Bílá kniha*.[323] Navzdory institucionálním bariérám, jimiž se režim snažil omezit svobodné působení, je pro období podzimu 1968 až jara 1969 stále charakteristické relativně otevřené tvůrčí prostředí.

Československý rozhlas obnovil svou oficiální činnost dne 9. září 1968,[324] kdy se do budovy vrátili zaměstnanci, a z jednotlivých studií se opět začalo vysílat. Návrat však nebyl snadný – studia a kanceláře, kde pobývali sovětští vojáci, byla zavalena nepořádkem, z elektronických přístrojů často zbyly jen trosky. Na návrat do ČsRo vzpomíná také Věra Šťovíčková-Heroldová ve své knize: „*V redakci jsem našla přímo*

---

[318] Ve čtvrtém článku tzv. Moskevského protokolu byl přímo uveden pokyn k „*ovládnutí sdělovacích prostředků*" a zastavení „*antisocialistických a antisovětských vystoupení*". Během jednání v Moskvě bylo rovněž rozhodnuto o odvolání konkrétních osob – v oblasti médií se to týkalo ředitelů Československé televize a Československého rozhlasu. In: HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích.* s. 16.

[319] HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku.* s. 176.

[320] Odon Závodský byl poté k 1. únoru 1969 jmenován ústředním ředitelem. Dosavadní ústřední ředitel ČsRo Zdeněk Hejzlar rezignoval na svou funkci a 25. 9 1968 byl oficiálně odvolán. In: KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech.* s. 82.

[321] HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích.* s. 17.

[322] Období necelých tří měsíců zákonem ustavené svobody slova oficiálně skončilo 13. září 1968, kdy zákonodárci schválili zákon č. 127/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a dalších hromadných informačních prostředků. In: KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století.* s. 193.

[323] Titul s oficiálním názvem *K událostem v Československu: Fakta, dokumenty svědectví tisku a očitých svědků*, známý pod označením *Bílá kniha*, byl vydaný v září 1968 v Moskvě. V Československu byl jeho překlad šířen od října 1968. Nepravdivé informace o údajné kontrarevoluci vyvolávaly mimořádný odpor veřejnosti. In: c.d., s. 194.

[324] JEŠUTOVÁ, Eva a Jaroslava NOVÁKOVÁ. *Normalizace v Československém rozhlase*. s. 22.

nad hlavou pár dírek po kulkách, náhodně a bezcílně vyslaných z ulice; dále byl vypáčen redakční trezor, zmizela z něj však pouze láhev vodky a magnetofonový pásek s rozkošnými písničkami s rusko-židovském žargonu, který Dobrovský přivezl z Oděsy. Umím si představit, jak si vojáčkové oba ty nálezy užívali… Tímto zjištěním ovšem končila veškerá legrace. Ještě chvilku se předstíralo, že můžeme pracovat a my předstírali, že pracujeme… Do zpravodajské redakce se pomalu vlámávala normalizace. Vítězové nabízeli možnost koupit si odpustky[325] *dříve, než to doopravdy začne.*"[326]

Kromě rozhlasových pracovníků, kteří se rozhodli ČsRo dobrovolně opustit či se natrvalo přemístit[327] do zahraničí,[328] nedocházelo v prvních posrpnových týdnech k výrazným personálním změnám. Pracovníci ČsRo, kteří se účastnili improvizovaného vysílání během sovětské okupace, byli dokonce 4. listopadu 1968 odměněni Cenou míru, kterou udělil Mezinárodní svaz novinářů.[329] Na podzim roku 1968 se však začal důrazněji projevovat tzv. akční výbor, který měl výraznou podporu od Milouše Jakeše. Trojice mužů – Josef Skála, Svatopluk Dolejš a Pavel Nykles[330] – neměla žádné oficiální pravomoci, ale na základě osobních antipatií a averzí začala vyvíjet psychický tlak na osoby, jež byly jejich ústy označené za viníky a iniciátory tzv. krizového vývoje v ČsRo. *„Soudruh Jakeš, směšný a zároveň hrozivý, ale každopádně pomstychtivý představitel ústředního výboru, osobně trval na tom, že nejdříve musí z rozhlasu odejít*

---

[325] Věra Šťovíčková-Heroldová naráží především na dokument *Slovo do vlastních řad* zveřejněný 17. 5. 1969 v *Rudém právu*. Jednalo se o prohlášení apelující na novináře – komunisty. Jeho prostřednictvím byla veřejnosti prezentována normalizační interpretace vývoje v Československu od ledna 1968. Signatáři se jeho podpisem plně postavili za okupaci Československa a oficiálně tak deklarovali zahájení normalizace v médiích. Osoby, které se rozhodly prohlášení podepsat, se staly předními normalizátory a odměnou jim byly vedoucí posty. In: VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s. 99–100.

[326] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 107.

[327] Jen v prvním období, krátce po srpnové okupaci 1968, opustilo hranice státu přes 100 tisíc lidí. Emigranti, kteří nejčastěji směřovali do Spolkové republiky Německo a do Švýcarska, se výrazně profilovali na poli informačním, publicistickém a kulturním. Z Československa emigrovalo celkem 86 pracovníků ČsRo. In: KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 228–229.

[328] Jedním z pracovníků Československého rozhlasu, který se rozhodl emigrovat, byl člen Redakce mezinárodního života Karel Jezdinský. Ten byl krátce po srpnové okupaci společně s Jiřím Dienstbierem schválen jako zahraniční zpravodaj. Jezdinský se po ročním působení na postu zahraniční korespondenta pro ČsRo v Bělehradě, rozhodl nevrátit a stal se redaktorem Rádia Svobodná Evropa. In: KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. s. 84.

[329] 25. listopadu 1968 byla Československému rozhlasu tato cena opět odebrána. In: KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. s. 83.

[330] Dva z výše jmenovaných získali během působení ústředního ředitele Bohuslava Chňoupka vysoké posty. Josef Skála byl jmenován šéfem politického vysílání a Pavel Nykles vedoucím programového ústředí. In: c.d., s. 87.

zahraniční redakce jako jeden muž – plus ta jedna žena,"[331] vzpomíná ve své knize Věra Šťovíčková-Heroldová.

Novou politiku začal v květnu 1969 uplatňovat ústřední ředitel Odon Závodský. Na jeho příkaz byli první zaměstnanci přeřazeni na jiné pracovní posty a dalším byl zakázán přístup na pracoviště. Týkalo se to například Věry Šťovíčkové-Heroldové, Jeronýma Janíčka, Rudolfa Zemana a Jana Petránka, který byl pověřen intenzivní přípravou na své budoucí zařazení stálého zpravodaje v Londýně.[332] Nastoupenou cestu potvrdil a prohloubil nový ústřední ředitel Bohuslav Chňoupek, který záhy po svém jmenování 20. června 1969 začal pracovat na důsledné proměně vedoucích postů. Nové vedení se 5. listopadu[333] distancovalo od vysílání v roce 1968 a začalo organizovat čistky, které měly existenční dopad na stovky zaměstnanců. Celkový počet osob, které musely rozhlas opustit, přesáhl 800 – to byla přibližně třetina zaměstnanců. Po jejich odchodu byly likvidovány veškeré záznamy jejich práce v archivech a fonotékách. Na počátku 70. let byly ničeny celé útvary – citelnou ztrátu znamenalo zrušení studijního oddělení s nastříhanými materiály a teoretickými pracemi a likvidace celé knihovny ČsRo.[334]

Po masivním odchodu zaměstnanců bylo nezbytné obsadit chybějící posty novými pracovníky. Opakovala se tak situace z přelomu 40. a 50. let, kdy stranická legitimace a politické postoje byly nadřazovány odbornému vzdělání a zkušenostem uchazečů. Na uvolněná místa nastoupili loajální, s režimem konformní novináři, kteří následovali striktně určovanou linii ÚV KSČ až do Sametové revoluce v listopadu 1989. „*Dravě nastupovali mnohokrát prošvihnutí darebáci, vždy schopní okamžitého přemetu, ale také noví, donedávna slušní lidé, tiší kolegové, vždy ochotní, skromní, vlídní… Slušná znalost vlastních mezí se ukázala být jen slupkou, skrývající potlačené komplexy; hodnotou jen potud, pokud nebyla naděje na jiné uznání. Teď svitla šance, jak průměrnost vystavit na výsluní, zhodnotit život doktoráty, místy ředitelů a šéfredaktorů, o nichž se dosud neodvážili ani snít, a nyní jim padaly samy do klína, jen zřeknou-li se sebe sama,"*[335] vzpomíná na nástup normalizace v Československém rozhlase Jiří Dienstbier ve své knize.

[331] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 109.
[332] JEŠUTOVÁ, Eva a Jaroslava NOVÁKOVÁ. *Normalizace v Československém rozhlase*. s. 25.
[333] KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. s. 87.
[334] VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s. 99.
[335] DIENSTBIEROVÁ, Jiřina. *Jiří Dienstbier, rozhlasový zpravodaj: 1958–1969*. s. 221.

Obměna personálního složení ČsRo společně s ideologickými požadavky kladenými na program s sebou nevyhnutelně přinesly úpadek kvality vysílání.[336] Programové změny se nejdříve dotkly živě vysílaných pořadů, které byly s výjimkou zpravodajství nahrazeny předtočenými relacemi. Z éteru tak krátce po srpnu 1968 zmizely *Písničky s telefonem* a další pořady spjaté s Pražským jarem.[337] Bodem nejvyššího zájmu ideologů se stala oblast zpravodajství a publicistiky, která byla ostře sledovaná až do posledních dnů totalitního režimu. Komentované zpravodajství bylo zrušeno a nahradily jej zprávy přejímané od sovětských tiskových agentur. Publicistické pořady sloužily stranickým záměrům a vysílání zcela vymizel jakýkoliv náznak kritičnosti.[338] Počáteční naděje na „dočasnost" zavedeného režimu se postupně ukázaly jako liché. Znovu se uplatňoval seznam zakázaných autorů, režisérů, interpretů a zpěváků.[339] Rozhlasové vysílání se orientovalo na *„plnění kulturně politických cílů"*[340] a jeho jazyk se navrátil k ustáleným floskulím, které byly typické pro období 50. let. Každodenní novinářská práce byla limitovaná autocenzurou, která v kombinaci s kontrolou nadřízených zajistila, že rozhlasové vysílání plně respektovalo pokyny hlavních ideologů KSČ. Rozhlas v procesu normalizace ztratil svou autonomii a svobodu získanou během obrodných měsíců roku 1968, a stal se *„nástrojem masové propagandy a agitace"*[341] nejvyššího stranického aparátu.[342]

5. 3 Šanson – věc veřejná

Dvacátého prvního února 1969 se v Alšově síni Umělecké besedy[343] sešla skupina umělců a dalších názorově spřízněných osobností, aby tak reagovala na svazující atmosféru nastupující normalizace a sebeupálení Jana Palacha. První

---

[336] V této souvislosti je v odborné literatuře často zmiňován rozhlasový seriál *Jak se máte, Vondrovi?* vysílaný v letech 1974–1989. U posluchačů měl, i přes evidentní politickou náplň, značný úspěch. In: PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu.* s. 130.

[337] Zrušeny, nebo dočasně staženy z vysílání byly např. tyto pořady: *Mikrofórum, Živá slova, Nedělní poznámka* či vnitropolitický týdenní komentář. In: JEŠUTOVÁ, Eva a Jaroslava NOVÁKOVÁ. *Normalizace v Československém rozhlase*. s. 27.

[338] c.d., s. 73.

[339] VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu*. s. 101.

[340] c.d., s. 104.

[341] JEŠUTOVÁ, Eva a Jaroslava NOVÁKOVÁ. *Normalizace v Československém rozhlase*. s. 3.

[342] Je však třeba upozornit, že i v podmínkách ztížených tuhou normalizací vznikaly v Československém rozhlase hodnotné pořady. *„Ať již to byly pořady vážné hudby, inscenace děl klasiků, pohádky, či některé bloky na okruhu VKV, přejmenovaného v té době na okruh Vltava, které dokázaly přinést alespoň pohodu a zprostředkovat zajímavá setkání s lidmi bez povinných politických témat."* In: PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu.* s. 134.

[343] PELLAR, Rudolf. *Nejdřív se musíte narodit…* s. 77.

představení se jmenovalo *Písničky pod vobraz*[344] a zakládajícími členy byli: Jaroslav Jakoubek,[345] Alena Havlíčková,[346] Milan Jíra[347] a Rudolf Pellar.[348] Na prvním vystoupení se povídání o současné politické situaci ujal rozhlasový komentátor Míla Pátek, protože však na pravidelné setkávání neměl čas, doporučil za sebe náhradu – Jana Petránka. Petránek se k šansonové skupině přidal od druhého koncertu a pěvecká vystoupení svých kolegů prokládal vlastními komentáři o dění v Československu i za jeho hranicemi.

Hlavním prostředkem jejich uměleckého a občansko-politického vyjádření se stal šanson, který chápali jako způsob, jak nenásilně a víceméně zašifrovaně prezentovat svůj názor či nesouhlas. „*Hlavně nám šlo o to, abychom nebyli jenom proti něčemu, ale abychom také byli pro něco. My jsme to charakterizovali tak, že jsme pro svobodu, pro slušnost, demokracii a pro příjemný život, pokud to vůbec v té době bylo možné,*“[349] řekl v rozhovoru pro měsíčník *Hudební rozhledy* Milan Jíra. Hlavním kritériem pro šanson se stala jadrná definice Jaroslava Jakoubka, že šanson je písnička „vo něčom“, tedy taková, ve které se snoubí poezie, názor a hudba.[350]

V jejich programu se kromě písní a aktuálních i nadčasových komentářů objevovaly i verše, povídky, staropražské písničky, kuplety, anekdoty, scénky, improvizované „řeči“ nebo sarkastické poznámky, které „*mívaly pro posluchače kouzelnou příchuť veřejně řečeného protestu a byly akceptovány jako blýskání na lepší časy.*“[351] Protestsongem, který se stal jakousi hymnou šansonového uskupení, je píseň

---

[344] Zakládající členové šansonového skupení zvolili tento název inspirováni uměleckými díly, které v Alšově síni viseli nad hlavami všech přítomných.

[345] Jaroslav Jakoubek (*1927 – †1993) – textař, básník, skladatel a klavírista. Jeden z tvůrců českého šansonu. V 60. letech 20. století psal písně pro malá divadla (Reduta, Divadlo Na zábradlí, Paravan). Pro divadlo Rokoko napsal hudbu ke komedii J. *Schneidera Labyrint světa a lusthauz srdce* (1963). Publikoval soubory písňových textů *Plísničky* (1966) a *Variace* (1977). Jeho poezie vyšla ve sbírce *Balady, romance a hněvance: se dvěma intermezzy* (1992). In: ADAM, Jan. *Osobnosti – Česko: Ottův slovník.* s. 269.

[346] Alena Havlíčková (*1935 – †2008) – zpěvačka šansonů. Od roku 1955 působila jako činoherní herečka na mimopražských scénách, 1960 spoluzakládala divadlo malých forem Paravan v Praze a zůstala i po jeho zániku r. 1965 nedílnou součástí pražské šansonové éry. In: c.d., s. 211.

[347] Milan Jíra (*1927 – †2016) – klavírista, skladatel a profesor na konzervatoři v Praze. V letech 1968–1971 působil jako hudební redaktor v Československém rozhlase. Komponoval symfonickou a komorní hudbu. Autor scénické hudby k divadelním, televizním a rozhlasovým představením a stovky šansonů na texty W. Shakespeara, F. Villona aj. In: c.d., s. 290.

[348] Rudolf Pellar (*1923 – †2010) – herec, šansoniér a překladatel. Jeden z nejvýraznějších českých interpretů francouzských šansonů. Jeho zpěv zachycují např. alba *Písně* (2004) a *Písničky od Seiny* (2004). Jako překladatel spolupracoval se svou manželkou Lubou. Zaměřovali se především na moderní americkou a anglickou prózu a drama. In: c.d., s. 532.

[349] ŠMOLÍK, Jan. *Šanson, věc (skoro) veřejná*. s. 21.

[350] ŠMOLÍK, Jan. *Šanson – věc veřejná.* s. 26.

[351] ZAPLETAL, Petar. *Šanson – věc veřejná.* s. 66.

s názvem *Plebejskej song*,[352] která nechyběla na závěr žádného setkání. Hudbu i text k písni, která příznačně vystihuje povahu a záměr skupiny, napsal Jaroslav Jakoubek. I další členové seskupení přispěli svými počiny do repertoáru. Autorem velkého množství skladeb je zakládající člen Milan Jíra, který psal hudbu mimo jiné na texty členů souboru Jaroslava Vedrala, Ivo Štuky a Jana Petránka.[353]

Proklamované demokratické hodnoty a komentáře mezi písněmi, které byly posluchačům prezentovány bez ideologických příkras, byly trnem v oku komunistickému režimu. Vystupování šansonového seskupení tak bylo v průběhu normalizace omezováno represemi na jednotlivých členech. „*Byly různého druhu a kalibru. Třeba zákaz jedné písničky, textu, zákaz našich představení, ale také třeba zákaz umělecké činnosti – ten nás postihl asi dvakrát třikrát. Do opatření proti nám patří i výslech v Bartolomějské, ale také ‚zelené antony', které sice nemusely zasáhnout, ale strašily!*"[354] řekl v rozhovoru pro *Hudební rozhledy* Milan Jíra. Z toho důvodu se měnila nejen místa jejich působení,[355] ale i názvy pořadů.[356] V devadesátých letech se název ustálil na *Šanson – věc veřejná,* pod kterým umělci vystupují do dnešních dnů každou druhou středu v měsíci. V členské základně se vystřídala téměř stovka zvučných jmen – herec Jan Faltýnek, šansoniérka Ljuba Hermanová, básník Ivo Štuka, literát Karel Trinkewicz, herečka Jiřina Jirásková, herečka Libuše Švormová, herec Ilja Racek, textař a humorista Jaroslav Vedral a desítky dalších.

5. 4 Jan Petránek v období od srpna 1968 do roku 1989

Návrat československých představitelů z Moskvy a politika ústupků sovětskému vedení, která následovala, iniciovala záhy trvalý odchod řady rozhlasových pracovníků do ciziny. Jan Petránek dostal během let 1969 a 1970 několik nabídek na práci v zahraničí. „*Nejvíc jsem si cenil pozvání, abych přijel do San Franciska učit dějiny Evropy. Poslal mi je profesor Louis Wasserman, dlouholetý přítel celé rodiny. Jiná*

---

[352] Text písně uvádím v příloze.
[353] PELLAR, Rudolf. *Nejdřív se musíte narodit…* s. 79.
[354] ŠMOLÍK, Jan. *Šanson, věc (skoro) veřejná*. s. 20.
[355] Umělci vystupovali na různých místech hlavního města Prahy: v Alšově síni, Janáčkově síni, ve Smíchovském pivovaru, v nemocnici IKEM, restauraci v Riegrových sadech, na Žofíně, v Divadle Sluníčko, Sladkovského sále Obecního domu, Klubu Futurum-Smíchov, Malostranské besedě, Pálffyho paláci, a nakonec v Konzervatoři a ladičské škole Jana Deyla. In: ŠMOLÍK, Jan. *Šanson, věc (skoro) veřejná*. s. 20. Své prostory nabídl také Makrobiologický ústav ČSAV či Léčivé rostliny Zbraslav. In: ŠATÁNKOVÁ, Radana. *Rudolf Pellar: Překládal jsem pod cizím jménem*. s. nečíslováno.
[356] Pořady nesly postupně názvy: *Písničky pod vobraz, Písně a písničky, Píseň pro můj hlas, Patřím k tobě* (1975–1976), *Variace, Kantoři a študáci* (1987–1988), *Živá voda, Šanson 90* a nakonec stávající název *Šanson, věc veřejná*. In: ŠMOLÍK, Jan. *Šanson, věc (skoro) veřejná*. s. 20.

nabídka přišla ze švédské Uppsaly… Tato slavná univerzita mi rovněž nabízela práci přednášejícího nejméně na tři roky včetně domku pro mne i celou mou rodinu,“[357] vzpomíná na nástup normalizace ve své knize. Petránek emigrovat nechtěl, a to i navzdory faktu, že se jeho jméno objevilo v tzv. Bílé knize. „*Tahle brožura mě proklela tak nenávistně, že jsem se bál, že se ocitnu na Sibiři i s celou rodinou. Dokonce jsem si myslel, že je to dost pravděpodobné.*“[358] přiznává své obavy novinář.

V *brožuře K událostem v Československu: Fakta, dokumenty, svědectví tisku a očitých svědků,* jak se *Bílá kniha* oficiálně jmenovala, se o Janu Petránkovi doslova píše: „*V ten samý den* [tj. 26. srpna 1968 – pozn. autorky] *stanice «Praha» vysílala v ruské řeči výzvu bývalého dopisovatele Československého rozhlasu v Moskvě J. Petránka, ve které provokačně vyzýval sovětské vojáky, aby se nepodřizovali svým velitelům. Petránek skončil své vystoupení zpěvem hanlivé písně.*“[359]

Petránek své rozhodnutí zůstat ve vlasti vysvětluje ve své knize takto: „*Emigrovat jsem nechtěl… S hlubokým porozuměním jsem chápal ty, kteří překračovali hranici, aby šli vstříc svobodě. Měli na to svaté právo. Ale já nemám duši pro život jinde než v Čechách. Vždy jsem chtěl poznávat svět. Ale tady jsem doma.*“[360]

V únoru 1969 vedoucí posty v Československém rozhlase stále zaujímali lidé, kteří se proaktivně účastnili Pražského jara. Vedoucí Hlavní redakce zpravodajství Jiří Kmoch a vedoucí Redakce mezinárodního života Čestmír Suchý,[361] který ve funkci nahradil zesnulého Milana Weinera, „*zatím úporně drželi v rozhlasovém zpravodajství pozice demokratů. Chtěli je držet, dokud to půjde. Nedovolit vyhazování lidí. Sami však nemohli znát svou ‚hodinu S‘, kdy přijde tsunami represí za srpen, protiokupační vysílání… O dalším vývoji jsme si nedělali nejmenší iluze. Byl to boj o čas*,“[362] píše Petránek.

---

[357] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 246.
[358] c.d., s. 238.
[359] Tisková skupina sovětských žurnalistů. *K událostem v Československu: Fakta, dokumenty, svědectví tisku a očitých svědků.* s. 134–135.
[360] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 246.
[361] Čestmír Suchý (*11. 1. 1921 – †2. 1. 2005) – novinář a pedagog. Po studiu na reálném gymnáziu úspěšně dokončil Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. V letech 1946–1957 působil jako redaktor v *Rudém právu*. 1965–1969 pracoval jako zahraničně-politický redaktor a komentátor ČsRo. Protiokupačního vysílání se účastnil ve studiu kina Skaut. Od listopadu 1968 (po onemocnění Milana Weinera) do března 1970 vedl Redakci mezinárodního života. Po propuštění z Československého rozhlasu pracoval v letech 1973–1981 jako čistič oken. Signatář Charty 77. Od února 1990 přednášel na Fakultě sociálních věd UK, z toho 1990 děkan, od 1991 proděkan. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 237.
[362] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 247.

Kmoch i Suchý Petránkovi radili, aby nebezpečí, které mu hrozí za promluvy k vojákům okupačních armád a zpěv písně ve vysílání ČsRo, nepodceňoval. Zároveň se snažili, na radu Alexandera Dubčeka, zachovat zdání standardní pracovní morálky. Členové Redakce mezinárodního života proto dostali nabídku, aby vycestovali do oblastí, kde dříve působili jako zahraniční zpravodajové. Petránek nabídku přijal. Rozhodl se odjet do Indie s cílem uspořádat sérii přednášek o tom, co se v Československu odehrálo a jaké jsou výhledy do nejbližší budoucnosti.

Na letišti v indickém Novém Dillí Petránka přivítal jeho dobrý přítel Melville de Mellow, který ho doprovázel během jeho přednáškového turné. „*S ním po boku, když mě působivě představil vždy početnému auditoriu, jsem mluvil na Univerzitě v Novém Dillí, v Meerutu, pak asi pro dvacet poslanců Dolní sněmovny v sále hotelu Ašoka… Melville radil, abych v žádném případě nevynechal indický jih. Mínil, že bych měl hlavně v Madrásu mluvit o celém vývoji Pražského jara, aby byl zřejmější zákeřný záměr a cíl sovětské okupace*,“[363] vzpomíná Jan Petránek ve své knize.

Z Madrásu, kde mluvil na tiskové konferenci v poslaneckém klubu a Indickém oceánografickém muzeu, pokračoval do cejlonského[364] hlavního města Kolomba, kde vystoupil v místním parlamentu. Poté pokračoval do Pákistánu. „*Ze Západního Pákistánu jsem po řadě setkání a přednášek přeletěl celou Indii do Východního Pákistánu, který ještě nebyl dnešním Bangladéšem. V Dháce na velké travnaté ploše před tamní univerzitou jsem mluvil asi ke třem tisícovkám studentů… Chtěl jsem mluvit krátce, ale nakonec z toho byly celé dvě hodiny. Studenti seděli na zemi, bouřlivě tleskali a skandovali: ‚Palach, Palach will never die!‘*[365] *Poděkoval jsem za hrdinského Jana slovy: ‚Máte pravdu, Palach je skutečně nesmrtelný!‘*,“[366] píše novinář.

5.4.1 Rozhlasové besedy o kosmické tematice

Petránek se ze svého přednáškového putování po Indii a přilehlých státech vrátil v době, kdy funkci prvního tajemníka strany převzal Gustáv Husák. Dopad výměny na nejvyšším politickém postu byl citelný. „*Mnozí kolaboranti se už nestyděli projevit svou bezpáteřnost. Řada solidních lidí raději sama odcházela, když uviděli možnost klidnějšího nového místa. Já jsem byl znenadání pozván do televize Josefem Doubkem,*

[363] c.d., s. 249–250.
[364] Ostrovní stát nyní nese jméno Srí Lanka.
[365] „Palach, Palach nikdy nezemře.“ (Překlad vlastní).
[366] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 252.

který měl na starosti kosmickou problematiku, abych s ním před kamerou debatoval o Apollu a sovětských šancích při závodu o Měsíc,“[367] vzpomíná Petránek.

V Archivu České televize se záznam této debaty bohužel nezachoval.[368] Normalizační čistku práce nepohodlných autorů v Archivu ČsRo však přestálo několik zvukových záznamů pořadů týkajících se vědy a kosmické tématiky. Petránkova účast na těchto debatách vyžadovala perfektní znalost problematiky, bylo proto nutné, aby tuto oblast prozkoumal ještě podrobněji. *„Studoval jsem kosmickou terminologii, až se ze mne kouřilo. Hlavně jsem memoroval zkratky. Při událostech, kde jde o zlomky vteřin, není čas dlouze vzpomínat na jejich význam,*“[369] přiznává novinář.

Ve dnech 15., 16. a 17. ledna 1969 hovořil Jan Petránek ve vysílání Československého rozhlasu o sovětských kosmických lodích SOJUZ 4 a 5. Ze dne 17. ledna 1969 se v Archivu Českého rozhlasu zachoval záznam pořadu *Mikrofórum*, který moderovala dvojice Pavel Tumlíř a Markéta Černá. Ve zhruba pětiminutovém vstupu Petránek odpovídal na dotazy posluchačů, které reagovaly na jeho předešlé vstupy k této problematice. Dále informoval o novinkách, které se okolo sovětského vesmírného programu odehrály. „*Vy víte ze včerejška, že ti dva kosmonauti, kteří byli jako členové posádky v SOJUZu 5,*[370] *Chrunov a Jelisejev, přestoupili do SOJUZU 4 a všichni tři se SOJUZem 4 přistáli nedaleko Karagandy, tedy prakticky v oblasti, která je z kosmodromu Bajkonur, odkud startovali, letadlem dosažitelná během jedné, necelé jedné hodiny*.“[371] Novinář dále hovoří o řediteli západoněmecké observatoře v Bochumi profesoru Heinzi Kaminském, který svými nepodloženými předpověďmi bude podle

---

[367] c.d., s. 254.

[368] V Archivu České televize se zachovaly pouze dva pořady z 60. let, v nichž vystupuje Jan Petránek. Prvním z nich je dokumentární diskusní pořad s názvem *Zamyšlení nad Čínou* vysílaný 19. května 1967. Besedy, kterou moderoval Vladimír Tosek, se kromě Jana Petránka účastnil dr. Ivo Vasilijev, Kamil Winter a Walter Stamberger. Z roku 1965 se zachoval reportážní pořad *Gong*, v němž Jan Petránek vyprávěl (často kriticky) o Sovětském svazu. In: Archiv autorky, Mailová korespondence s Libuší Pekárkovou ze Správy programových fondů – Mediální badatelny Archivu ČT Praha, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

[369] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 254.

[370] SOJUZ 5 byla sovětská kosmická loď sloužící jako cíl při spojení s lodí SOJUZ 4, která startovala 14. 1. 1969 s V. A. Šalatovem na palubě. Loď SOJUZ 5 startovala 15. 1. 1969 se tříčlennou posádkou, kterou tvořili: B. V: Volynov, A. S. Jelisejev aj. V. Chrunov. Kosmonauti Chrunov a Jelisejev během asi hodinového pobytu v kosmu provedli některé experimenty a přešli do orbitální sekce lodi SOJUZ 4. Obě lodě byly spojeny více než 4 hodiny. K opětovnému rozdělení lodí došlo 16. ledna 1969 ve 13.55 SEČ. Kabina lodi SOJUZ 4 (se třemi kosmonauty) přistála 17. ledna v 7.53 SEČ asi 40 kilometrů severozápadně od Karagandy. Po přestupu kosmonautů vnějším prostorem zůstal na palubě lodi SOJUZ 5 pouze velitel Volynov. Loď přistála 18. 1. 1969 v 9.00 SEČ 200 kilometrů jihozápadně od Kustanaje v Kazachstánu. Jednalo se o první spojení dvou pilotovaných lodí a přestup kosmonautů v historii. In: LÁLA, Petr a Antonín VÍTEK. *Malá encyklopedie kosmonautiky.* s. 287–288.

[371] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06805/1, Mikrofórum 17. 01. 1969 – 1. pás, stopáž 40.00 min.

Petránkových slov ztrácet na serióznosti. Moderátorka Markéta Černá na výčet Kaminského pochybení reaguje následovně: „*No my si na tohle to vzpomínáme, ale taky si vzpomínáme, že všechny tvoje předpovědi se splnily*.“[372] Tumlíř dodává: „*Ano, pro nás jsi kosmický věštec, Jan Petránek*.“[373]

O den později, 18. ledna 1969, Petránek ve vysílání ČsRo komentoval lety amerických a sovětských kosmických lodí. Ve dvouminutovém vstupu řekl: „*S největší pravděpodobností vstoupí v tomto roce člověk na Měsíc a zhruba ve stejné době se podaří měkké přistání první automatické stanice na Marsu. Je možné, že letos bude i vytvořena první orbitální laboratoř obydlená vědeckým týmem. Zřejmě by všechny tyto vesmírné činy už mohly být skutečností, kdyby tento svět nebyl rozdělen a byla možná zásadní mezinárodní spolupráce. Ale svět rozdělen je a měření sil kosmických, duchovních i národohospodářských pokračuje. I v oblasti kosmu.*“[374] Petránek dále pokračoval statistikou soutěžení dvou kosmických mocností – Sovětského svazu a Spojených států amerických. „*Pro Američany právě skončený experiment SOJUZu 4 a 5 bude impulzem k ještě rychlejšímu provedení, pokud je to vůbec možné, příprav na let Apolla 9,*[375] *10*[376] *a 11*.“[377][378]

Tato úvaha se potvrdila o půl roku později, když Američané vyslali vesmírnou loď Apollo 11 do kosmu s cílem prvního přistání člověka na Měsíci. Petránek, který se v první polovině roku 1969 kosmické problematice naplno věnoval, se účastnil několika besed, které se letem Apolla 11 zabývaly. Pět z nich se zachovalo v dobré kvalitě v Archivu Českého rozhlasu.

---

[372] tamtéž.
[373] tamtéž.
[374] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06804/5, Petránek, J. – poznámka red. k uskutečněným letům amerických a sovětských kosmických lodí, stopáž 2.06 min.
[375] Apollo 9 byl první let kompletní lodi, která odstartovala 3. března 1969. V jeho průběhu byla loď komplexně vyzkoušena na dráze kolem Země. In: LÁLA, Petr a Antonín VÍTEK. *Malá encyklopedie kosmonautiky*. s. 324.
[376] Apollo 10 byl let, ve kterém se naposledy uskutečnila prověrka všech částí lodi – tentokrát už na dráze kolem Měsíce. Posádku letu, který odstartoval 18. května 1969, tvořila trojice kosmonautů: T. P. Stafford, E. A. Cernan a J. W. Young. In: tamtéž.
[377] Apollo 11 je označení amerického pilotovaného kosmického letu programu Apollo, během něhož se poprvé v historii podařilo přistání lidí na Měsíci. Kosmonauti Neil Armstrong a Buzz Aldrin oddělili měsíční sekci EAGLE od lodi COLUMBIA 20. července ve 18.47 SEČ a na dalším oběhu zahájili sestup k Měsíci. První lidé přistáli na Měsíci 20. července ve 21.14 SEČ asi 6 kilometrů od středu vybrané oblasti v Mare Tranquillitatis. Armstrong, jako první člověk vůbec, vstoupil na měsíční povrch, následován za 18 minut Aldrinem. První vycházka na Měsíci, kde kosmonauti vztyčili americkou vlajku, trvala dvě hodiny a patnáct minut. Během více než jednadvaceti hodinového pobytu bylo odebráno 22 kilo vzorků a celý průběh činnosti kosmonautů na Měsíci byl přenášen televizní kamerou. In: c.d., s. 325.
[378] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06804/5, Petránek, J. – poznámka red. k uskutečněným letům amerických a sovětských kosmických lodí, stopáž 2.06 min.

V polovině července, tj. 17. 7. 1969, Petránek vystoupil v pořadu *Svět u mikrofonu*. Společně s rozhlasovým kolegou Ivou Budilem, prof. dr. R. Peškem, dr. J. Dvořákem a dr. P. Lálou se zamýšleli nad významem a dosahem tohoto kosmického experimentu. Na počátku posluchače informovali o průběhu letu kosmické lodi Apollo k Měsíci, která byla v polovině cesty. Třicetiminutový program Petránek zakončil slovy: „ *No já myslím, že lidé fandí kosmonautice právě, někdy třeba i podvědomě, z toho důvodu, že v tom vidí rozvoj společnosti, že to bude mít obrovský dopad i na lékařství. Já jsem byl, je to nedávno, pár týdnů, v Indii, kde mě indický lékař říká: ‚Podívejte se, my jsme chudá země, my bychom potřebovali velice mnoho fondů na spoustu pozemských problémů, ale já sám se nestavím proti financování kosmonautiky, protože si myslím, že v tom je esence, tam se sbíhají desítky lidských profesí, desítky výrobních programů a potom se to zpátky vrací v podobě nových hmot, v podobě nových zákonitostí o přírodě, nových zákonitostí i o živé hmotě a to potom se zpátky rentuje lidstvu‘.“*[379]

V Archivu Českého rozhlasu je dostupný záznam přímé reportáže z přistání kosmické lodi Apolla 11 na Měsíci ze dne 20. července 1969, která byla vysílaná od 21.00hod na stanici Praha a Bratislava. Kromě Jana Petránka tuto dějinnou událost komentovali: prof. dr. R. Pešek, J. Sadil, prof. dr. V. Guth, dr. P. Lála, F. Kadavý, dr. M. Morávek a redaktor Ivo Budil. Petránkovo několikaměsíční pečlivé studium kosmické problematiky se během živého vysílání zúročilo. Na patnáct minut vypadlo spojení, rozhlasové vlny však nezůstaly němé. Petránek byl jako vždy připraven. „*No tak jsem recitoval ze Cyrana ‚jak Měsíc plné hodinky na obloze‘... Tohle člověk musí mít všechno připravený. Nebo jsem mávnul, aby tam dali něco z Dvořáka, jako ‚měsíčku na nebi hlubokém‘. Musíte mít vždycky v rezervě, co říkat,*“[380] prozradil v osobním rozhovoru. „*Ale nejvíc jsem překvapil v tom rádiu, když jsem měl dvě staré Spidoly a na těch jsem chytal, co se přímo dělo. A mně se povedlo, zřejmě přes jednu německou retranslační stanici dostávat ten signál, takže jak potom pravil z Paříže jeden zpravodaj Agence France Presse. Československý rozhlas byl první, kdo přesně s jednovteřinovým zpožděním, protože jednu vteřinu to trvá, než signál z Měsíce doletí na zeměkouli, oznámil to, co prohlásil uvnitř první astronaut nebo první měsíčňan: ‚Light on, contact lights, the Eagle has landed. Tak tohleto jsem skutečně stihnul prakticky z toho*

[379] Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06804/5, 17. 7. 1969 – Svět u mikrofonu, stopáž 30.00 min.
[380] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

anglického překladu, protože naše televizní zpravodajství bylo snad o minutu pozdějc,“[381] vzpomínal během setkání ve zbraslavském divadle Jana Kašky Petránek.

5.4.2 Odchod z Československého rozhlasu a první pokus o vraždu

Přímá reportáž z přistání Apolla 11 na Zemi, které komentoval společně s redaktorem Ivo Budilem, dr. P. Lálou a dr. J. Dvořákem, byl Petránkův poslední počin v Československém rozhlase. „*Musel jsem odejít. Ze svobody slova zbyla v rádiu jen mlhavá předpověď počasí a hlášení času. K vládě nad rozhlasovými vlnami se nakonec přece jen prodrali estébáci. Ve zpravodajství začal kádrovat lidi neobyčejně slizký Josef Skála a jeho podlézavý poskok Dolejš,*“[382] píše novinář.

Ještě před definitivní výpovědí mu byla nabídnuta možnost vykoupit se ze svých hříchů. „*Dostal jsem šanci napsat komentář Jak vidím Alexandera Dubčeka a to mě mělo omilostnit. Napsal jsem to jako výraz úcty, a pokud se pamatuji, zakončil jsem to větou, že nejen Řekové a Makedonci, nýbrž i Čechoslováci mají a budou mít ve svých dějinách svého Alexandra Velikého,*“[383] vzpomíná Petránek v *Almanachu českých novinářů*. K odchodu z Československého rozhlasu dodává: „*Rozloučení s rozhlasem jsem vnímal skoro jako rozloučení se životem. Jak jinak se loučí člověk s celoživotní láskou?*“[384]

Po odchodu z Československého rozhlasu nastalo pro Petránka několikaměsíční marné hledání nového zaměstnání. Politicky nepohodlného bývalého rozhlasáka nechtěli /nemohli nikde přijmout. Pokud se mu přeci jenom podařilo někde najít špatně placené nekvalifikované místo, musel ho zanedlouho opustit. Ve volných chvílích proto vypomáhal Jiřímu Hájkovi[385] a Františku Krieglovi,[386] kterým dělal pohotového řidiče po Praze. „*To byl důvod, že mi zvoníval uprostřed nocí telefon a někdo mi sděloval, že brzy umřu, nepřestanu-li zadarmo dělat taxikáře*,“[387] píše Petránek.

---

[381] *Pocta Janu Petránkovi: forbína Zbraslavské kulturní společnosti.* [zvukový záznam na CD]. Praha: Zbraslavská kulturní společnost, 2015.
[382] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 255.
[383] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 161.
[384] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 255.
[385] Ministr zahraničí a šéf československé diplomacie Jiří Hájek během mimořádného zasedání Rady bezpečnosti OSN o invazi do Československa, která se konala ve dnech 21. – 24. srpna 1968, jasně odsoudil okupaci a popřel také existenci diskutovaného pozvání ze strany ČSSR. Ihned po návrtu do vlasti Hájek za tento proslov zaplatil svým ministerským postem. In: MACH, Vladimír. Jiří Hájek. *Totalita* [online]. [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_hajekj.php.
[386] František Kriegel jako jediný z československé delegace v Moskvě odmítl podepsat tzv. Moskevský protokol.
[387] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 258.

Nelibost režimu nad jeho styky vyvrcholila tragickou dopravní nehodou. Při čekání na křižovatce Balabenka narazil do novinářova automobilu značky Škoda zezadu plně naložený nákladní vůz. „*Měl jsem těžkej otřes mozku, odvezli mě do špitálu*[388] *na Sokolovský ulici. Potom když to soudila paní soudkyně, tak řekla, že on za to nemohl, že měl poškozenej brzdnej systém u tý 111 Tatry, která byla hodně naložená, když do mě vletěl. To, že do mě vletěl ve stovce po Praze, tak to už nikoho nezajímalo. Tak jsem mávnul rukou, hlavně že jsem živej, co se budu hádat a dokazovat, že to byl zlej úmysl, v tý době!*“[389] vzpomínal Petránek během osobního rozhovoru.

5.4.3 Továrna MITAS a druhý pokus o vraždu

Petránek hledal zaměstnání na padesáti šesti[390] místech bez úspěchu.[391] Na doporučení Čestmíra Suchého, který po výpovědi z Československého rozhlasu pracoval jako myč výkladních skříní, zkusil své štěstí v továrně na výrobu pneumatik MITAS v Zahradním městě na Praze 10. Podle Petránkových vzpomínek Suchý doslova řekl: „*Tam bys měl mít šanci. Tam berou i vrahy, kteří si už odseděli své.*“[392]Ani na tomto pracovišti však neprobíhalo vše standardně – vedoucí kotelny požádal o úplatek šest tisíc korun. „*A já jsem nevěděl tedy jak uživit rodinu, tak jsem vyhrabal z kasičky rodinné těch šest tisíc a dal jsem mu to,*“[393] vzpomíná novinář v pořadu *13. komnata Jana Petránka*. V továrně byl zaměstnán od 3. ledna 1972[394] a jeho měsíční plat činil dva tisíce korun.[395] K obsluze dostal horkovod, úpravnu studené vody, občas z železničních cisteren stáčel mazut nebo dělal chemické analýzy kotelní vody.[396]

Petránek ve své knize vzpomíná na výjimečné kolegy, se kterými se v kotelně sešel. Mezi jeho spolupracovníky patřil například autor publikací o dějinách poválečného Československa Karel Kaplan, historik Josef Belda, filozof Jan Šindelář a encyklopedista dr. Kneř.[397] Všichni pánové se, navzdory nepřízni osudu a nelibosti komunistického režimu, nadále snažili věnovat svému oboru. Nebylo proto výjimkou, když během nočních směn jeden hlídal dva sousední kotle, aby druhý spolupracovník

[388] Jan Petránek strávil v nemocnici devět měsíců. In: PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 259.
[389] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.
[390] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.
[391] Ve snaze rozšířit si kvalifikaci složil Petránek zkoušky opravňující ho řídit nákladní vůz. In: KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. s. 95.
[392] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 260.
[393] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.
[394] KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. s. 95.
[395] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.
[396] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 161.

mohl v patře studovat či pracovat na své nové knize, článku nebo odborném pojednání. „*Já jsem při těch nočních šichtách nejraději překládal: namátkou vyjmenuji Henryho Kissingera Atlantický pakt – problémové partnerství. Celé dva roky jsem si pochutnával na práci amerického Palackého. Myslím tím Alexandra de Condé a jeho obrovskou práci Historie americké zahraniční politiky*,“[398] vzpomíná Petránek.

Kromě překladů se věnoval[399] i vydávání vlastního občasníku, který pojmenoval po své manželce Ludmile – *Ludmila Daily News*. Časopis obsahoval především články věnující se problematice, kterou československá média opomíjela. Podkladový materiál pro své příspěvky získával z vysílání zahraničních rozhlasových stanic[400] – především anglické BBC a ruské Golos Rossiji. *Ludmila Daily News*, jenž označuje za svůj „*soukromý monitor*“,[401] vznikaly pouze v jedné kopii. Nebývalý zájem o politicky nezaujaté zpravodajství způsobilo, že občasník koloval v mnoha výtiscích od jednoho spolupracovníka ke druhému.[402]

Během jedné z nočních směn se odehrál druhý pokus o vraždu, na který novinář vzpomínal během osobního rozhovoru takto: „*Ten pokus o vraždu v kotelně. To bylo v MITAScе, kdy já jsem obsluhoval horkou i studenou vodu… No a když jsem měl noční, tak najednou někdo vypnul proud a samozřejmě v okamžiku, kdy vypnete proud, tak ty čerpadla, obrovský stroje, přestávaj hnát do kotlů tu bezkyslíkovou měkkou vodu. Když jste nahoře, tak musíte běžet dolu do tý veliký místnosti, kde je ta solanková nádrž. Ale ta solanková nádrž má železný poklopy. Ty všechny byly otevřený a najednou, jak to vypnulo, tak vypnula elektřina, ale zároveň vypnulo i tzv. nouzový osvětlení. Já kdybych neposlouchal BBC za čtvrtým kotlem, kde jsem, abych viděl, jak ladit, musel mít baterku a s tou baterku jak to vyhodilo, musíte běžet dolu, aby se vám ty motory neroztočily zpátky, protože ty by se rozmlátily a vás by odsoudili, že jste udělali půl milionovou škodu, že jste nestačila zavřít těma velkejma litinovejma kolama přívod vody. Abyste se k nim dostala, tak musíte proběhnout přes ty otevřený nádrže. Ty nádrže mají mít*

---

[397] tamtéž.
[398] tamtéž.
[399] Petránek se během nočních směn připravoval i na státní zkoušku z anglického jazyka, kterou úspěšně absolvoval. In: PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 114.
[400] Umístění antény nad kotelnu v továrně MITAS zprostředkoval Petránkovi místní funkcionář Komunistické strany Jaroslav Jerman. I ostatní kolegové na vyšších postech byli ochotní novináři pomoci. „*Na ředitelství se našli lidé, kteří pro mne xeroxovali Pelikánovy Listy nebo Tigridovo Svědectví,*“ píše ve své knize Petránek. In: PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 262.
[401] tamtéž.
[402] Petránek své staré články a komentáře ve svém pražském bytě nearchivuje. Důvod blíže osvětlil v e-mailové korespondenci, v níž mimo jiné uvedl: „*Co jsem psával kdysi, to je na chalupě v Jizerských*

samozřejmě zaklapnutý víka, já kdybych neměl v ruce baterku a běžel jen tak poslepu, tak jsem musel propadnout ty čtyři metry hluboko a vletět na ty betonový hranoly, o který se čeří voda. No kdybych to přežil, tak bych musel bejt polámanej, ruce, nohy, rozbitá hlava. Byla to fyzická likvidace. Jedině by záleželo na štěstí, jestli bych to přežil s těžkejma úrazama, nebo jestli by mě ten pád zabil. Takže já jsem to viděl, zašrouboval jsem to a za půl hodiny naskočilo osvětlení. No a ráno, když přišli šéfové do práce, tak koukali jako přízraky, jako že jsem živej. Já jsem si tam počkal vzadu, za těma obrovskejma balónama… Většinou chodí kolem půl sedmý, tentokrát už pět minut před šestou, kdy začíná směna, vběhli páni šéfové dovnitř a já jsem vylezl a povídám: ‚Dobré ráno, jak jste se vyspali?' Tak oni strnuli. Přišli si poslechnout, jestli jsem živej, nebo co se stalo."[403]

Další zajímavé svědectví o poměrech na počátku sedmdesátých let podává dopis, který Jan Petránek zaslal své matce 27. července 1970. Vyjadřuje v něm své zklamání nad státním zřízením v Československu a přiznává, že i přes odchod z rozhlasu se stále věnuje tvůrčí činnosti, v tomto případě překladu anglicky psané publikace. Petránek v dopise píše: „*Drahá mámo… U mě v práci je stále všechno při starém – nic se neví určitě, so I am keeping my temper – and that´s all*[404]*… Já jsem dopřeložil velice zajímavou brožuru, kterou vydala v Londýně ‚Disabled Living Foundation' – pro náš Svaz tělesně postižených. Má to přes 60 stran odborného textu – průmyslově a architekturně říznutá angličtina byla pro mne dost těžká, ale publikace je to natolik vynikající a natolik bere ohled na tělesně postižené lidi, že oči přecházejí… Přímo z toho dýchne na člověka taková péče o lidi, že až srdce bolí při pohledu na naše domácí poměry. Začínám docházet k názoru, že socialismus je nerealizovatelný, nebude-li mezi jeho hlavními zásadami princip zajišťující, aby každá sociální vrstva měla praktickou možnost hájit své vlastní zájmy, veřejně je objasňovat a prosazovat.*"[405]

Na druhé straně dopisu se vyjadřuje k poměrům v Československém rozhlase a popisuje příhodu, která ilustruje jeho oblibu u posluchačů. „*Rozbil se mi psací stroj – praskla páková převodka řádkovací páky… V opravárně, kam jsem to přinesl, mě poznali – podle hlasu, protože podle fousů mě nepozná skoro nikdo – a měl jsem to spravené za den a ještě mi děkovali, že jsem neutekl do ciziny. V televizi a v rozhlase*

---

horách, kde jsem letos ani nebyl." In: Archiv autorky, Mailová korespondence s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

[403] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

[404] „Takže se snažím být klidný, a to je vše." Překlad vlastní.

[405] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 159 z 27. 7. 1970.

zase vyhodili pár desítek lidí – už tam skoro vůbec nikdo není – a úroveň taky hrozně klesá. Jdou teď ve velkém na odbyt gramofonové desky a v Praze jsou pořád – i když jsou dovolené – vyprodány biografy, protože doma se nikdo nekouká na televizi.“[406]

5.4.4 Petránek členem hudebního uskupení Šanson – věc veřejná

Tým spolupracovníků v kotelně po čase rozšířil Jaroslav Jakoubek, básník a skladatel, který se spolupodílel na organizování šansonových večerů. Skupina umělců, která je známá pod názvem *Šanson – věc veřejná*, se poprvé sešla 21. února 1969. Jan Petránek se, jak již bylo uvedeno výše, připojil na druhém setkání. „*Programově jsme si vzali do erbu moudrost z básně Viktora Dyka: ‚Král ve Francii vládl absolutně – však píseň byla jeho moci mez…‘,* “[407] píše Petránek.

Hudební vystoupení svých kolegů Petránek prokládal vlastními úvahami či komentáři k dění u nás i za hranicemi. „*Já jsem pobavil publikum otevřením sborníku dokumentů mezinárodního práva. Z něho jsem četl Stalinův návrh v OSN žádající světové uznání principu, podle nějž ani revoluce, ani kontrarevoluce nesměly být záminkou k ozbrojené intervenci v jiných státech. Musel jsem to za smíchu přítomných přečíst dvakrát a uvést, že to v OSN deklamoval Vjačeslav Molotov,“[408]* vzpomíná na jeden z šansonových večerů Petránek ve své knize. Pro šansonové obecenstvo též připravoval aktuální reportáže o kosmických lodích Apollo 14,[409] 15,[410] 16[411] a 17,[412] které právě přistávaly na Měsíci.

Na konci sedmdesátých let předčítal vlastní povídky[413] z cyklu *O obecenstvu, které stíhá svůj cirkus*. „*Žádná povídka nebyla delší než na jednu stránku. Ani nemohla být, poněvadž jsem si dával do psacího stroje pro jistotu roli papíru pro dálnopis. Když jsem povídku dočetl, obvykle si o ní někdo řekl, a tak jsem je rozdával. Hodně jich*

---

[406] Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 160 z 27. 7. 1970.
[407] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 162.
[408] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 277.
[409] Apollo 14 byla třetí úspěšná měsíční expedice. Kosmonauti Shepard a Mitchell přistáli na Měsíci 5. února 1969. In: LÁLA, Petr a Antonín VÍTEK. *Malá encyklopedie kosmonautiky.* s. 327–328.
[410] Apollo 15 byla čtvrtá úspěšná měsíční expedice – první ve zdokonalené verzi, která sloužila k rozšíření vědeckého výzkumu. Na Měsíc bylo při letu, který odstartoval 26. července 1971, dopraveno elektrické vozítko Rover. Během letu byla vypuštěna vědecká družice Měsíce. In: c.d., s. 328.
[411] Apollo 16 byla pátá měsíční expedice. Raketa odstartovala dne 16. dubna 1972 s tříčlennou posádkou: J. W. Young, Ch. M. Duke a T. K. Mattingly. In: c.d., s. 330.
[412] Apollo 17 byla šestá měsíční expedice, která byla stejně jako předešlé dvě, vybavená rozšířenou vědeckou aparaturou. Poprvé pracoval na Měsíci profesionální geolog dr. H. H. Schmitt. Kromě něj byli v posádce letu, který odstartoval 7. prosince 1972, také E. A. Cernan a R. E. Evans. In: c.d., s. 331.
[413] Povídek z cyklu *O obecenstvu, které stíhá svůj cirkus* vzniklo okolo čtyřiceti. In: *Noční Mikrofórum* [rozhlasový pořad]. ČRo 2 – Praha. 29. 10. 2011 22:30.

dostala, pokud se pamatuji, paní Alena Chvátalová,[414] *dcera Jindřicha Plachty,*“[415] píše ve své knize novinář. V době, kdy byl Petránek označen za osobu nežádoucí a nemohl sám předstoupit před obecenstvo, četl jeho komentáře herec a přítel Ilja Racek. „*Byly to zprávy ze světa a okolí a zprávy z vesmíru, které on v MITAScе na těch několika rádiích z celého světa nachytal a byly to neuvěřitelný novinky, o kterých se tady nikdy nikdo nedozvěděl,*“[416] vzpomínal Ilja Racek v televizním pořadu *13. komnata Jana Petránka*.

Novinář své články a komentáře podepisoval různými pseudonymy. Využíval jména svých přátel, kterým ještě režim nezakázal vystupovat, či jména zcela smyšlená, např. Petr Zpěvák. „*Říkalo se tomu ‚pokrývačství‘ a Petránek si jednou vymyslel pokrývače opravdu originálního – francouzský lid. Pustil totiž svůj text s podpisem ‚francouzská lidová‘.*“[417]

Do rozsáhlého repertoáru skupiny, který se velmi často obměňuje, přispěl texty k více než dvaceti písním. Asi nejznámější a nejčastěji citovanou je píseň s názvem *Šachovnice*: „*Život je jako šachovnice, kde často nemáš dobrej tah – kde jsou tví střelci bez munice, a král je skoro na márách, hrát s čistým štítem bejvá perný – pravidla když jsou samá lež – figury, ty mám dycky černý – a ještě mi soupeř upře věž! – Takovou všivou partii – tu nemám vůbec rád – a přes všechnu mizérii já dál ji budu hrát. Dávejte bacha, jak mi vezmou krále, kterej se nesmí brát – a já tu všivou partii dál přesto budu hrát. Že nemám žádnou naději – ledaže bych jí krad? Jen počkejte si raději – kdo dostane šach mat.*“[418]

Petránek napsal několik českých překladů k zahraničním skladbám. Například k písni *L´hymne d´amour*, kterou ve francouzském originále zpívá Edith Piaf, napsal český text a píseň nazval *Óda na lásku*.[419] Petránek přeložil i tři Shakespearovy sonety – první, poslední a tzv. herecký sonet s číslem 29. V něm se mimo jiné zpívá: „*Prozření z iluzí se bolestivě hojí – a přece nelze žít a přežít beze snění – Pravda má v každé hře svou nesmrtelnou líc – a sotva králův trůn znamenat může víc.*“[420] Kromě vlastních textů a překladů zahraničích skladeb se Petránek věnoval také psaní autorských básní. Sbírku, kterou sepsal během normalizačních let, nyní vlastní jeho přítel Karel Tejkal. Ukázky Petránkovy poezie uvádím rovněž v příloze práce.

---

[414] Paní Alena Chvátalová bohužel, podle informací sociální pracovnice domova důchodců ve Stodůlkách v Praze, minulý rok (tj.2015) zesnula. Texty Petránkových povídek se tak nedochovaly.
[415] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 279.
[416] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.
[417] ŠMOLÍK, Jan. *Šanson – věc veřejná.* s. 26.
[418] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 163.
[419] Celý Petránkův text ke skladbě uvádím v příloze.

5.4.5 Návštěva Indiry Gándhíové

I po odchodu z Československého rozhlasu, v době, kdy pracoval v továrně na výboru pneumatik MITAS, udržoval Petránek styky s rozhlasovými kolegy, které navázal během pracovních pobytů v Indii a Sovětském svazu. Z Moskvy Petránka občas přijela navštívit Světlana Počívalová, která českému novináři vozila rozličné tituly samizdatové literatury. Petránek si tak udržoval alespoň částečný přehled o tom, co dělá opozice v Sovětském svazu. Počívalová věnovala Petránkovi i první díl *Souostroví Gulag* od Alexandra Solženicyna, který novinář pro samizdat přeložil.[421] „*Solženicyna jsem měl před sebou v ruštině a jeho český text jsem namlouval na magnetofon. Z tohoto záznamu ho potom někdo přepisoval. Samozřejmě to nebyl dokonalý překlad, ale šlo o to, aby se rychle dostal k lidem,*“[422] vzpomínal pro knihu Karla Pacnera.

V červenci 1972 přijela na státní návštěvu Československa indická premiérka Indira Gándhíová. Na recepci, kterou pořádala v sídle ministerstva zahraničí v Černínském paláci, pozvala i svého oblíbeného československého novináře, který k jejímu údivu pracoval v kotelně. Pozvánku tak vtipně adresovala takto: *„redaktor Jan Petránek, agentura MITAS.“*[423] Cestu do Černínského paláce zatarasil Petránkovi vůz Státní bezpečnosti. Novinář byl nucen vrátit se domů. „*Za chvilku zazvonil telefon od Indů: Kde jsem a proč nejedu? Vysvětlil jsem jim situaci, poslali pro mne auto s diplomatickým číslem. Když jsem přišel do recepčního sálu, paní Gándhíová mne pozdravila jako svého velkého přítele – komunističtí diplomaté a tajní zdvihali obočí. Chvilku jsme si povídali,*“[424] vzpomínal na setkání Petránek.

5.4.6 Jan Petránek signatářem Charty 77

Jan Petránek byl jedním z prvních signatářů Charty 77. *Prohlášení Charty 77* podepsal dne 24. prosince 1976,[425] a jak sám v knize přiznává – málem dvakrát. Jako první přišel syn Jindřicha Suka, korespondenta ČTK, se kterým Petránek spolupracoval během zahraničního pobytu v Moskvě, poté i manželka politika a ekonoma Věnka Šilhána, Libuše.

---

[420] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 284.
[421] Kromě Solženicynova *Souostroví Gulag* přeložil Petránek pro samizdat i *Dějiny USA*, životopis Johna Kennedyho či *Dějiny Středního východu*. In: PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 113.
[422] tamtéž.
[423] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.
[424] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 113.
[425] CÍSAŘOVSKÁ, Blanka a Vilém PREČAN. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989.* s. 22.

Petránek byl na Chartu 77 pyšný, protože „*dokazuje nezničitelnost myšlenek Pražského jara. A sílu odboje, který nebývá vždy nejlépe veden jenom střelivem.*“[426] Byl si však také vědom následků, které mohly citelně zasáhnout jeho i celou rodinu. „*Nedovolili, aby ani jeden z mých dvou synů, kteří jsou chytřejší než já, studovali… Zámečničina bylo to největší, co jim dovolili, aby jako řemeslo si dodělali. No a to samozřejmě mě velice bolelo, ale věděl jsem, že kluci jsou schopni sami se učit anglicky, sami se orientovat v dějinách. Byla to radost vidět, že mám dva kluky, kteří chápou, že tohle to jsou ty historické kleště, které škrtí nejenom Petránkovi, ale celý český národ,*“[427] říká v pořadu *13. komnata Jana Petránka*. Jan ani Martin svému otci podpis pod *Prohlášením Charty 77* nikdy nevyčetli, naopak na něj byli hrdí. „*To bylo něco, co mě obrovsky zvedlo a co mě dodneška drží, že si nic nevyčítám*,“[428] dodává v pořadu.

Nedlouho po podpisu Charty 77 Petránka zatkla Státní bezpečnost a odvezla do Bartolomějské ulice k výslechu. Po osmačtyřiceti hodinách byl propuštěn, protože nedostali do rukou to, v co doufali – výtisk *Prohlášení Charty 77*. Příslušníci StB však během domovní prohlídky – v době, kdy byla novinářova manželka na noční službě ve Vinohradské nemocnici – podstrčili do rodinné knihovny francouzské samizdatové materiály. Jejich přítomnost pak chtěli objasnit během další z domovních prohlídek, které nárazově pokračovaly dál.[429] „*A říkali, kdo vám sem nosí ty francouzský materiály? A já jsem říkal jaký? Oni pak mě sem přivedli a vytáhli… Tady je máte. A já říkám, tak to máte smůlu, protože já neumim francouzsky. A bylo to. To šlápli vedle,*“[430] vzpomínal v osobním rozhovoru.

5.4.7 Jan Petránek jako redaktor samizdatových Lidových novin

V září 1987 začaly vycházet samizdatové *Lidové noviny*, do kterých Jan Petránek od počátku přispíval. „*Než vůbec došlo k nápadu znovuzrození Lidovek, zahrnoval jsem Jirku a Jiřinu Rumlových a jejich švagra Mílu Pátka (všichni čtyři jsme byli staří rozhlasáci) zprávami o vývoji v Sovětském svazu. Dělal jsem pravidelné přehledy*,“[431] píše ve své knize novinář. Informace pro své články získával ze sovětských deníků *Pravda, Izvestija, Krasnaja zvezda, Komsomolska pravda* a *Ogoňok*.

---

[426] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 269.
[427] *13. komnata Jana Petránka*. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55.
[428] tamtéž.
[429] Při cestách autobusem na směnu do továrny MITAS si Petránek mnohokrát všiml černého auta se třemi muži. Pozornost Státní bezpečnosti ustala až v polovině osmdesátých let. In: PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 113.
[430] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

„*Všechny tyhle tiskoviny tenkrát stály dohromady míň než dneska jedny noviny. Bylo vzrušující sledovat, jak se v Rusku nezastavitelně hroutí staré poměry. Sovětské noviny začaly popisovat skutečnosti, při kterých čtenáři lapali po dechu,*“[432] píše ve své knize.

Jednotlivé příspěvky v rubrice *Zahraničí* ale neměly typický zpravodajský charakter – v zápatí chyběly zdroje či prameny, ze kterých čerpal. Články, zabývající se ve většině případů poměry v Sovětském svazu a jeho satelitech, kde díky Gorbačovově perestrojce a glasnosti docházelo k postupné demokratizaci,[433] tak měly spíše formu komentářů k jednotlivým událostem.

Ve dvou nultých číslech publikoval Petránek celkem pět článků. V roce 1988 mu vyšlo celkem jedenáct článků – v dubnovém dva a v říjnovém jeho příspěvek chybí. Ve dvanácti číslech, která vyšla v roce 1989, měl čtyři články – v únorovém a březnovém, v květnovém dva. Petránek nikdy nepublikoval pod svým celým jménem. V nultých číslech jsou jeho články zveřejněny pod pseudonymy – Manuel Lopata a Heretikus. Posléze už pod zkratkou JP, výjimečně PET.[434] „*Jirka Ruml, kterej to dělal jako šéf, asi u šesti věcí, kde se mu něco nezdálo, tak místo našich jmen dával jenom ty zkratky. Jenom ty zkratky, takže mnohdy jsem to podepsal celým jménem a Jirka tam napsal jenom JP, aby jako v případě, že by to znesnadnil STBákům,*“[435] dodává v osobním rozhovoru.

---

[431] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 263.
[432] c.d., s. 263.
[433] Malé vybočení představoval pouze článek s názvem *Aralu hrozí katastrofa* z listopadu 1987, tj. druhého nultého čísla, ve kterém se zaobíral tématikou vysychání Aralského moře a zkoumal příčiny a následky této ekologické katastrofy.
[434] Všechny články samizdatových *Lidových novin* jsou dostupné online na internetové stránce: http://www.lidovky.cz/historie-obrazem.aspx
[435] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

6. Období po Sametové revoluci

6.1 Politická a společenská situace po pádu režimu v roce 1989

Od začátku roku 1989 sílily v Československu projevy občanské nespokojenosti. Během tzv. Palachova týdne v lednu 1989, během nějž si opozice a nezávislé občanské iniciativy připomínaly dvacetileté výročí sebeupálení Jana Palacha, došlo k největší sérii demonstrací od roku 1969.[436] Bez ohledu na brutalitu zásahů a následné zatýkání se jich účastnilo tisíce lidí. O půl roku později, v červnu 1989, zveřejnila opozice petici *Několik vět*. Požadavky na propuštění politických vězňů a svobodu shromažďování a projevu v ní obsažené podepsalo do listopadu 1989 na 40 tisíc občanů – mezi nimi i veřejně známé osobnosti, např. zpěvačka Hana Zagorová či herec Jiří Bartoška.[437] Političtí představitelé státu dosazení k moci sovětskou intervencí po srpnu 1968 se i přes narůstající počet veřejných protestů bránili jakýmkoli změnám.[438] Pád vyčerpaného normalizačního režimu byl však nevyhnutelný.

Impulzem pro rozhodující střet občanů s totalitní mocí se stalo brutální potlačení studentského shromáždění k uctění památky studenta Jana Opletala dne 17. listopadu 1989. Vzpomínková demonstrace studentů, která byla zahájena v 16.00 hod na Albertově, pokračovala přes Vyšehrad až na Národní třídu, kde byli účastníci nepovoleného pochodu uzavřeni ze všech stran narychlo nastoupeným kordónem pohotovostního pluku SNB. Policejní brutalita na Národní třídě iniciovala bezprostřední protestní akce, které přerostly ve státní převrat, jenž je pro svůj mírný průběh označován jako „sametová“ revoluce.

Dne 19. listopadu 1989 bylo v sále pražského Činoherního klub ustaveno Občanské fórum (OF), jehož hlavní osobností se stal dramatik a disident Václav Havel. Následující den vypukly na celém území Československa masové demonstrace na podporu požadavků Občanského fóra. 29. listopadu byl z Ústavy ČSSR vyjmut čtvrtý článek o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a státě – oficiálně tak po jedenačtyřiceti letech skončila vláda komunismu. Zásadní personální výměny ve vedoucích funkcích státu započaté 24. listopadu rezignací generálního tajemníka Ústředního výboru

[436] KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. s. 208.
[437] tamtéž.
[438] Ke změnám, které odstartoval nástup Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka ÚV KSSS v roce 1985, se Československo nepřiklonilo ani po nástupu nového generálního tajemníka ÚV KSČ Milouše Jakeše na konci roku 1987. In: c.d., s. 207–208.

Komunistické strany Československa Milouše Jakeše vyvrcholily volbou nového předsedy Federálního shromáždění (FS)[439] a prezidenta ČSSR.[440]

Federální vláda v čele s premiérem Mariánem Čalfou, jmenovaná dne 10. prosince 1989 a označovaná též jako „vláda národního porozumění“, dovedla Československo k prvním svobodným parlamentním volbám, které se konaly 8. a 9. června 1990.[441] Po jejich skončení docházelo k postupné eskalaci sporů o budoucí státoprávní uspořádání federativního Československa. Ke konkrétním debatám o podobě dělení Československa, kterých se účastnili oba vítězové voleb v roce 1992 – ODS s předsedou Václavem Klausem a HZDS v čele s Vladimírem Mečiarem – docházelo v období od července do prosince 1992. Samostatná Česká republika a Slovenská republika vznikly k 1. lednu 1993.

6.2 Československý rozhlas po listopadu 1989

Radikální transformace československého mediálního systému započala paralelně se společensko-politickými změnami. V první vývojové fázi se zásadním krokem stalo zrušení Federálního úřadu pro tisk a informace, který až do 31. července 1990[442] fungoval jako kontrolní a cenzurní orgán státu. Československý rozhlas, společně s ostatními médii, byl posléze odstátněn a liberalizován. Přestal být médiem státním a stal se médiem veřejné služby – nebyl již závislý na pomoci ze strany vlády a přísunu finančních prostředků ze státní pokladny. „*Stal se více rozhlasem svých posluchačů, kteří jej platí svými koncesemi.*“[443] Zcela novou situací bylo konkurenční prostředí, na které nebyl Československý rozhlas, respektive Český rozhlas, několik desítek let zvyklý.

Vymanění Československého rozhlasu z područí komunistické cenzury umožnilo návrat zakázaných autorů a jejich děl. Do vysílání se opět vrátily přímé přenosy. V rámci změny organizační struktury došlo k četným personálním změnám na vedoucích místech. Řady zaměstnanců ČsRo po rehabilitaci znovu rozšířili redaktoři propuštění po aktivní participaci na protiokupačním vysílání. Právě jejich návrat se stal důvodem k nespokojenosti části rozhlasových pracovníků, kteří se na podzim roku 1990

[439] Předsedou Federálního shromáždění se stal Alexander Dubček, který byl symbolem Pražského jara v roce 1968. In: JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům.* s. 399.
[440] Do funkce prezidenta ČSSR byl dne 29. prosince 1989 jednomyslně zvolen Václav Havel. In: tamtéž.
[441] c.d., s. 400.
[442] c.d., s. 399.
[443] PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu.* s. 147

zformovali v uskupení s názvem *Iniciativní skupina 17. listopadu*.[444] „*Naléhavě nás zval k návratu také rozhlas. Zváni byli všichni včerejší nepřátelé a nabízela se nám nejrůznější místa, jen si vybrat… Za touto vstřícnou, ba přímo přátelskou tváří se ovšem nedala utajit nechuť a neláska, někdy až nenávist vůči nám; nenávist, kterou měli za dvacet let povinně vypěstovanou a teď ji měli a museli v nastalé situaci tajit… Všechno to bylo trapné a já tu trapnost vnímala až do morku kosti,*“[445] vzpomínala Věra Šťovíčková-Heroldová ve své knize. Jindřiška Klímová[446] k přijetí do Československého rozhlasu krátce po Sametové revoluci napsala: „*Nikdo nám nemohl odpárat, že dvacet let práce v kotelnách, hospodách, skladech a obchodech nás poznamenalo. Někteří nejednou s hrůzou zjistili, že novinařina je řemeslo, jemuž se musí znovu učit a báli se toho. Cítili se bezpečněji ve vedoucích funkcích. Bylo ale i několik takových, kteří to stresující meziobdobí překonali svým talentem, který člověka jen tak neopouští. Šlo ale o to, skloubit ho s novým prostředím a s nároky měnící se doby.*“[447]

6.3 Jan Petránek po listopadu 1989

Sedmnáctý listopad 1989 byl pro Jana Petránka, stejně jako pro celou československou společnost, významným dnem, který znamenal vymanění se ze sovětského područí. Rodina Petránkova však měla další důvod k oslavám – ženil se syn Martin. „*Události na Národní třídě jeho svatební den neobyčejně zpestřily a dokreslily… Radoval jsem se se všemi. Nechtěl jsem, aby na mě bylo vidět, že jsem v osmapadesáti po osmnácti letech třísměnného provozu v kotelně vyčerpán do krajnosti. Vždyť po šichtě kotelníka jsem vždy pracoval dál. Nepřestával jsem být novinářem, nepřestával jsem studovat svět. Nenechal jsem se degradovat na kotelníka,*“[448] píše ve své knize novinář. Petránkovo velké nasazení společně

[444] JEŠUTOVÁ, Eva. Rozhlas zažil i nějaký ten návrat... In: *Květy jara – plody podzimu.* s. 333.
[445] ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. s. 123–124.
[446] Jindřiška Klímová, dř. Sobíšková, roz. Mašková (*15. 7. 1933) – novinářka. Po skončení studia na reálném gymnáziu v Karlových Varech nastoupila v roce 1954 do rozhlasové stanice v Plzni, posléze jako redaktorka studia v Karlových Varech. V letech 1963–1970 pracovala jako redaktorka vnitropolitické rubriky ČsRo Praha. Organizovala pravidelné živé vysílání diskusních pořadů a podílela se na společensko-kritických relacích, např. *Lidé – život – doba*, *Písničky s telefonem*. V roce 1968 získala novinářskou cenu hlavního města Prahy. Pro svou aktivní podporu demokratizačního procesu byla na počátku roku 1970 z Československého rozhlasu propuštěna. Až do pádu komunismu pracovala mimo obor (jako prodavačka, servírka atd.). Po rehabilitaci v roce 1990 opět navázala spolupráci s rozhlasem, kde jako novinářka na volné noze působí dodnes. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 124–125.
[447] KLÍMOVÁ, Jindra. Kapky činů v moři událostí… In: *Květy jara – plody podzimu.* s. 339.
[448] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 285.

s nezdravým pracovním prostředím v kotelně továrny na výrobu pneumatik MITAS způsobily vleklé zdravotní problémy. Lékaři mu na počátku 90. let diagnostikovali bronchitidu, cukrovku a rakovinu štítné žlázy, kterou se naštěstí podařilo odoperovat.[449] „*Skutečnost, že se vrátím ke své práci, mně dočasně vracela sílu. Aspoň tu nejnutnější*,“[450] dodává ke zdravotním obtížím.

K práci redaktora Československého rozhlasu se Jan Petránek vracet nechtěl. Vyslyšel však výzvu bývalého kolegy Ivo Budila, aby ve vysílání prezentoval nekrolog ruského fyzika Andreje Sacharova, který zesnul dne 14 prosince 1989. „*Sbohem Sacharovovi – to byl můj rozhlasový návrat k mikrofonu zhruba po dvaceti letech.*[451] *Hned nato mi volal sekretář Dubčeka, myslím, že to byl doktor Hanzel, a chtěl vědět, zda bych souhlasil s kandidaturou na místo generálního ředitele Československého rozhlasu*,“[452] píše ve své knize. Na funkci generálního ředitele ČsRo Petránka navrhli dva jeho kolegové a kamarádi – Jiří Ruml a Jiří Dienstbier. Petránek nabídku, která se ještě několikrát opakovala, odmítl. Své rozhodnutí v knize vysvětluje takto: „*Řekl jsem, že se nepovažuji za tak špatného novináře, abych zanechal psaní a zahrabal se do stohu kádrových čistek.*“[453] Na tento post při setkání s Václavem Havlem opakovaně doporučoval bývalého rozhlasového kolegu Richarda Seemana či dlouholetého ředitele Vinohradského divadla Františka Pavlíčka. „*Nebylo to však vůbec mou zásluhou, když se nakonec Pavlíček do sisyfovské práce rozhlasového šéfa pustil*,“[454] upozorňuje ve své knize.

V roce 1990 se Alexanderu Dubčekovi, který již v té době působil ve funkci předsedy Federálního shromáždění, dostal do rukou Petránkův komentář *Jak vidím*

---

[449] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 114.
[450] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 286.
[451] Zmiňovaný nekrolog Andreje Sacharova se v Archivu Českého rozhlasu nedochoval. Prvním zvukovým záznamem po roce 1989 je pořad s názvem: *Beseda na téma „Co chcete vědět o 21. 8. 1968“* vysílaný dne 21. srpna 1990. Petránek se besedy účastnil společně s historikem, doktorem Václavem Brabcem a novinářem, historikem a členem Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967-1970 Václavem Slavíkem. Pořad sestával z několika tematických okruhů, které tvořily dotazy posluchačů. Druhá v pořadí zazněla otázka, zda se dalo okupaci Československa zabránit mírnějším průběhem Pražského jara. Na dotaz moderátora, zda je to iluze, nebo nějaká reálná kalkulace, odpověděl Jan Petránek takto: „*Ať se v Československu dělo, co se dělo, Sověti by to chtěli prosazovat a samozřejmě jim to mohlo posloužit jako záminka. Ale domnívám se, že i kdyby nedošlo k Pražskému jaru, tak jsme tady sovětská vojska měli. Proto celá ta historická situace je významná tím, že se tu střetly síly. My jsme tím, co se stalo u nás v ´68 roku, popostrčili evropské i světové dějiny. Tady vrcholila krize ideologie, která čím dál tím víc pak jenom předstírala, jaké vznešené má cíle a to, že tyto cíle nebyly realizovatelné – na to právě ukazovali reformátoři, kteří chtěli reálný postup.“* In: Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF07155/d, Beseda na téma „Co chcete vědět o 21. 8. 1968“, stopáž 24.20 min.
[452] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 290–291.
[453] c.d., s. 291.
[454] tamtéž.

Alexandera Dubčeka sepsaný po sovětské okupaci v srpnu 1968.[455] Na jeho základě nabídl Dubček Petránkovi místo tajemníka. I tuto nabídku nepřijal. „*Tajemníka bych mu mohl dělat, jen kdyby chtěl mít ve své sekretariátu takový chaos, jaký by se musel dostat do Guinessovy knihy rekordů,*“[456] přiznává v knize *Almanach českých novinářů*.

Po pádu železné opony se Petránkovi otevřela možnost procestovat svět. V roce 1991 ho pozval tokijský rozhlas do Japonska. Jeden z místních redaktorů objevil jeho analýzu z roku 1955,[457] ve které hodnotil desetiletý pokrok mocnosti, která v roce 1945 prohrála druhou světovou válku. Ve své rozhlasové relaci upozornil, že „*nadaní Japonci vybudovali nový průmysl, a jestliže nepolevíí, budou na konci století patřit mezi nejvyspělejší státy.*“[458] Zaměstnanci tokijského rozhlasu chtěli svému českému kolegovi ukázat, že se ve své prognóze nemýlil. O rok později, v roce 1992, navštívil bývalého kolegu Karla Jezdinského, který emigroval do New Yorku, a společně brouzdali několik týdnů po Spojených státech amerických.

Jan Petránek se i po revoluci věnoval překladům zahraničních publikací z anglického a ruského jazyka. Mimo jiné přeložil knihu Alexandra Lebeděva, sovětského a posléze prvního ruského velvyslance v Československu, a poté v České republice, s názvem *Velvyslanec vzpomíná…*[459]

6.3.1 Jan Petránek jako redaktor obnovených Lidových novin

Petránek přešel po pádu komunistického režimu z redakce samizdatových *Lidových novin* do znovuobnoveného deníku *Lidové noviny*. Nová kapitola jejich historie se začala psát ještě před vydáním prosincového čísla. Z průběhu první redakční rady, která se konala v restauraci U Piaristů v Panské ulici,[460] bylo zřejmé, že stávající složení redakce dlouho nevydrží. „*Skoro celá redakční rada se chystala do nových vládních funkcí, Václav Havel do té nejvyšší – na Hrad. Nebyla to idylická schůzka, nijak jsme neslavili náhlý příchod svobody, spíš jsme se ‚hádali‘, co bude dál,“*[461] píše Jiří Ruml. Měsíční periodicita Lidových novin nebyla v novém režimu a v nárůstu počtu konkurenčních listů dlouhodobě udržitelná. Redakční rada přijala návrh, že LN budou

[455] Podrobnější informace k Petránkovu komentáři, viz strana 79 diplomové práce.
[456] SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* s. 161.
[457] Podrobnější informace k Petránkově analýze, viz strana 28 diplomové práce.
[458] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti.* s. 115.
[459] SÍGL, Miroslav. KNIHA: Sovětský (ruský) velvyslanec vzpomíná. *Lidové noviny* [online]. 12. 9. 2008. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/kniha-sovetsky-rusky-velvyslanec-vzpomina-fe5-/p_politika.aspx?c=A080911_123611_p_politika_wag
[460] BERÁNEK, Jindřich. IV. Rozhovor s Rudolfem Zemanem: 17. listopad 1939 končil v Ruzyni, o 50 let později tam začal. In: *Květy jara – plody podzimu.* s. 282.

na přechodnou dobu několika týdnů vycházet jako „obdeník“, posléze přejdou na pravidelný rytmus denního tisku. První číslo III. ročníku, které bylo na stáncích trafik dne 5. ledna 1990,[462] již vznikalo v nových redakčních prostorách, které se uvolnily na Václavském náměstí[463] po již nevycházejících *Zemědělských novinách*.[464]

„*Když jsme tam ještě v posledních dnech listopadu začali budovat, přicházel jsem hned brzy ráno. Nesl jsem si z domova vlastní židli, malý psací stroj a v batohu deset kafáčových hrnků, pár lžiček a skleniček, to hlavní, co v redakci nesmí nikdy chybět. Jinak se tam neobjeví duch redakce a doby,*“[465] vzpomíná na začátky obnovených *Lidových novin* Jan Petránek ve své knize.

Lidové noviny vycházely až do konce března dvakrát týdně – v úterý a v pátek. Fakt, že se podařilo od 2. dubna 1990[466] vydávat noviny ve formě deníku, „*byl skoro zázrak,*“[467] píše Petránek. Týdny, které pravidelnému vydávání deníku LN předcházely, se v redakci nesly v atmosféře shonu a netrpělivosti. „*Do dne D zbývalo pár týdnů. Všichni se na to těšili a všichni měli strach z vlastní nezkušenosti, od výrobních těžkostí po problémy vysloveně distribuční,*“[468] přiznává Petránek v knize.

Jan Petránek se spolupodílel na vznikající zahraniční rubrice, která v obnovených *Lidových novinách* dostala název *Ze světa*. Ve svých autorských článcích a komentářích se nejčastěji zaměřoval na vývoj a politické boje v Sovětském svazu. Nejinak tomu bylo v pondělí dne 2. dubna 1990, kdy se zamýšlel nad vývojem událostí v SSSR pod titulkem *Zkoušky nového myšlení*.[469]

Jeho první zahraniční cesta pro *Lidové noviny* směřovala na konci února 1990 rovněž do Sovětského svazu. V hlavním městě Moskvě se společně s členy vládní delegace a dalšími novináři účastnil podpisu dohody o odchodu vojsk z území Československa.[470] Společně s dohodou chtěl Václav Havel sovětské straně přestavit

---

[461] PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993.* s. 129.
[462] tamtéž.
[463] Později se redakce *Lidových novin* přestěhovala na Národní třídu do Topičova domu. In: c.d., s. 130.
[464] c.d., s. 129.
[465] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 287–288.
[466] PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993.* s. 130.
[467] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 288.
[468] c.d., s. 292.
[469] PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993.* s. 130.
[470] Dohoda mezi vládami ČSSR a SSSR o odchodu sovětských vojsk z Československa byla uzavřena dne 26. února 1990 v Moskvě. Za vládu Československé socialistické republiky ji podepsal ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier a za vládu Svazu sovětských socialistických republik ministr zahraničních věcí Eduard Ševardnadze. K úplnému odchodu sovětských vojsk z území ČSSR mělo dojít postupně ve třech etapách. První etapa, během níž měl proběhnout odsun podstatné části sovětských jednotek, měla být podle smlouvy ukončena k 31. květnu 1990. Úplný odchod sovětský vojsk se podle

deklaraci o nových vztazích mezi oběma zeměmi.[471] Svůj záměr diskutoval s Petránkem a Jiřím Hanzelkou ještě na palubě letadla. Novinář na rozmluvu vzpomíná v knize takto: „*Oba jsme prezidentovi řekli, že jde o vážný mezinárodně právní dokument, který obvykle bývá dlouho propracováván. Nezkomplikuje nový návrh celé jednání? Gobračov je ostřílený právník, může s tím souhlasit, je však nutné ohlídat, aby taková deklarace nebyla okleštěna na vznosné, ale koneckonců nezávazné fráze. Havel řekl, že by ho mrzelo, kdyby se svého nápadu musel vzdát. Že to ještě uváží.*“[472]

Na pozici redaktora zahraniční rubriky *Lidových novin* působil až do odchodu do důchodu na začátku roku 1993, kdy se u něj začala výrazněji ozývat únava a trápily ho deprese. Projevy dlouho neléčené cukrovky se stupňovaly a lékaři objevili další choroby.[473] „*Přišla léta, kdy už jsem nechtěl nic říkat ani psát. Nedokázal jsem však přestat hlídat svět. Vznikl sešit, v němž jsem si rozdělil čtyřiadvacet hodin dne na čtvrthodinky. U každé z devadesáti šesti stránek v sešitě jsem zaznamenával rozhlasové frekvence, na nichž se v tu chvíli daly chytit zprávy. Buď česky, nebo anglicky, nebo rusky. Dalo to rok práce, než byl systém funkční a úplný. Ale měl jsem zcela pod kontrolou desítky dobrých stanic z celého světa. Kdykoli se kdekoli něco dělo, ihned jsem věděl, kde rychle najdu zdroj informačně ‚nejvýživnější‘,*“[474] píše ve své knize novinář.

6.3.2 Šansonová setkání po roce 1989

Po odchodu do penze, kdy Petránek nepublikoval a jeho hlas zmizel z rozhlasových vln, stále participoval na setkávání hudebního uskupení *Šanson – věc veřejná*. Novinář pravidelně každý měsíc publikum informoval o nejnovějších událostech v České republice i ve světě a pokračoval i ve skládání textů. Jedna z Petránkových písní, která vznikla po pádu komunistického režimu, se jmenuje *Borůvkový vrch* a v originálním znění jí nazpíval Rudolf Pellar.[475] Text je inspirován přírodou Jizerských hor v okolí Josefova Dolu, kde má rodina Petránkova chalupu. „*To*

---

harmonogramu měl uskutečnit nejpozději do 30. června 1990. In: PECKA, Jindřich. *Odsun sovětských vojsk z Československa 1989-1991*. s. 110–111.

[471] Nápad Václava Havla ještě během letu zformuloval Luboš Dobrovský, který poskytl i ruský překlad, prezident celý text následně zredigoval. Deklaraci o vztazích mezi ČSSR a SSSR podepsali 26. února 1990 prezident ČSSR Václav Havel a předseda Nejvyššího sovětu SSSR Michail Gorbačov. Ačkoliv se ještě nejednalo o smlouvu v pravém slova smyslu, oba vedoucí představitelé prohlásili, že „*vztahy mezi Československem a Sovětským svazem se budou rozvíjet na základě rovnoprávnosti a plného vzájemného respektování státní svrchovanosti.*“ In: c.d., s. 109–110.

[472] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 295.

[473] PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. s. 115.

[474] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 303.

je vlastně první písnička, kterou jsem napsal po Sametové revoluci, kdy už bylo možné, abych se plně vrátil do té party, kde jsem pár let chyběl. A samozřejmě Milan Jíra velice rád zdůrazňoval, protože jsme najednou byli ještě Česká a Slovenská Federativní Republika, že tento text má tři názvy: Borůvkový vrch, Blueberry hill a Čučoriedková fatra,“[476] vzpomínal ve vysílání *Nočního Mikrofóra*.

Obavy umělců, že jejich vystoupení ztratí v novém režimu svoje hlavní opodstatnění, se ukázaly jako liché. „*Bez velkých slov by se dalo říci, že o slušnosti, příjemném životě, lásce, se dá zpívat pořád a – jsou i jiné druhy nesvobody než jen politická. Ale to jen tak mimochodem. Znovu připomínám, že nás i publikum to zřejmě baví.*“[477] Slova Milana Jíry se potvrzují i v roce 2016, kdy na pravidelném setkávání každou druhou středu v měsíci je barokní sál Konzervatoře a ladičské školy Jana Deyla na Maltézském náměstí vždy do posledního místa zaplněn. Publikum sestává nejen z věrných diváků a posluchačů, z nichž mnozí byli již na prvním vystoupení, ale i z nových návštěvníků mladší generace.

Program šansonového setkávání je každý měsíc originální – nejen skladbou písniček a komentářů, ale i složením vystupujících. Skupinu v posledních letech obohatili noví umělci, především z řad bývalých studentů Aleny Havlíčkové, která vyučovala interpretaci šansonu na Pražské konzervatoři. Dlouhodobě s uskupením spolupracuje Filip Sychra, který „*přesně intonuje a dokáže rozparádit svůj komediální talent*“,[478] šansoniérka Marta Balejová, která výborně interpretuje lyrické šansony a písničkářka Jana Rychterová, která svoje písně zpívá, skládá a doprovází na kytaru. Jan Petránek, jehož obdivovatelé si během přestávek často chodí pro autogramy či rady, kde najít relevantní informace k danému problému, vystupoval až do poloviny roku 2016. Zdravotní stav mu bohužel v posledních měsících nedovoluje se vystoupení účastnit. V e-mailové korespondenci napsal: „*Já dost marodím – a tak nechci kazit dojmy přátel šansonů svým stavem. Ať si mne lidé pamatují, když jsem byl ještě trochu k světu.*“[479]

6.3.3 Divadelní spolek J. K. Tyla v Josefově Dole

Amatérští divadelní herci ze spolku J. K. Tyla v Josefově Dole, kde má rodina Petránkových chalupu, jsou dalším uměleckým kolektivem, se kterým se Jan Petránek

---

[475] Text písně *Borůvkový vrch* uvádím v příloze.
[476] *Noční Mikrofórum* [rozhlasový pořad]. ČRo 2 – Praha. 29. 10. 2011 22:30.
[477] ŠMOLÍK, Jan. *Šanson, věc (skoro) veřejná*. s. 21.
[478] ŠMOLÍK, Jan. *Šanson – věc veřejná*. s. 27.
[479] Archiv autorky, Mailová korespondence s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

rád setkává. Novinář není členem souboru, jak by se mohlo zdát z dokumentu *13. komnata Jana Petránka*, v němž je několik záběrů z Moliérovy hry *Zdravý nemocný*, ale jakýmsi konzultantem při přípravě některých představení. „*Já jsem, je to asi dva roky [tj. v roce 2009 – pozn. autorky], přišel za místním lékařem, který mě také, děkuji mockrát pane doktore, kurýruje, když je mi nejhůř jako staříkovi a přinesl jsem mu Olgu Scheinpflugovou a její divadelní hru Na houpačce. A on jí jako režisér dokázal zpracovat,*“[480] řekl ve vysílání *Nočního Mikrofóra.*

Další hrou, kterou novinář souboru věnoval, „*bylo Vajíčko francouzského dramatika belgického původu Féliciena Marceau. Pan Petránek nám oba zmíněné texty předal s tím, že uklízel knihovnu a našel tyto útlé knížečky a že si s tím ‚máme dělat, co chceme‘, ale vše jsme společně hodně rozebírali - dalo by se říct, že byl náš konzultant, probírali jsme i dobu, kdy texty vznikly, probírali jsme oba autory... Dalo by se říct, že spolupracujeme celkem intenzivně, je i naším kritikem hotových inscenací, upozorňuje, co by se dalo vylepšit, upravit, jak vést herce atd… Pan Petránek s námi rozebírá i další texty, má mnoho životních zkušeností, široký rozhled, řadu zajímavých nápadů. Spolupráce s ním je pro nás velmi přínosná a vždy se nese ve velmi kamarádském duchu,*“[481] napsala v osobní e-mailové korespondenci jednatelka divadelního spolku J. K. Tyla Hana Stuchlíková.[482]

6.3.4 Externí spolupráce s Českým rozhlasem a Českou televizí

Návratu do Českého rozhlasu Jan Petránek dlouhá léta odolával. Svou zatvrzelost ve své knize vysvětluje jednoduše: „*Příliš mne zraňovaly vzpomínky na srpen 68. Pořád mám před vnitřním zrakem řadu dramatických scén s bezmocným koncem.*“[483] Hlavním důvodem, proč se nakonec rozhodl s Českým rozhlasem externě spolupracovat, byl bývalý kolega a dobrý přítel Karel Tejkal.[484] Ten Petránkovi ze své pozice vedoucího redaktora *Dobrého jitra z Prahy* nabídl vlastní komentátorský čas včetně několikahodinového vysílání *Dobrého jitra*. „*Kdykoli se něco velmi aktuálního*

[480] *Noční Mikrofórum* [rozhlasový pořad]. ČRo 2 – Praha. 29. 10. 2011 22:30.
[481] Archiv autorky, Mailová korespondence s Hanou Stuchlíkovou, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.
[482] Hana Stuchlíková pracuje jako zdravotní sestra v ordinaci praktického lékaře, svého manžela, MuDr. Stuchlíka, který v souboru působí jako režisér.
[483] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 304.
[484] Karel Tejkal (*11. 10. 1937) – novinář, sportovní redaktor a komentátor. V roce 1961 dokončil Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obor novinářství a čeština. V letech 1960–1976 pracoval ve zpravodajské směně, vnitropolitické a sportovní redakci, kterou v letech 1990–1992 vedl. V roce 1968 se jako sportovní komentátor podílel na pořadu *Písničky s telefonem*. Od června 1992 nastoupil do funkce vedoucího redaktora Zpravodajství federálního rozhlasu v Praze (stanice Československo), v roce 1993

dělo, mohl jsem přijít rovnou do studia mezi zprávaře, uvést jedinečné podrobnosti nebo mít k problému větší komentář,“[485] píše novinář ve své knize.

Jan Petránek se od 18. května 2015 ujal i úvodního komentáře v programovém a kulturním týdeníku úzce spojeném s Českým rozhlasem – *Týdeník Rozhlas*. V nich se zaobíral aktuálním společenským a politickým vývojem v širších souvislostech. Poslední Petránkův komentář vyšel pod názvem *Vyměním nepřítele za kamaráda* dne 29. srpna 2016. Jedinou výjimku z celkem dvaašedesáti komentářů tvoří ohlédnutí za zesnulou bývalou kolegyní Věrou Šťovíčkovou-Heroldovou s názvem *Nekrolog: Vzpomínka na Věrku*, který vyšel v čísle 47/2015.

Své názory prezentoval i v časopise pro seniory *Vital Plus* v sérii článků *Svět podle Petránka*. Novinářova zamyšlení, vycházející od 11. května 2011 do 2. února 2016,[486] se v převážné většině případů věnovala problémům dnešního světa. Tematické rozpětí komentářů bylo velmi široké – finanční krize, vesmír, přímá volba českého prezidenta. Petránek se nevyhýbal ani kontroverzním tématům náboženství či homosexuality. Ve dvou článcích se ohlédl do historie, i když, jak tvrdí, se raději pokouší „*nahlížet až za horizont naší současnosti.*“[487] V prvním z nich, v komentáři s názvem *Sen o svobodě a štěstí i po 45 letech,* vzpomíná na srpnovou okupaci 1968. V článku *Šťastni zvonili jsme klíči, ale někteří zvonili paklíči* hodnotí vývoj v České republice po pádu Železné opony.[488]

Kromě externí spolupráce s Českým rozhlasem je Petránek častým hostem i v televizních pořadech. V roce 2010 pozval Jana Petránka do svého pořadu *Na plovárně* Marek Eben. Společně si povídali nejen o minulém režimu, ale i o problémech, které trápily svět v roce 2010. V roce 2012 vznikl díl z dokumentárního cyklu *13. komnata*, který se věnoval novinářovu životnímu osudu. Petránek je také častým hostem stanice ČT24, kde se vyjadřuje k aktuálním problémům s odstupem a většinou předestírá názory, které mainstreamová média prezentují sporadicky. Petránka si jako svého hosta pozvala i Daniela Drtinová v lednu 2016 – ve zpravodajsko-publicistickém projektu se novinář vyjadřoval k tematice migrační krize, která hýbala evropskou mediální scénou v roce 2016.

---

vedoucí redaktor *Dobrého jitra z Prahy*. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. s. 257.

[485] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 305.

[486] V tomto časovém rozmezí vyšlo celkem dvacet článků.

[487] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 298.

[488] Oba články jsem si, vzhledem k blízké souvislosti s tématem předchozích kapitol, dovolila zařadit do přílohy diplomové práce.

6.3.5 Kniha Jana Petránka

V roce 2014 napsal Jan Petránek knihu vzpomínek, kterou nazval *Na co jsem si ještě vzpomněl: Privátní encefalogram našeho tak málo lidského XX. století.* Na podmínky jejího vzniku vzpomínal během setkání v divadle Jana Kašky na Zbraslavi takto: „*Karel Tejkal, když zjistil, že nemůžu pro bronchitidu nic povídat, protože kašlu, kašlu a kašlu, tak říkal piš, piš, piš. Čili je to jeho věc. Kdyby tenhle člověk mě nenutil, tak jsem si nikdy nekupoval laptop, abych ve špitálu psal. A protože mně říkali, že za takovej měsíc půjdu na průplach plic pod narkózou a já nevěřil, že něco takovýho můžu, to dělali Američani těm Vietnamcům, přežít. No tak jsem řekl, že se pokusím napsat a napsal jsem 28 kapitol. Opravdu každý den jednu. A tu jsem mu taky dnes a denně posílal.*“[489]

Kniha zaznamenala obrovský zájem čtenářů už při jejím prvním uvedení, které bylo spojeno s autogramiádou autora. „*Když Honza měl autogramiádu a podepisoval v rozhlasové prodejně tuto knížku, tak měl začít ve čtyři. Ve tři byla fronta až za roh do Balbínky a ta fronta trvala do sedmi hodin do večera. Bylo tam kolik? Osm set lidí. Ta knížka má neuvěřitelný úspěch, v který nevěřil on, nevěřilo nakladatelství Radioservis, takže vydali první vydání skromně tři tisíce výtisků. Za tři týdny neměli co prodávat. Udělali dotisk tři tisíce výtisků – nemají co prodávat. Takže snad třetí dotisk uspokojí všechny čtenáře,*“[490] upozornil Karel Tejkal na setkání ve zbraslavském divadle Jana Kašky. Jeho slova potvrdila a v e-mailové korespondenci dále upřesnila Alena Dohnalová z vydavatelství Radioservis. Od 6. listopadu 2014, kdy byla kniha Jana Petránka oficiálně uvedena na pulty knihkupectví, uskutečnilo vydavatelství celkem 4 dotisky – dva do konce roku 2014, další dva v únoru a dubnu 2015. Celkem bylo vydáno 12 371 výtisků, z nichž bylo do 7. listopadu 2016 téměř 12 tisíc prodáno.[491]

6.3.6 Ocenění Jana Petránka

Šestého února 2011 získal Jan Petránek *Čestnou cenu Ferdinanda Peroutky*.[492] Zmíněné novinářské ocenění založila Nadace Lidových novin k příležitosti stého výročí narození toho významného českého novináře a publicisty. U jejího zrodu stáli Jiří Ruml,

---

[489] *Pocta Janu Petránkovi: forbína Zbraslavské kulturní společnosti.* [zvukový záznam na CD]. Praha: Zbraslavská kulturní společnost, 2015.
[490] tamtéž.
[491] Archiv autorky, Mailová korespondence s Alenou Dohnalovou z vydavatelství Radioservis, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.
[492] Nositelé Ceny Ferdinanda Peroutky. *Cena Ferdinanda Peroutky* [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://ferdinandperoutka.cz/nositele-ceny-ferdinanda-peroutky/

Slávka Peroutková, oceněný Jan Petránek a mnoho dalších, jejichž hlavním záměrem bylo zvýšit prestiž novinářské a publicistické práce.[493]

O dva roky později, na začátku října roku 2012, byl uveden do rozhlasové *Síně slávy*. V rozhovoru s Lucií Výbornou k tomu podotkl: „*Uvedení do Síně slávy považuji za ocenění práce, kterou dělám už 60 let. Je to hezké poplácání po rameni, ale rozhlasového novináře to nezbavuje toho, aby se neustále snažil dál kvalitně informovat posluchače o tom, co považuje za podstatné*.“[494]

Ve čtvrtek 23. května 2013 byly v Havlíčkově Brodě již po čtrnácté udělovány *Novinářské ceny Karla Havlíčka Borovského*. Poprvé byla předána také *Cena Opus Vitae* za dosavadní novinářskou činnost, jejímž nositelem se stal Jan Petránek.[495] Dne 28. října 2015 převzal *Medaili za zásluhy* z rukou prezidenta České republiky Miloše Zemana. V televizním pořadu *Studio 6* odpovídal na otázku, jaký význam pro něj ocenění má: „*No byl jsem trošku překvapen, protože ne se vším spolu souzníme, s prezidentem. Já si vážím jeho velice ostrého přístupu, co se týká migrační vlny, toho, co se děje na Blízkém a Středním Východě, ale velice se rozcházíme, pokud jde o pana Peroutku… Já bych řekl takhle, je to milé ocenění, ale je to jeden milník na cestě novináře.*“[496]

6.3.7 Jan Petránek v roce 2016

Na jaře 2016, kdy se uskutečnil rozhovor, byl Jan Petránek navzdory vleklým zdravotním problémům stále aktivním novinářem na volné noze. Každý den vstával brzy ráno, aby mu neunikly každodenní novinky ze světa. Nejnovější informace získává prostřednictvím šesti set televizních kanálů. Ty mu zprostředkovává velká anténa umístněná u okna pracovny, která na sebe upoutává pozornost kolemjdoucích z ulice. „*Začínám vždycky jako sluníčko, od východu. Nejdřív se dostanu, kolem páté ráno, na to, co vysílá Tokio anglicky… Potom přejdu na Peking v angličtině, televize CC, TV devítka je výborná; pak pokračuju přes dva kanály kazašské televize, protože ta má na*

---

[493] Společnost Ferdinanda Peroutky. *Cena Ferdinanda Peroutky* [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://ferdinandperoutka.cz/spolecnost-ferdinanda-peroutky/

[494] ŠVARCOVÁ, Alžběta. Jan Petránek, novinář a komentátor. In: *Rozhlas.cz* [online]. 5. 10. 2012 [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/host/_zprava/jan-petranek-novinar-a-komentator--1118723

[495] BLAŽEK, Libor. Novinářskou cenu Ceny Opus Vitae získal v Brodě Jan Petránek. In: *Regionvysocina.cz* [online]. 24. 5. 2011 [cit. 14. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.regionvysocina.cz/zpravodajstvi/novinarskou-cenu-ceny-opus-vitae-ziskal-v-brode-jan-petranek/

[496] PETRÁNEK, Jan. Oceněný Jan Petránek. In: *Studio 6* [televizní pořad]. ČT24, 29. 10. 2015, 9:00.

svědomí podrobné monitorování toho, co se děje ve Střední Asii, to je Afghánistán, Pákistán; potom si poslechnu All India Radio… Pak přejdu na Al Džazíru, no a moskevský devětačtyřicátý kanál vám udělá souhrn, jak to vidí Rusko. Potom si dám BBC, abych viděl, jak to vidí druhá strana. A tak po ránu, než Česká republika vstane, už znám základní věci a mohu dohledat u informovanějších zdrojů, co je konkrétně ten den nejpalčivější,“[497] podotýká novinář.

Kromě angličtiny a ruštiny, ve kterých se snaží neustále zdokonalovat, se Petránek začal učit ještě japonsky. Během osobního rozhovoru poukázal na učebnici japonštiny, která zaujímala místo mezi dalšími desítkami knih v jeho knihovně a dodal: „*Ale spíš mě zajímalo, jaká je ta diference mezi čínštinou a japonštinou, protože čínština se mi vždycky zdála naprosto nesrozumitelná. A potom jsem se dostal k tomu, že studuju Asii, tak jakým způsobem, mnohem přitažlivější pro celou řadu národů v Asii a jihovýchodní Asii, byla japonština. Ona je to slabiková řeč, takže tam máte slabiky, zatímco v čínštině hraje tu roli intonace. Řeknete jednu slabiku a podle toho, jak jí zaintonujete, tak to má různé významy. Tak mě velice zaujalo.*“[498]

V první polovině roku 2016 se stále aktivně zapojoval do vystoupení uskupení *Šanson – věc veřejná.* Dne 27. března 2016 byl hostem na vystoupení Jany Rychterové v kavárně Caféidoskop. K opětovnému setkání, které bylo naplánované na 25. října 2016, již nedošlo. Novinář je od letních měsíců zdravotně indisponován a veřejná vystoupení výrazně omezil.

Petránek v posledních letech absolvoval několik operací. Na jaře 2016 ho čekala další – tentokrát očí. Rakovina se ho pokoušela zlomit několikrát, díky včasnému zásahu doktorů a úspěšným operacím, se jí vždy podařilo udolat. Během rozhovoru žertoval, že nemít tělo, tak je jako mladík. Trápí ho nejen těžká bronchitida, ale i neustávající problémy s očima.

Petránek tvrdí, že: „*je stále obtížnější prorokovat vývoj. Především pro zrychlující se dějiny. Jejich překvapující akceleraci způsobuje, že do hry vstupují stále nové a nové faktory moderní doby.*“[499] Přesto se v osobním rozhovoru pokusil nahlédnout do nejbližší budoucnosti a promluvil o skutečnostech, které na jaře 2016 hýbaly českou mediální scénou. Přepis rozhovoru uvádím v příloze této diplomové práce.

---

[497] SEVERA, Martin. *Rozhovory na konci světa.* s. 58
[498] Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.
[499] PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl.* s. 298.

Závěr

V diplomové práci s názvem *Jan Petránek a jeho pozice v médiích. Životopisná studie.* jsem si na počátku stanovila cíl podrobně zmapovat životní osud a činnost Jana Petránka v československých, resp. českých médiích. V rámci šesti kapitol, které byly seřazeny chronologicky, jsem se věnovala rozsáhlému časovému období od novinářova narození v roce 1931 až do současnosti, tj. roku 2016. Při psaní předkládané diplomové práce využila téměř všechny dostupné zdroje, které se osoby Jana Petránka týkaly. Věřím proto, že má stať představuje poměrně ucelený pohled na tuto výjimečnou osobnost české žurnalistiky.

Přínos spatřuji především v tom, že novinářova role v Československém rozhlase, *Lidových novinách*, později i televizi a Českém rozhlase, nebyla dosud zpracována. Na podobné téma vznikla pouze jedna bakalářská práce s názvem *Jan Petránek – rozhlasový publicista*, která se zaměřuje na období let 1961 až 1968, kdy Petránek působil na postu zahraničního korespondenta Československého rozhlasu v Indii a Sovětském svazu.

Osobní setkání s panem Petránkem bylo nenahraditelné. Navzdory svému pokročilému věku a zdravotním problémům byl ochoten mi věnovat svůj čas a podělit se se mnou o vzpomínky a mnoho zajímavých podrobností ze svého osobního i profesního života. Rozhovor, který se odehrál 8. března 2016 a následná setkání během šansonových večerů v Deylově konzervatoři či koncertu Jany Rychterové, kde byl čestným hostem, mi otevírala stále další témata ke zpracování i zamyšlení. K několika tématům, která jsme společně otevřeli, mi pan Petránek zaslal podkladové materiály, které mi měly přinést nezaujatý vhled do problematiky. V příloze jednoho z e-mailů byla i sedmdesátistránková stať, kterou uvodil těmito slovy: „*... berte to pro zajímavost, jak i pro nutnost JEDNOHO přesvědčivého argumentu mi stálo za to konspektovat řadu větších materiálů, zvláště ke sporným faktům v dějinách.*“[500] Citovaná věta je nejen důkazem jeho obrovské profesionality, ale i nesmírné pracovitosti, které charakterizují celý jeho pracovní život.

Během zpracování diplomové práce jsem narazila na několik oblastí, které by bylo možné rozpracovat podrobněji jako samostatné téma. Na mysli mám dosud nezveřejněné výtisky občasníku *Ludmila Daily News*, básní a komentářů z období normalizace.

[500] Archiv autorky, Mailová korespondence s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

Summary

In the master thesis *Jan Petránek and his position in media. Biographical study.* I have set out a goal right at the beginning to mapped live and work of Jan Petránek in Czechoslovakia, in these days Czech, media. In six chronological chapters I covered an extensive period of time from the journalist birth in 1931 until today, i.e. 2016. I believe, that I used all available resources about Petránek, during my writing. I therefore think that my thesis has become a fairly comprehensive view of this exceptional personality of Czech journalism.

Contribution I see in fact, that the journalist role in Czechoslovakia radio, *Lidových novinách*, later in television and in Czech radio was not write up until today. Basically, only one bachelor thesis *Jan Petránek – radio journalist* is covering period from 1961 and 1968, when Petránek worked as a radio correspondent for Czechoslovakia radio in India and in the Soviet Union.

Personal meeting with Mr. Petránek was irreplaceable. Despite his advanced age and health problems, he was willing to spent his time to share with me the memories and the many interesting details about his personal and professional life. The interview, which took place on the March 8, 2016 and following meetings during the chanson evenings at Deyl´s conservatory or concert of Jana Rychterová, where he was the honoured guest, gave me a lot of ideas to ponder and explore new corners of his life. For few topics, that we discussed together, Mr. Petránek sent me additional information, which gave me an impartial insight into the issues. In one of the emails he attached seventy pages long document, which he introduced by following words: *„… take it for curiosity, as well as the need for ONE convincing argument to explore a number of larger materials, especially on controversial facts in history."*[501] Quoted sentence is not only proof of his tremendous professionalism, but also the immense of hard work that characterize his entire career.

During the writing of the thesis I encountered a number of areas that would be possible to covered in detail as a separate subject. I have in mind not yet published copies of the bulletin *Ludmila Daily News*, poems and commentaries.

[501] Author´s archiv, Mail correspondence with Janem Petránkem, Pavlína Fejtková, Prague 2016.

Použité zdroje

ADAM, Jan. *Osobnosti – Česko : Ottův slovník.* Praha : Ottovo nakladatelství, 2008. 823 s. ISBN 978-80-7360-796-8.

AUGUSTA, Pavel. *Nová kniha o Praze 3.* Praha : MILPO, 1998. 183 s. ISBN 80-86098-04-4.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 1996. 288 s. ISBN nezjištěno.

BERÁNEK, Jindřich. *Květy jara - plody podzimu : sborník o médiích, hlavně však o těch, kdo je 17. 11. 1968 ještě vytvářeli, aby se tam směli vrátit až po 17. 11. 1989*. 1. vyd. Praha : Syndikát novinářů ČR - Klub novinářů Pražského jara '68, 2015, 448 stran. ISBN 978-80-260-8877-6.

BERÁNEK, Jindřich, Jarmila CYSAŘOVÁ a Miroslav SÍGL. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru ´68 : kolektivní monografie o novinách, rozhlasu, a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu.* Praha : Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013. 180 s. ISBN 978-80-260-5272-2.

BLAŽEK, Libor. Novinářskou cenu Ceny Opus Vitae získal v Brodě Jan Petránek. In: *Regionvysocina.cz* [online]. 24. 5. 2011 [cit. 14. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.regionvysocina.cz/zpravodajstvi/novinarskou-cenu-ceny-opus-vitae-ziskal-v-brode-jan-petranek/

CÍSAŘOVSKÁ, Blanka a Vilém PREČAN. *Charta 77 : Dokumenty 1977-1989.* [Svazek 3], Přílohy. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 1. vyd. 523 s. ISBN 978-80-7285-087-7.

ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech.* 3. vyd. Praha : Libri, 1999. 1001 s. ISBN 80-7277-000-4.

DIENSTBIEROVÁ, Jiřina. *Jiří Dienstbier, rozhlasový zpravodaj : 1958–1969.* V Praze : Radioservis, 2013. 238 stran. ISBN 978-80-87530-25-2.

DOSKOČIL, Zdeněk. *Duben 1969 : anatomie jednoho mocenského zvratu.* Brno : Doplněk, 2006. 412 s. ISBN 80-7239-204-2.

GERŠLOVÁ, Jana a SEKANINA, Milan. *Lexikon našich hospodářských dějin : 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech.* 1. vyd. Praha : Nakladatelství Libri, 2003. 466 stran. ISBN 80-7277-178-7.

HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku : zážitky ze zákulisí sekretariátu ÚV KSČ od června do prosince 1968.* 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. Svědectví o době a lidech. 229 s. ISBN 80-85270-82-X.

HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích : výběr z dobové publicistiky.* 1. vyd. Brno : Doplněk, 2001. 441 s. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970. ISBN 80-7239-162-3.

HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie : (příspěvky a svědectví k 60. létům v Československém rozhlase): sborník ze semináře SRT a Katedry žurnalistiky IKSŽ UK, konaného 15. 4. 1999 v Karolinu.* Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2000.

JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům : z osmi desetiletí Českého rozhlasu.* 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. 667 stran. ISBN 80-86762-00-9.

JEŠUTOVÁ, Eva a Jaroslava NOVÁKOVÁ. *Normalizace v Československém rozhlase.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. Materiály, studie, dokumenty. 141 s. ISBN nezjištěno.

JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2006, č. 15, s. 55–58. ISSN (neuvedeno).

JEZDINSKÝ, Karel. *Připsáno Milanu Weinerovi*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 21, s. 56–57. ISSN (neuvedeno).

JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinera.* Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2004, č. 11, s. 47–48. ISSN (neuvedeno).

KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956 : studie.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. 183 s. ISBN 80-85270-38-2.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu.* 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století.* 1. vyd. Praha : Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech : rozhlas, televize, mediální právo.* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2003. 461 s. ISBN 80-246-0632-1.

KÖPPLOVÁ, Barbara a Radim WOLÁK. *Česká média a česká společnost v 60. letech.* Praha : Radioservis, 2008. 1. vyd. 170 s. ISBN 978-80-86212-94-4.

KOTALOVÁ, Zdeňka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech.* Praha, 2012. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Školitel PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

LÁLA, Petr a Antonín VÍTEK. *Malá encyklopedie kosmonautiky.* Praha : Mladá fronta, 1982. 1. vyd. 391 s. ISBN nezjištěno.

LÁNSKÝ, Karel, Jiří DIENSTBIER, Věněk ŠILHÁN a Bohumil ŠIMON. *Srpen 1968.* 1. vyd. Praha : Práce, 1990. 217 s. ISBN 80-208-0028-X.

MACH, Vladimír. Antonín Novotný. *Totalita* [online]. [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_novotnya.php.

MACH, Vladimír. Jiří Hájek. *Totalita* [online]. [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_hajekj.php.

MACH, Vladimír. KGB (Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti). *Totalita* [online]. [cit. 1. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kgb.php.

MARJÁNKO, Bedřich. Varšavská smlouva. *Totalita* [online]. [cit. 30. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vsml.php

Nositelé Ceny Ferdinanda Peroutky. *Cena Ferdinanda Peroutky* [online]. [cit. 15.12.2016]. Dostupné z: http://ferdinandperoutka.cz/nositele-ceny-ferdinanda-peroutky/

OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky.* 2., dopl. vyd. Praha : Libri, 2002. 240 s. ISBN 80-7277-108-6.

PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. 1. vyd. Praha : Academia, 2014. 488 stran. ISBN 978-80-200-2315-5.

PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu : (1923–1993).* 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1993. 158 s. ISBN 80-238-2754-5.

PAULÍK, Jan, Antonín BENČÍK a Jaromír NAVRÁTIL. *Vojenské otázky československé reformy 1967-1970.* Sv. 1, Vojenská varianta řešení čs. krize. (1967-1968). Brno : Doplněk, 1997. 362 s. ISBN 80-85765-84-5.

PECKA, Jindřich. *Odsun sovětských vojsk z Československa 1989-1991 : dokumenty.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. 1. vyd. 351 s. ISBN 80-85270-53-6.

PELLAR, Rudolf. *Nejdřív se musíte narodit…* Praha : Radioservis, 2008. 119 s. ISBN 978-80-86212-3.

PERNES, Jiří a Jiří RUML. *Svět Lidových novin 1893-1993 : stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1993. 143 s. ISBN 80-7106-056-9.

PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl : privátní encefalogram našeho tak málo lidského XX. století.* 1. vyd. Praha : Radioservis, 2014. 306 s. ISBN 978-80-87530-44-3.

PETRÁNEK, Jan. Svět podle Petránka: Sen o svobodě a štěstí i po 45 letech. *Vital Plus* [online]. 3. 7. 2013. [cit. 13. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.vitalplus.org/article.php?article=741

PETRÁNEK, Jan. Svět podle Petránka: Šťastni zvonili jsme klíči, ale někteří zvonili paklíči. In: *Vital Plus* [online]. 30. 12. 2014 [cit. 13. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.vitalplus.org/article.php?article=934

PETRÁNEK, Jan. Vzpomínka na dětství. In: *Zprávičky*. TV, ČT1, 27. 3. 2010, 2:53.

RUT, Přemysl. *Orchestrion v hlavě : (česká písnička mezi poezií a divadlem).* Praha : Vyšehrad, 2010. 390 s. ISBN 978-80-7429-033-6.

SEVERA, Martin. *Rozhovory na konci světa.* 1. vyd. Praha : Ideál, 2012. 367 s. ISBN 978-80-86995-22-9.

SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů.* 1. vyd. Praha : Libri, 2008. 359 s. ISBN 978-80-7277-356-5.

SÍGL, Miroslav. KNIHA: Sovětský (ruský) velvyslanec vzpomíná. *Lidové noviny* [online]. 12. 9. 2008. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/kniha-sovetsky-rusky-velvyslanec-vzpomina-fe5-/p_politika.aspx?c=A080911_123611_p_politika_wag

Společnost Ferdinanda Peroutky. *Cena Ferdinanda Peroutky* [online]. [cit. 15.12.2016]. Dostupné z: http://ferdinandperoutka.cz/spolecnost-ferdinanda-peroutky/

STRNAD, Jaroslav, Jan FILIPSKÝ, Jaroslav HOLMAN a Stanislava VAVROUŠKOVÁ. *Dějiny Indie.* Vydání první, doplněné [i.e. 3. vyd.]. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2013. 1189 s. ISBN 978-80-7422-241-2.

ŠATÁNKOVÁ, Radana, 2010. Rudolf Pellar: Překládal jsem pod cizím jménem. *Naše rodina* [online]. **42**(7) [cit. 11. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=861

ŠMOLÍK, Jan. Šanson – věc veřejná. *Hudební rozhledy*, 2009, **58**(4), 26-27.

ŠMOLÍK, Jan. Šanson, věc (skoro) veřejná. *Hudební rozhledy*, 2001, **54**(3), 20-21.

ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Karel Šubrt a „šubrtka“.* Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2006, č. 15, s. 42–43. ISSN (neuvedeno).

ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 32–34. ISSN (neuvedeno).

ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. 125 stran. ISBN 978-80-86212-59-3.

ŠVARCOVÁ, Alžběta. Jan Petránek, novinář a komentátor. In: *Rozhlas.cz* [online]. 5. 10. 2012 [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/host/_zprava/jan-petranek-novinar-a-komentator--1118723

TINDALL, George Brown a David E. SHI. *Dějiny Spojených států amerických.* 5., dopl. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. 904 s. ISBN 978-80-7106-588-3.

Tisková skupina sovětských žurnalistů. *K událostem v Československu : Fakta, dokumenty, svědectví tisku a očitých svědků.* 1. vyd. Moskva : [s. n.], 1968. 159 s. Dostupné z: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/srpen1968/bila-kniha.pdf.

VOLNÝ, Sláva. *Kvadratura času, aneb, Jak jsem doklopýtal do srpna 68.* 1. vyd. Praha : Práh, 2008. 294 s. ISBN 978-80-7252-215-6.

VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie českého rozhlasu : (příspěvek k 70. výročí).* Praha : Studijní a výzkumné oddělení Českého rozhlasu, 1993. 144 s.

ZAPLETAL, Petar. Šanson – věc veřejná. *Hudební rozhledy*, 1993, **46**(2), 65-66.

ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století.* 1. vyd. Praha : Argo, 2015. 769 s. ISBN 978-80-257-0921-4.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF 04530/1, Petránek, J.: reportáž ze slavnostní přehlídky RA na Rudém náměstí v Moskvě k 20. výročí vítězství a skončení války, stopáž 20.00 min.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06814/2, Vysílání Čs. rozhlasu 22. 8. 1968, stopáž 38.00 min.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06824/2, Vysílání Čs. rozhlasu 24. 8. 1968, stopáž 65.00 min.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06838/2, Vysílání Čs. rozhlasu 26. 8. 1968, stopáž 43.00 min.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06805/1, Mikrofórum 17. 01. 1969 – 1. pás, stopáž 40.00 min.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06804/5, Petránek, J. – poznámka red. k uskutečněným letům amerických a sovětských kosmických lodí, stopáž 2.06 min.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF06804/5, 17. 7. 1969 – Svět u mikrofonu, stopáž 30.00 min.

Archivní a programové fondy Českého rozhlasu, AF07155/d, Beseda na téma „Co chcete vědět o 21. 8. 1968“, stopáž 24.20 min.

Audiovizuální dokumenty

PELLAR, Rudolf. *Písně.* [zvukový záznam na CD]. Průvodní slovo Milan Jíra. Praha: Radioservis, 2004.

PETRÁNEK, Jan. *Na co jsem si ještě vzpomněl*. [zvukový záznam na CD]. Praha: CD vydavatelství Pupava, 1997.

PETRÁNEK, Jan. Oceněný Jan Petránek. In: *Studio 6* [televizní pořad]. ČT24, 29.10.2015, 9:00.

Pocta Janu Petránkovi: forbína Zbraslavské kulturní společnosti. [zvukový záznam na CD]. Autor průvodního textu Karel Tejkal, interpreti: Petr Hora-Hořejš, Vladimír Iljič Pecháček, Jan Petránek, František Pondělíček, Jana Rychterová, Václav Větvička. Praha: Zbraslavská kulturní společnost, 2015.

Noční Mikrofórum [rozhlasový pořad]. ČRo 2 – Praha. 29. 10. 2011 22:30.

13. komnata Jana Petránka. TV, ČT1. 7. 9. 2012. 20:55. Dostupné také z: http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/212562210800022-13-komnata-jana-petranka/

Národní archiv

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 9, i.č. 1–2 z 29. 4. 1948.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 4 z 10. 8. 1945.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 24.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 42 z 1. 11. 1965.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 44 z 6. 12. 1933.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 149 z 13. 12. 1953.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 152 z 11. 9. 1959.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 156–157 z 20. 11. 1965.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 18, i.č. 159–160 z 27. 7. 1970.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 22, i.č. 9.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 22, i.č. 19.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 22, i.č. 30.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 39, i.č. 5.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 42, i.č. 1.

Národní archiv v Praze, Vlasta Koušová-Petránková, číslo fondu: 580, a.j. 44, i.č. 2.

Soukromý archiv autorky

Archiv autorky, Mailová korespondence s Alenou Dohnalovou z vydavatelství Radioservis, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

Archiv autorky, Mailová korespondence s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

Archiv autorky, Mailová korespondence s Hanou Stuchlíkovou, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

Archiv autorky, Mailová korespondence s Henry Bradsherem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016. Překlad vlastní.

Archiv autorky, Mailová korespondence s Libuší Pekárkovou ze Správy programových fondů – Mediální badatelny Archivu ČT Praha, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

Archiv autorky, Rozhovor s Janem Petránkem, vedla Pavlína Fejtková, v Praze 2016.

Seznam zkratek

AFP	Agence France-Presse
A ČRo	Archiv Českého rozhlasu
AP	Associated Press
BBC	British Broadcasting Corporation
ČR	Česká republika
ČRo	Český rozhlas
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSSR	Československá socialistická republika
ČsRo	Československý rozhlas
ČsT	Československá televize
ČTK	Československá tisková kancelář, Česká tisková kancelář
ČVRT	Československý výbor pro rozhlas a televizi
FS	Federální shromáždění
FÚTI	Federální úřad pro tisk a informace
HRDM	Hlavní redakce pro děti a mládež
HRPV	Hlavní redakce politického vysílání
HRZ	Hlavní redakce zpravodajství
HSTD	Hlavní správa tiskového dohledu
KGB	Výbor státní bezpečnosti v SSSR
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
LN	Lidové noviny
NATO	Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
OF	Občanské fórum
PÚV KSČ	Předsednictvo ústředního výboru Komunistické strany Československa
PVVZ	Petiční výbor Věrni zůstaneme
RMŽ	Redakce mezinárodního života
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci

SEČ	Středoevropský čas
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
TASS	Telegrafnoje agenstvo Sovětskovo Sojuza
ÚPS	Ústřední publikační správa
USA	Spojené státy americké
ÚTI	Úřad pro tisk a informace
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV KSS	Ústřední výbor Komunistické strany Slovenska
ÚV KSSS	Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu
VKV	Velmi krátké vlny

Seznam příloh

Příloha 1: Jan Petránek v předškolním věku (print screen). 115
Příloha 2: Rodinný snímek ze shledání na podzim 1945. V dolní řadě po levici babičky matka, v horní řadě zprava otec a jeho tři švagři Václav, Igor, Jaroslav. Jan Petránek, nejmladší ze všech, stojí v druhé řadě nad maminkou (scan). 115
Příloha 3: Vlasta Koušová a Jan Petránek v roce 1928. Dva roky před svatbou a tři roky před narozením syna Jana (scan). 116
Příloha 4: Vlasta Koušová-Petránková (scan). 116
Příloha 5: Jan Petránek starší (scan). 117
Příloha 6: Jan Petránek čtvrtý zprava v dresu žákovského týmu S. K. Viktoria Žižkov v roce 1947 (scan). 117
Příloha 7: Dopis adresovaný otci ze dne 10. srpna 1945 (scan). 118
Příloha 8: Jan Petránek s manželkou Ludmilou a synem (print screen). 119
Příloha 9: Syn Martin Petránek v pořadu ČT1 13. komnata Jana Petránka v roce 2012 (print screen). 119
Příloha 10: Dopis matce z vojny ze dne 13. 12. 1953, část 1/2 (scan). 120
Příloha 11: Dopis matce z vojny ze dne 13. 12. 1953, část 2/2 (scan). 121
Příloha 12: Dopis adresovaný matce ze dne 11. 9. 1959, část 1/3 (scan). 122
Příloha 13: Dopis adresovaný matce ze dne 11. 9. 1959, část 2/3 (scan). 123
Příloha 14: Dopis adresovaný matce ze dne 11. 9. 1959, část 3/3 (scan). 124
Příloha 15: Rozhlasová beseda. Zleva Igor Kratochvíl, Svetozár Štúr, Věra Šťovíčková-Heroldová, Vladimír Tyl a Jan Petránek (scan). 125
Příloha 16: Při přebírání práce od Dušana Ruppeldta v Dillí v restauraci Connought Place, uprostřed sedí Ruppeldtova manželka Viera (scan). 125
Příloha 17: Zahraniční korespondent ČsRo v Indii Jan Petránek během natáčení rozhovoru (print screen). 126
Příloha 18: Jan Petránek při interview s první kosmonautkou světa Valentinou Těreškovovou (scan). 126
Příloha 19: Fotografie zahraničního korespondenta ČsRo Jana Petránka na první přehradě řeky Jenisej na Sibiři (print screen). 127
Příloha 20: Fotografie zahraničního korespondenta ČsRo Jana Petránka během jeho pracovního pobytu 1 (print screen). 127

Příloha 21: Fotografie zahraničního korespondenta ČsRo Jana Petránka během jeho pracovního pobytu 2 (print screen).....128
Příloha 22: Fotografie zahraničního korespondenta ČsRo Jana Petránka během jeho pracovního pobytu 3 (print screen).....128
Příloha 23: Fotografie zahraničního korespondenta ČsRo Jana Petránka během jeho pracovního pobytu v Číně (print screen).....129
Příloha 24: Během jednoho z prvních setkání uskupení Šanson-věc veřejná. Jan Petránek publiku vypráví o přistání Američanů na Měsíci. V pozadí Jan Kanyza, Karel Trinkewitz a Alena Havlíčková (scan). 129
Příloha 25: Slova písně Plebejskej song (text).....130
Příloha 26: Slova písně Song moudré jepice (text) 131
Příloha 27: Slova písně Falstaff (text).....132
Příloha 28: Slova písně Rubáš od Diora (text). 133
Příloha 29: Slova písně Óda na lásku (text) 134
Příloha 30: Slova písně Borůvkový vrch (text).....136
Příloha 31: Vybrané básně Jana Petránka.....137
Příloha 32: Balady Kláře.....138
Příloha 33: Dopis matce ze dne 27. července 1970, část ½ (scan). 139
Příloha 34: Dopis matce ze dne 27. července 1970, část 2/2 (scan). 140
Příloha 35: Jaroslav Jakoubek, Milan Jíra a Jan Petránek během vystoupení uskupení Šanson - věc veřejná (scan).....141
Příloha 36: Jan Petránek společně s Jiřím Rumlem v době, kdy Lidové noviny vycházely již jako deník (print screen). 141
Příloha 37: Jan Petránek v době, kdy pracoval jako redaktor Zahraniční rubriky pro Lidové noviny (print screen). 142
Příloha 38: Jan Petránek a Milan Jíra během setkání uskupení Šanson–věc veřejná v Chodovské tvrzi (fotografie). 142
Příloha 39: Jan Petránek a Filip Sychra během setkání uskupení Šanson–věc veřejná v Deylově konzervatoři (fotografie).....143
Příloha 40: Jana Rychterová, v pozadí Jan Petránek a Filip Sychra během setkání uskupení Šanson–věc veřejná v Chodovské tvrzi (fotografie). 143
Příloha 41: Svět podle Petránka: Sen o svobodě a štěstí i po 45 letech (text).....144
Příloha 42: Svět podle Petránka: Šťastni zvonili jsme klíči, ale někteří zvonili paklíči (text).....146

Příloha 43: Poznámky o Janu Petránkovi – Petranek notes by Henry Bradsher (text). 148
Příloha 44: Fotografie z předávání Novinářské ceny Karla Havlíčka Borovského v roce 2013 (fotografie). 150
Příloha 45: Oceněný Jan Petránek s cenou Opus Vitae za dosavadní novinářskou činnost (fotografie). 150
Příloha 46: Čestná cena Opus Vitae (fotografie). 151
Příloha 47: Fotografie z předávání státních vyznamenání dne 28. října 2015 (fotografie). 151
Příloha 48: Jan Petránek na chalupě v Josefově Dole. Na fotografii společně s MuDr. Karlem Stuchlíkem (vlevo) a Lukášem Frydrychem (fotografie). 152
Příloha 49: Jan Petránek na chalupě v Jizerských horách společně s Lukášem Frydrychem, který ztvárnil hlavní roli ve hře Vajíčko (fotografie). 152
Příloha 50: Rozhovor s Janem Petránkem dne 8. března 2016 (text). 153